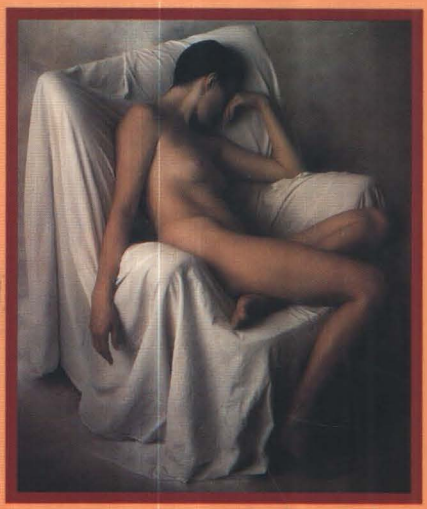
Kayıtlık

ANJA MEULENBELT

Almancadan çeviren: İlknur İgan

AYYILDIZ

ANJA MEULENBELT

Anja Meulenbelt 1945 yılında Utrecht'te dünyaya geldi. 16 yaşında hamile kalınca evlenip liseyi terk etmek zorunda kaldı. Bir oğlu oldu. 19 yaşında boşandı. Yeniden eğitime başladı ve sosyal bilimler okudu.

Anja Meulenbelt ikinci kadın hareketinin yükseldiği 70'li yıllarda Hollanda'da hareketin gelişmesine aktif bir feminist olarak katkıda bulundu. Bağımsız özdeneyim gruplarından başlayarak uluslararası kongrelere, kitlesel kampanyalara, sosyal alanda kadın çalışmasına kadar uzanan farklı etkinlikler içinde hem kendi feminist politikasını oluşturdu hem de bütün bu alanlarda feminist anlayışın gelişme sürecinde yer aldı. Yazmaya diğer kadınlara aktaracak deneyimleri, söyleyecek sözü olan bir feminist olarak başladı. Yazma uğraşı sürekli bir üretime dönüşünce yazarlığı meslek olarak benimsedi. 70'li yılların ilk yarısında çeşitli dergilerde pek çok makalesi ve kitap olarak da "*Feminizm ve Sosyalizm*" adlı incelemesi yayınlandı. Bu kitabı Yazın Yayıncılık tarafından Türkiye'de de basıldı. (Çev: Erman Demirci, 1987) 1976 yılında yazarın ilk romanı "*Utanç Bitti*" (Çev: İlknur İgan, Ayrıntı Yayınları, 1993) yayımlandığında kitap feminist çevrelerde büyük bir yankı uyandırdı. Sekiz dile çevrilen bu otobiyografik roman, kısa zamanda kadın hareketinin temel kitapları arasına katıldı.

Anja Meulenbelt daha sonra "*Ayrım Çizgileri*", "*Kadın Cinselliği*", "*Kendimiz İçin*", "*Öfkeden de Öte*", "*Bir Soğanın Kabukları Gibi*", "*Küçük Ayaklar*" - "*Büyük Ayaklar*" başlıkları altında inceleme kitapları yayınlandı. 1985 yılında basılan *Gündelik Mutluluğa Alışma* (Çev: İlknur İgan, Ayrıntı Yayınları, 1994) adlı ikinci romanı feminist çevrelerde farklı tepkilerle karşılandı. "*Utanç Bitti*"'de lezbiyenliği tercih ediş sürecini anlatan yazar, ikinci romanında yeniden bir erkekle beraber olmaya karar verdiğini anlatınca lezbiyen kanadın ağır eleştirilerine hedef oldu ve harekete ihanetle suçlandı. Anja Meulenbelt 1991'de yayımlanan bir kitabında kedilerini; 1994'de yayımlanan son romanı *Kayıp Zaman*'da ise elli yıllık bir hayatın muhasebesi eşliğinde ayrılıkların bıraktığı acıyı, yas duygusunu, menapoz döneminin tasalarını ve aşk için duyulan kaygıları anlatıyor. Eleştirmenlerin yazarın olgunluk dönemi ürünü diye övdüğü bu kitap yayın programımıza alınmıştır.

Ayrıntı:132
Edebiyat dizisi:45

Hayranlık
Anja Meulenbelt

Almancadan çeviren
İlknur İgan

Yayıma hazırlayan
Zeynep Atayman

Kitabın özgün adı
De bewondering

© Van Gennep

Rowohlt/1994 basımından çevrilmiştir
Bewunderung/Çeviren: Helga van Beuningen

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir

Ön kapak fotoğrafı
François Gillet

Arka kapak fotoğrafı
Bert Nienhuis

Kapak düzeni
Uğur Ural Mut

Düzelti
Nil Yıldızalp

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi (0 212) 516 94 15

Baskı ve cilt
Mart Matbaacılık Sanatları Ltd. Şti. (0 212) 212 03 39-40

Birinci basım
Ekim 1995

ISBN 975-539-111-8

AYRINTI YAYINLARI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş-İstanbul Tel: (0 212) 518 76 19 Fax: (0 212) 516 45 77

Anja Meulenbelt

HAYRANLIK

E D E B İ Y A T D İ Z İ S İ

GÜLÜNESİ AŞKLAR
Milan Kundera/10. basım

KALECİNİN PENALTI ANINDAKİ ENDİŞESİ
Peter Handke

YÜZBAŞI ve KADINLAR TABURU
Mario Vargas Llosa/3. basım

BİZ
Yevgeni Zamyatin/Tükendi

KESİK BİR BAŞ
Iris Murdoch/2. basım

YENİ TANRILAR
Alberto Vasquez-Figueroa

İNFAZA ÇAĞRI
Vladimir Nabokov

EVET AMA, BİR LOKOMOTİF BUNU YAPABİLİR Mİ BAKALIM?
Woody Allen/4. basım

ÇALI HOROZU
Michel Tournier/2. basım

BANYO
Jean-Philippe Toussaint

BALKON
Jean Genet

GÜNEŞ İMPARATORLUĞU
J.G. Ballard

BEYAZ ZENCİLER
İngvar Ambjörnsen/3. Basım

SİYAH MADONNA
Doris Lessing

KAPANDA ÜÇ KAPLAN
G. Cabrera Infante

ZAMANIN KIYISINDAKİ KADIN
Marge Piercy

ANARŞİNİN KISA YAZI
Buenaventura Durruti'nin Yaşamı ve Ölümü
Hans Magnus Enzensberger

FOTOĞRAF MAKİNESİ
Jean-Philippe Toussaint

GÜLÜN GÜNLÜĞÜ
Ursula K. LeGuin

HOTEL DU LAC
Anita Brookner

AZİZLER ve ÂLİMLER
Terry Eagleton

VEDA YEMEĞİ
Michel Tournier / 2. basım

ORLANDO
Virginia Woolf / 2. basım

UTANÇ BİTTİ
Anja Meulenbelt / 2. basım

YAKIN GELECEĞİN MİTOSLARI
J. G. Ballard

KARANLIĞIN SOL ELİ
Ursula K. LeGuin / 2. basım

AĞ
Iris Murdoch

WATT
Samuel Beckett

EKOTOPYA
Ernest Callenbach

GECEYİ ANLAT BANA
Djuna Barnes

İNSAN POSTUNA BÜRÜNMÜŞ KÖPEK
Ingvar Ambjörnsen / 2. basım

CUMA
ya da Pasifik Arafı
Michel Tournier

AFRODİT'İN BAŞKALDIRISI
Tunç/Nunquam
Lawrence Durrell

GÜNDELİK MUTLULUĞA ALIŞMA
Anja Meulenbelt

MURPHY
Samuel Beckett

MASAL MASAL İÇİNDE
Khimaira
John Barth

ZEN VE MOTOSİKLET BAKIM SANATI
Değerlerin Sorgulanması
Robert M. Pirsig

PARFÜMÜN DANSI
Tom Robbins

SINIRSIZ RÜYALAR DİYARI
J. G. Ballard

FRANSIZ TEĞMENİN KADINI
John Fowles

BEYAZ OTEL
D.M. Thomas

MYRA
Gore Vidal

DALGALAR
Virginia Woolf

ATLANTİK ÖTESİ
Vitold Gombrowicz

HAYRANLIK
Anja Meulenbelt

MELEKLER ZAMANI
Iris Murdoch

HAZIRLANAN KİTAPLAR

DUYGUSAL BİR YOLCULUK
Laurence Sterne

MÖSYÖ
Jean-Philippe Toussaint

İNSAN RUHUNUN MÜHENDİSİ
Josef Skvorecky

MOLLOY
Samuel Beckett

MALONE ÖLÜYOR
Samuel Beckett

ADLANDIRILAMAYAN
Samuel Beckett

NIETZSCHE AĞLADIĞINDA
Irvin D. Yalom

ALTIN DAMLA
Michel Tournier

KIZIL AĞAÇLAR KRALI
Michel Tournier

GÖKTAŞLARI
Michel Tournier

I

En çok böyle yolculuk etmeyi seviyor: tek başına. Konuşmasının notlarına bu akşam bir kez daha göz atması gerekecek. Daha sonra bu notlara artık gerek duymayacak, ama şu anda hâlâ onlara ihtiyacı var. Yolculuk programını, konferans gezisi sırasında Almanya'da ziyaret edeceği kentleri gözden geçiriyor. Doğu Frizya'da birkaç küçük yer. Daha büyük kentler: Köln, Bonn. Henüz tanımadığı güney. Herhangi bir görüntü çağrıştırmayan tınısı bol isimler: Kaiserslautern, Tübingen, Reutlingen, Schwäbisch Gmünd. İsviçre'ye geçmeden önce Freiburg'da bir pazar öğle öncesi. Sonra Zürih ve Basel.

Belki Kaat onu orada trenden ya da havaalanından alabilir. Belki yolculuğun cinselliksizliğinden sonra birkaç heyecan verici gece yaşar. En iyisi bunu hiç hesaba katmamak.

İsimler listesine bakıyor: bağlantı kuracağı insanlar, vereceği tek tek konferansları düzenleyenler, kitabevleri, kütüphaneler, halkevleri, kadın örgütleri ve öğrenci grupları. Bazı isimlerden kendisini orada aşağı yukarı neyin beklediğini tahmin edebiliyor. "Siyah Koyun" adlı bir kitabevi, alternatif kesimi çekiyor: Sol, feminist, yeşil, farklı tonlar ve karışımlarda. Ortalama olarak genç, kendi kuşağının birkaç temsilcisi, arada yolunu şaşırmış burjuva çiftler. Bir kültürel alış veriş programı çerçevesinde Hollanda konsolosluğunun parasal olarak desteklediği konferansının yapılacağı kütüphanede daha seçkin bir kitleyle karşılaşacak.

Görecek.

Söyleşi sorularının yer aldığı mektupları karıştırıyor. Bir televizyon ekibi bir gün boyunca ona eşlik etmek ve film çekmek istiyor. Her şey onun için uygun, hepsini kabul etti. Eğer çalışıyorsa, tam çalışmalı. Eğer kendi yazdıklarından bir şeyler okumasını isterlerse okuyacak. Tartışma isterlerse tartışma olacak. Fotoğraf çekmelerine izin verecek, imzalar verecek, kendisini seyretmelerine izin verecek ve bu arada güleryüzlü olacak. Kendisini sunuyor.

Fakat şimdi, bu boş tren kompartımanında zaman henüz ona ait.

Yola çıkmak hep olduğu gibi çaba gerektirdi. Yoluna koyulması gereken o kadar çok şey vardı ki. Temizlikçi kadın için para, yapılacak işlerin listesi, yolculuğa çıktığını bildirmek için telefonlar, acil mektuplar, para bozdurmak. Yanına alacaklarını olabildiğince pratik toparlamak: çok az olmamalı, ama öncelikle çok fazla olmamalı. Kendisi olmadığında evle ilgilenen kimse yok, eşyalarını toplayan, ütüleyen kimse yok. Gerçi Hanna kadını, ama ev kadını değil, hele sekreteri hiç değil. Onun kendi işleri var. Ve Kaat, Kaat onu trene kadar geçirmek istemişti, ama reddetti. Eğer Hanna'nın kulağına gidecek olsa tekrar gerginlikler çıkacaktı, hem de yolculuk öncesinde, hiçbir barışma girişiminin mümkün olmadığı bir zamanda.

Hatta Kaat Almanya'ya birlikte gelmek istemişti. O zaman o kadar yalnız olmazsın. O zaman her seferinde otel odasında öylesine yalnız kalmazsın. O zaman sana yardım edebilirim. Ona yardım edilecek bir şey olmadığını anlatmıştı, her şey halledilmişti, her şey

yolundaydı. Ayrıca Kaat'ın salondaki varlığı sadece aklını karıştıracaktı. Kaat'ın aynı konferansı yedi sekiz kere dinleyerek sıkılmasından kendisini sorumlu hissedecekti. Toplantılardan sonra başka bir yere gidildiğinde Kaat da orada mı diye sürekli bakınmak zorunda kalacaktı. Sürekli olarak onu tanıştırmak zorunda kalacaktı: Bu Kaat, arkadaşım. Kalabalığın onu bir kenara itmemesi için dikkat etmek zorunda kalacaktı. Günün sonunda, dar beyaz bir yatağın, özellikle de boş bir yatağın, kimseyle konuşmak zorunda olmamanın, kimseyi mutlu etmek zorunda olmamanın ne kadar iyi geldiğini Kaat bilmiyordu. Ve hepsinden önce kahvaltıda ya da trende dırdır yok. Düşünebildiği, notları üzerinde çalıştığı, gazete okuyabildiği ve susabildiği saatler sadece bu saatlerdi.

Bu bir iş ve iş önde gelir, demişti.

Zaten her zaman çalışıyorsun, demişti Kaat.

Beni uyumaktan alıkoyduğun için.

Bir erkek gibisin, demişti Kaat ve sonra eklemişti: Bruce kabul ediyor ve Cecily de anneme gidebilecek.

Çocuğu durmadan annene veremezsin ama.

Sen bundan ne anlarsın ki, diye yanıtlamıştı Kaat.

Doğru. Stan'ın çocuğu yok. Ayrıca Stan hiç çocuk doğurmayacak. Stan'ın bir çocuğu olabilirdi, ama onu aldırttı. Ve şimdi iki kadın arkadaşıyla başbaşa, bir tanesi uzun yıllara dayanan sağlam bir ilişki ve arada sırada kaçamak saatler için bu şehvetli ilişki. Her ikisi de anne ve her fırsatta çocuk konusundan bir şey anlamadığını yüzüne vuruyorlar.

Kırgın, susmuştu. Ev işlerinin, kahve doldurmanın, bir gazeteyi kaldırmanın arkasına saklanmıştı. Kahvaltıda bir uzlaşmaya varmışlardı. Kaat Basel trenine ya da Zürih uçağına binecekti, o zaman Stan yükümlülüklerini yerine getirdikten sonra iki, üç günleri olacaktı. Fakat Kaat her zamanki gibi, isteğini kabul ettirdikten sonra bir açık kapı bıraktı. Ertesi gün telefonda bahaneler ortaya attı. Tam aynı zamanda Bruce'un provası vardı, Kaat'ın olmaması onun için uygun değildi. Cecily'ye bakamazdı. Bunlar sanki az önce Stan'ı terslediği hemen hemen aynı sözler değilmiş gibi, çocuğu hemen tekrar annesine de bırakamayacağını söyledi. Zorlamanın anlamı yoktu. O zaman gelme demek, Kaat'ı görüp görmemenin onun için hiçbir önemi olup olmadığı sorusuna yol açardı

ve ardından gelsin kavga. Kaat'a kalacağı otellerin listesini telefon numaralarıyla birlikte göndereceğini söylemekten başka bir şey aklına gelmedi. İstediği zaman telefon edebilirdi. Yoksa kendisi mi aramalıydı? Aramasan daha iyi, demişti Kaat. Bruce'a ne zaman söyleyeceğimi bilmiyorum. Yeni bir rol. Kaçamak yapmaya hazırlanan, suçunun bilincinde evli kadın. Sanki Bruce olanları bilmiyormuş gibi, sanki Kaat çok uzun süre uzak kalıp Cecily'yi ihmal etmediği sürece her şeyi kabullenmiyormuş gibi.

Kaat Stan'ı yine onu tam görmek istediği noktaya getirmişti: telefonun başında beklemeye. Stan ona, kabul edemediği kadar vurgundu.

Ve sonra Hanna. Stan yalan söylememeye çalıştı. Yani, Kaat'ın belki birkaç günlüğüne İsviçre'ye geleceğini söyledi. Stan'ın yurtdışı yolculuklarına birlikte gitmek Hanna'nın asla aklına gelmezdi, ünlü yazar Stan'la gitmek istemiyor, burada mesafeliydi. Hanna, Kaat'a güvenmiyor. Stan çok kolay pes ediyor, kendisine hayranlık gösterilmesi hemen çözülmesine yetiyor. Hanna bir şey söylemiyor, zaten Stan'ın davranışlarına her zaman çok az eleştiri getirir fakat Kaat adı geçer geçmez yüzünde bir küçümseme beliriyor.

Son geceleri berbat oldu. Hanna yemek pişirmişti, konuşmadan yediler, bir şişe de şarap içtiler. Yani Hanna iki bardak içti, Stan kalanını. Tam Stan Hanna'yı yatağa çekmeye çalışırken Hillie geldi. Hillie kanapeye yayılmış ve Stan'ı hiç dikkate almadan bursuyla ilgili karmaşık bir hikaye anlatmaya başlamıştı. Hanna iyi bir anne gibi davranarak onu dinlemiş ve bir çay daha demlemişti. Stan temkinli davranarak herhangi bir şekilde karışmaktan çekinmişti. Sonuçta kendisi anne değildi, ne anlardı ki. Yatmaya gitmişti. Hanna daha sonra dikkatle yanına süzüldüğünde onu uyandırmamıştı.

Bazı anlar erkekleri gayet iyi anlıyordu, eve gitmektense meyhanede kalmayı yeğleyen, karısıyla sevgilisi arasında oradan oraya çekiştirilince hemencecik ortadan kaybolmaya meyleden erkekleri. Çekip gitmek o an tam istediği şeydi. Bütün hafta boyunca işinden başka hiçbir şey düşünmemeye karar verdi.

Bunlar yolculuğunun en güzel saatleri. Trende yalnız. Plastik bar-

dakta kahve. Okunmamış gazeteler. Dışarıda tatsız bir coğrafya. Öylece hiçbir şey yapmayarak, yakında gereksinme duyacağı konsantrasyonu yavaş yavaş kurmak. Bir tür trans hali.

Onu sınıra kadar götürecek olan tren eve dönen öğrencilerle dolu. Şimdi yükselen gürültüden, zincirinden boşanmış erkeklerin, gruplar halindeki adamların erkekçil patırtısından nefret ediyor. Kül tablalarının kapaklarını takırdatıyorlar. Koltuklara vurup gürültü yapıyorlar, öyle ki varlıklarını sadece kulaklarıyla değil tüm bedeniyle hissediyor.

Kendi oturduğu mahalle de hiçbir zaman sakin olmaz. Pazartesi günleri sol tarafta giysi ve kullanılmış eşya pazarı, cumartesileri sağ tarafta sebze, meyve, peynir ve balık pazarı. Sürekli yüksek sesle konuşarak sokağından geçen insanlar. Daha sabahın ilk saatlerinde tiz ıslıklar çalan gazete dağıtıcıları, haftada iki kere, direğin etrafındaki virajı ve yanlış park etmiş arabaları asla tek gaz verişte geçemeyen çöp kamyonu, üstü kattaki komşuların merdivendeki patırtısı, hafta sonları sarhoş erkekler; evde oturup yazarken ona gündelik yaşamdan kopmadığı duygusunu veren gürültüler. Bir kafe barda, alışveriş dönüşü alelacele bir kapuccino içerken neler yaptıklarını yüksek sesle anlatan kadınların arasında, yazdıklarını düzeltebiliyor.

Fakat tahammül edemediği tek şey bu erkek patırtısı. Bu akşamki konferansına erkeklerle olası bir işbirliği konusunda ek bir bölüm katmayı düşünmüştü. Bunu yapmasam belki de daha iyi, diye düşünüyor.

Şamata daha da arttı. Tren durunca istasyon peronu boyunca koşturuyorlar, çelme takıp tözeliyorlar, patırtı yapıyorlar. Bisikletlerini bulduktan sonra seslerinin hafiflediğini, dağılıp gittiğini duyuyor. Geriye inanılmaz bir sessizlik kalıyor. Kendisini sınırdan Almanya'ya götürecek otobüse binebilmek için üç dakikası var. Boş ve çıplak çevrede minik istasyon, bisiklet bağlama yerleri ve sabırsız tıslamalar çıkartan otobüsten başka bir şey görünmüyor. Kendi adımlarının sesini duyuyor.

Hava kararmaya başlıyor. Otobüs köyden köye dolaşarak gidiyor, bazen neredeyse küçük evlere sürtünecek gibi oluyor. Masalar ku-

ruluyor. Bir kasap tam o sırada mavi neon ışıklarını yakıyor. Sınır memuru otobüse bindi ve ilgisizce pasaportunu karıştırdı. Artık potansiyel bir terörist, sempatizan ya da esrar taşıyıcısı olacak yaşta değil. İnceleme eskisine göre kısa sürüyor. Bir durakta eli kolu dolu birisi otobüse biniyor, bir sonrakinde iniyor. Çıplak bir düzlükte son bulma, bir düş durumunda dünyanın kenarından öbür tarafa düşme duygusu giderek güçleniyor.

Bir saat sonra Leer'deler. Otobüsten iniyor. Otobüs ortadan kayboluyor. Karanlık bir köy meydanı. Birkaç kişi geçiyor ama, onun için gelmedikleri belli. Tam ne yapması, telefon mu etmesi, yoksa tekrar eve mi dönmesi gerektiğini düşünürken yanında iki genç kadın beliriyor. Arabanın kontağında sorun olduğunu söyleyerek özür diliyorlar. Ve Stan de Leeuwe olup olmadığını soruyorlar. Onlara elini uzatıyor. Rolünü yapmaya başlıyor.

II

Otel odasını gözden geçirdi. Temiz, yansız; sevimsiz değil. Onu karşılamak için yaptıkları öneriyi reddetti. Belediye binasına giden yolu tarif ettirdi, ana caddenin sonunda küçük bir parkın arkasında yeni bir bina. Binanın çevresini dolaşıyor. Cam kapıları çekiyor. Hepsi kapalı. Üçüncü kapıda içeride üzerinde kendi yüzünün olduğu afişi görüyor. Bu onu sakinleştiriyor, doğru yerde. Birkaç kişi daha onun gibi açık bir kapı arayarak binanın çevresini dolaşıyor. Yazarla toplantının nerede olduğunu biliyor mu acaba? Ben de bilmiyorum, diyor, ama her halükârda bensiz başlayamazlar. Birisi gülmeye başlıyor ve diğerlerine de içerideki resmini işaret ediyor. Ona yolu soran adam başını sallıyor. Ah, siz O'sunuz, diyor.

İçeride ışık yakılıyor. Yaşlıca bir adam, kapı görevlisi, kapıyı

açıyor. Bir kadın giriş kartları için küçük bir masa yerleştiriyor. Arkasında ellerinde kutularla birkaç kadın duruyor. Kitaplar. Organizatör ona doğru geliyor, biraz nefes nefese. Kapıyı açtıracak kimse bulamadım, diyor. Okuma toplantılarımızı diğer zamanlarda burada hiç yapmayız. Fakat en büyük salon bu. Umarım sandalyeler yeter. Saat daha yedibuçuk ve insanlar şimdiden gelmeye başladılar. Stan çevresine bakıyor. Şimdiden onbeş yirmi kişi var. Uzaklardan küçük grupların yaklaştığını görüyor. Önce salonu mu görmek istersin yoksa bir kahve mi? Açış konuşmamı hemen seninle birlikte bir gözden geçirelim mi, her şey yolunda mı diye? Fotoğraf çekilmesine karşı mısın? Burada gazeteden bir erkek var, kadın fotoğrafçı yok. Ara verildiğinde imza verir misin? Kürsümüz yok, bir masa yeterli mi?

Stan hepsini kabul ediyor.

Salon doluyor. Sandalyeler ve banklar getiriliyor. İnsanlar pencere kenarlarına ve koridora oturunca kapı görevlisi itfaiyeye haber vermek gibi bir şeyler geveliyor. Organizatör neşeli ama gergin.

Stan, kitaplarını masaya yerleştiren kitabevinden kadınlara başıyla selam veriyor. Almancaya çevrilmiş olan kitaplar. En büyük deste otobiyografik romanı *Santorini*. On yıllık, ama hâlâ best-seller.

Ardından gelen daha ince kitaplar. *Bizi Tutku Sardı*, cinsellik üzerine. Kadınlar arası çelişkiler üzerine bir kitap. En önemli makalelerini toplayan bir cilt. Kısa öykülerini toplayan bir cilt: *Slow Fox*. Ve son kitabı: *Lezbiyenin Keşfi*.

Stan kitaplarına baktığında hoşnut, onları elinde tutmaktan hoşlanıyor, parlayan kapaklarına, renklere, tanıtım metinlerine bakıyor. Bir kitabı açıyor ve bir parça okuyor. Hiç de fena değil, diye düşünüyor, biraz nüanssız, ama kötü değil. Kitabı yine yerine bırakıyor.

Almancası başlangıçta biraz tutukça. Ama salon canlanmaya başlayıp da ilk kez gülündüğünde sesinin tekdüzeliği azalıyor, metinden daha da bağımsızlaşıyor ve elleriyle konuşmaya başlıyor. Yoksa tersi mi, o sözcüklerle oynamaktan yine zevk almaya başlayınca canlanan izleyiciler mi? Her nasılsa, bu yeniden gerçekleşiyor. O ve bir grup tanımadığı insan arasında dolaysız bir ilişki oluşuyor, yüzler aydınlanmaya başlıyor, üçüncü sırada bir

yerde kahkahası bulaşıcı olan bir kadın oturuyor, hoşuna giden her şeyde arkadaşını sarsıyor, sağda bir yerlerde öne doğru eğilmiş oturan bir kadın var, bütün duyguları yüzünden okunuyor. Gelip kendisini tanıtan ve sonra, katı ve mesafeli bir şekilde, elinde not defteriyle bir sandalyeye oturan kadın gazeteci yazmayı unutuyor. Onu da temkinliliğinden uzaklaştırdı. Farklı beklentilerle gelen bu insanlara yaklaşmayı başarıp başaramayacağından duyduğu gerginlik azalıyor. Yeniden bedeninin bilincine varıyor, omuzlarının ne kadar kasıldığını, koltukaltlarının nasıl terli olduğunu, parmaklarının kâğıtta nemli lekeler bıraktığını hissediyor. Sonradan, sanki kendiliğinden oluyormuşcasına öyle rahat davrandığı için övgüler alacak.

Stan son anda konuşmasını değiştirdi. Yayınevi son kitabı *Lezbiyenin Keşfi* üzerine konuşmasını istiyor, fakat Stan çoğu kadın, tek tük erkek dinleyicileri salona girerken gördüğünde bunun uygun düşmeyeceğini hissediyor. Cinsel değişimlerin tıbbileştirilmesi, masumiyetin yitimi ve kadın dostluklarına kuşkuyla yaklaşılmasından doğan, kadın hareketi içinde homo ve hetero olarak yapılan basit ve katı ayrımı sorguladığı, fazla polemikçi bir metin bu: Bunun yerine daha kişisel bir öykü anlatıyor, nasıl yazar olduğunu, ünlü olmanın nasıl bir şey olduğunu, öncü olarak görülmenin verdiği duyguyu. Diğer kadınları keşfetmenin ne kadar önemli olduğunu, ancak ondan sonra söyleyecek şeyleri olduğu düşüncesine geldiğini anlatıyor. Erkeklerin bağımsız bir kadın olarak kendisine karşı tepkilerini anlatıyor, bu konuda hazırda bir sürü anekdotu var.

Kimi zaman kendisiyle izleyici arasındaki mesafeyi aşmayı başaramıyor. Aşırı ciddi bir topluluk içinde bazen hanımların, okuduğu her cinsellikle ilgili pasajda katılaşıp kaldığını ve tanrıya karşı olabilecek her sözcükte küçümsemeyle mırıldandığını görüyor.

Stan metninde ne kadar sık küfür edildiğini, *Santorini*'de ne kadar çok kafa çekildiğini ve ne kadar sık kaçamak cinsellik yaşandığını fark ediyor. Bazı zamanlar salonda, onun yeterince çizgiye sadık olmadığını düşünen ideolog kadınlar olduğu zaman da başarılı olamıyordu. Tartışmalardan, hesaplaşmalardan, çözümlemelerden konuşan, erotizmi tanımlanması gereken bir kav-

ram, cinselliği sosyal bir yapı olarak gören kadınlar. Bir ideolog bir keresinde, sen gerçek bir tartışmadan kaçmak için gülmeyi tercih edenleri kendi yanına çekiyorsun, demişti. Tamamen, böyle, diye yanıtlamıştı Stan. Pek akıllıca değildi belki. Yaşam boyu bir düşman daha.

Fakat buradakiler ne katı ideologlar, ne de çıtkırıldım hanımlar, tersine birbirlerinin canına kast etmek ve bir fraksiyon kavgasına kalkışmak yerine karşılıklı olarak birbirlerine gereksinim duyan yerel kadın grupları. Yaşamı onlarınkine benzemese de, özgürlüğünü mücadele ederek bir erkekten alma dönemi çok gerilerde kalmış olsa da Stan kendisini onların arasında rahat hissediyor.

Son olarak *Santorini*'den bir bölüm okuyor. Veda sahnesi. Kitabını kapattığında sessizlik devam ediyor, bir saniye, birkaç saniye, sonra alkışlar. Organizatör aradan sonra soru sorulabileceğini söylerken Stan bir soluk alıp birkaç yudum su içiyor.

Soruların gelmesi ilk başta biraz sürüyor. Eskiden ilk soruyu soran genellikle erkeklerdi. Fakat buradaki birkaç erkek güvenlerini yitirmiş gibi, Stan onları girişte tereddüt içinde, kadın ağırlığının bu fazlalığı karşısında neredeyse ürkmüş bir halde görmüştü. Bekliyorlar, belki ikinci soru onlardan gelir.

Kızgın tartışma konuları gelecek gibi görünmüyor, ama belli ki kimse kalkıp gitmek de istemiyor. İlk gelen soru, bir kitap yazmanın nasıl bir şey olduğu. Oturup kalma sorunu, diyor Stan, bitene kadar oturduğun yerde kalmak. Fikirlerini nereden alıyor. Stan buna yazdığı kitaplar çerçevesinde yanıt veriyor. İlk sıralardan birkaç kez ağzını açan ve konuşmadan kapayan bir kadına başını sallayarak cesaret veriyor. Stan tükenmezle mi yazıyor, dolmakalemle mi. Dolmakalem, diyor Stan, ama çoğunlukla direkt daktiloda. Kadın hoşnutlukla başını sallıyor. Bir adam ayağa kalktı. Bütün gece kendinizden ve kadınlardan bahsettiniz, ama bir şeyi unuttunuz, aslında kadın ve erkeğin birbirine karşılıklı olarak ihtiyacı olduğunu, diyor tehditkâr bir tonla. Stan ona şimdiden acıyor, ama bu kendi kalesine gol atmak, buna göz yumamaz. Erkeklerin kadınlara ihtiyacı olup olmadığını ben yargılayamam, diyor. Bunu siz daha iyi bilmelisiniz. Fakat kadınların erkeklere ihtiyacı var mı? Bundan bu kadar emin misiniz? Hem niçin?

Adam ayağa kalkıyor ve bir yığın klişeyi kullanarak mücadeleye girişiyor: Kadınların korunmaya ihtiyacı var, çocukların bir baba ve bir anneye, çoğu kadın aslında evlenmek istiyor, üreme, cinsellik, birbirini karşılıklı tamamlama, diye suçlarcasına konuşuyor.

Korkarım sizin için kötü haberlerim var, diyor Stan. Bugün boşanma başvurularının çoğunu kadınlar yapıyor. Ne kadar çok kadın kendi parasını kazanırsa erkeğe ihtiyaç duyan kadınlar o kadar azalıyor. Korunma mı? Çoğu suçlar eviçinde işleniyor. Cinsellik mi? Açıkça pek bir şey etkilemiyor. Pek çok kadın bundan vazgeçmeyi yeğliyor. Çocuklar mı? Babaların çocuklarına ne kadar zaman ayırdığını biliyor musunuz? Günde beş dakika bile değil. Üreme mi? Çocuk başına onbeş dakikalık bir mesele. En yakın sperm bankasına bir baskın ve artık bu bile gerekli değil. Siz kendi kendinizi gereksizleştirmekle meşgulsünüz bayım.

Yanıtı patlayan kahkahalar arasında kayboluyor. Demagoji olduğunu biliyor. Kocasını bir yana itecek kadın sayısı çok değil. Ama sayısal üstünlüğün o alışılmamış anında bu güçlülük durumunun tadını çıkarıyorlar. Bir erkeğe bir kere olsun hak ettiği yanıtı vermek.

Asıl konuşmalar her zaman daha sonra gidilen barlarda yapılıyor. Artık o kadar gergin olmayan organizatör gülüyor, tanıdığı kadınları oturmaya davet ediyor, sandalye buluyor, içecek bir şeyler ısmarlıyor. Stan'ın izleyicilerin arasında dikkatini çeken kadınlardan biri, ne olduğunu okuyabildiği yüzlerden biri, onun yanına oturuyor ve bardağını dolduruyor. Sana teşekkür etmek istiyordum, diyor. Stan'ı her zaman irkilten, mesafe, nefes ihtiyacı hissettiren o yapışkan hayranlıktan uzak, kuru. *Santorini* benim için tam zamanında yetişti. Burada kendime benzeyen kadınlar tanımıyordum. Tam aileme boşanacağımı, yalnızca bir kadınla yaşayabileceğimi kendime itiraf ettikten sonra artık bir erkekle yaşamak istemediğimi söylemek zorunda olduğum sırada. Bana yalnız olmadığım duygusunu verdi.

Teşekkür ederim, diyor Stan. Daha sonra fazla konuşmuyorlar. Stan'a onunla konuşmak isteyen başka kadınlar el koyuyor. Fakat Stan'ın solunda onun varlığı hissedilirliğini koruyor. Topluluk gürültüyle dağıldığında, kadınların çoğu tekrar evlerine, kocalarına,

çocuklarına dönerken sanki birbirlerini uzun zamandan beri tanıyormuş gibi rahatlıkla onu öpen bu kadın. Hoşçakal, diyorlar birbirlerine.

Stan otele geri dönüyor. Şimdi karanlık olan iş muhitinde sokaklarda ondan başka kimse yok. Yarın imza günü yapacağı kitabevinde hafif bir ışık kendi yüzünün –bir yazarın yüzü– olduğu afişi aydınlatıyor.

Ona anahtarı veren kapı görevlisi esniyor. Anahtarla birlikte ona verdiği kağıt Kaat'tan bir haber değil, kendisiyle yarın bir söyleşi yapmak isteyen gazeteci kadının notu.

Duş yapıyor, çalar saatini kuruyor, kuştüyü yatağa süzülüyor, beyaz yastığın serinliğini arıyor. Işığı söndürüyor.

Bütün akşam boyunca Kaat'ı düşünmedi.

III

Gazeteci kadın genç. Neredeyse Stan'ın kızı olabilecek yaşta. Günün modasına çok fazla yer veren, o parlak kapaklı kadın dergilerinden biri göndermiş; feminizme kendi açısından şiddetle karşı çıkan, fakat zaman içinde çağdaş, bağımsız kadın için, kendi ayakları üzerinde duran, kariyer yapan, ama buna rağmen seksi ve romantik kadın için uygun gördüğü bütün konulara yer veren dergilerden biri. Sanki bunu yeni keşfetmişler gibi, orgazm hakkı, yeni erkek, cinsel nesne olarak erkek hakkında yazılar yayımlıyorlar. Ve şimdi de ilk kez lezbiyen kadınlarla ilgili bir özel sayı çıkartıyorlar. Ünlü lezbiyen kadınlar ve olabildiğince, son plaj modasının yer aldığı dergide fazla yersiz görünmeyecek daha bakımlı lezbiyen kadınlar. Stan bunun için çok uygun. Başarılı. Nasıl

olduğu dergi için önemli değil. İyi giyiniyor, giyime fazla önem vermenin gerçek feminist yaşam biçimiyle çelişir göründüğü zamanlarda bile. Arkadaşları Pol, Lilian ve Şair, Stan bir giysi snobudur, diyorlar, ama dostça. Sadece Hanna, Stan'ın bir çift ayakkabıya vermeyi göze aldığı para yüzünden hâlâ öfkeleniyor.

Gazetecinin yanakları kızarmış ve boynunda kırmızı lekeler var. Gergin bir biçimde ses alma aygıtını kontrol ediyor, yanlış düğmeye basıyor, özür diliyor. Stan ona, bir parlamento üyesiyle söyleşi yaparken pilleri kontrol etmeyi unuttuğu ve bir de kablonun çok kısa olduğunu fark ettiği *kendi* ilk gerçek söyleşisini anlatıyor. Parlamento üyesi, niçin profesyonel bir gazeteci gönderemiyorlar, der gibi kendisine baktığında kendisini ne kadar berbat hissetmişti.

Gazeteci kadın gülüyor, doğru düğmeleri buluyor, sesi kontrol ediyor. Her şey yolunda. İlk soru. Stan, nasıl söylemeli, nasıl lezbiyen olduğunu ya da lezbiyen olduğunu ne zaman anladığını anlatabilir mi?

Stan, bunların hepsini *Santorini*'de anlattığını söylemek için duyduğu ani isteği bastırıyor. Bu derginin okuyucularının *Santorini*'yi okumuş oldukları düşüncesinden yola çıkmamalı, ayrıca kendisinden çok genç olan bu gazetecinin kitaplarını tanıdığını da düşünmemeli. Canını sıkmadan bunu bilmem kaçıncı defa nasıl anlatacağını düşünüyor.

Bu konuda Stan'ın on yediden fazla değişik açıklaması var ve hepsi de gerçek. Her zaman, daha küçük bir çocukken, diyebilir. Annenin göğüslerine sokulmak, daha tatlı koktuğu için burnunu annenin ensesine gömmek, bunlar başlangıç sayılmaz mı?

Anımsayabildiği ilk erotik deneyimden söz edebilir. O kadar uzak bir anı ki, artık ne kadarını kendisinin uydurduğunu bilmiyor. Kaç yaşındaydı. Beş, altı. Hondsbossche Zeewering'de Petten. Stan deniz kıyısında geçirdiği yazı, bir dizi fazla pozlandırılmış fotoğraf gibi anımsıyor. Babalar şehre çalışmaya giderken annelerin ve çocukların kiralık evlerde kaldığı birkaç aile. Stan haftanın babasız geçen günlerini anımsıyor, evin yarısı bir çek-çek arabaya yığılırdı; örtüler, havlular, ceketler ve mayolar, anneler için örgü işleri, kovalar, kürekler ve kalıplar, suya yakın bir yere serin

kalsınlar diye gömülen ayran ve limonata dolu şişeler.

Her yıl Petten'e gelen altı, yedi aile her zaman, kıyıyı bölümlere ayıran iskelelerden ikisi arasında, birbirlerine yakın otururlardı. Bir iskele sonra hiç kimseler olmazdı. Bir yıl, hafta arasında yanında bir kızla bir adam ortaya çıkana değin. Bazen bir de kadın olurdu yanlarında.

Stan annesinin yeni gelenler hakkında konuştuğunu duydu. Çocuğu çıplak dolaştırdıklarını. Orada kalanlar olarak insanın biraz olsun köyün geleneklerine uyması gerektiğini. Adam kesinlikle sanatçıydı, yoksa böyle hafta arası orada kalamazdı.

Stan annesinin dikkat etmediği bir sırada kum tepelerinin arasından süzülmüştü, kız çıplak değildi. Üzerinde kırmızı, uçuşan bir şeyler vardı. Uçuşan kırmızının birbirine kaba dikişlerle tutturulmuş büyük cepler olduğunu gördü. Daha sonra düşlerinde ortaya çıkan görüntü buydu. Pırıltılı dalgalardan kalkan, su kıyısında küçük bir şekil, midye toplamak, onları dizmek, yaklaşan dalgalardan kaçmak, sanki bu bir törenmişçesine kollarını kaldırmakla meşguldü.

Stan daha yakınına gelmişti. O da midye toplamıştı. Ona adının ne olduğunu sormuştu. Katja.

Katja rahatını bozmamıştı. Kuma şekiller çizmişti. Orada durmalısın, burada olmaz. Stan dinlemişti. Sadece beyaz midyeleri toplayabilirsin. Şimdi deniz yıldızını tut. Denizyıldızını eline almıştı. Stan buna daha önce hiç cesaret etmemişti.

Denizyıldızı elinde kıpırdadı, aşağıda, Stan'ın karnının altlarında da bir şeyler kıpırdadı ve Stan denizyıldızını attığında elini mayosunun ıslak kumaşına sildi, tiksinti duygusundan kurtulmak için gittikçe daha çok sürtüyordu. Sığınağa gidiyoruz, dedi Katja. Orada oynamak yasaktı, ama Stan hiç karşı çıkmadan onu takip etti.

Katja bir kedi gibi kum tepesine tırmanıyor. Karanlık kapıdan içeriye, böööö, diye bağırdı ve boğuk yankısını dinliyor. Sığınağın yanındaki eğimli kumdan aşağı poposunun üzerinde kayıyor ve birdenbire karanlık bir delikte kayboluyor. Buradan, diye fısıldadığını duyuyor Stan. Sanki bodrum kapısını açmış gibi, içerden bir serinlik çarptı yüzüne, tuhaf kokuyor, sidik ve küf, Stan'ın adlandıramadığı kokular. Nefes almamaya çalışıyor. Katja onu dar

bir aralıktan denizi gördükleri bir yere sürüklüyor. Gözleri karanlığa alışıyor. Yer içeri savrulan kumlarla kaplı, soğuk ve nemli. Sığınakta ne yaptıklarını biliyor musun? Stan sığınağın savaşla ilişkili olduğunu biliyordu, anne babasının, onun duymadığını düşündükleri zaman, üzerinde konuştukları savaşla. Burada insanları vurdular, dedi Katja. Ve burada başka ne yapıyorlar biliyor musun? Burada düzüşüyorlar.

Oh, diyor Stan. Kafasında tuhaf görüntüler toplanıyor. Karından çıkan küçük çocuklarla ilgili bir şeyler, insanın dikkat etmesi gereken oğlanlarla ilgili bir şeyler. Çocuk yuvasında pipisinin pembe ucunu gösteren Freddie.

Benim babam düzüşüyor, diyor Katja, sanki futboldan söz edermiş gibi. Senin baban da düzüşüyor mu?

Elbette, diyor Stan.

Hiç gördün mü, diyor Katja.

Elbette, görmedim.

Ben gördüm, diye fısıldıyor Katja. Benim babam bazen dışarıda düzüşüyor. Yüzdükten sonra. O ve Carla. Babamın ne yaptığını sana göstereyim mi?

Stan kendisini aptal ya da korkakmış gibi göstermeden, karşı çıkacak sözcükler arıyor, fakat Katja kırmızı kumaşı omuzlarından kaydırdı bile ve birdenbire gözleri çok yakınlaşıyor, baykuş gözleri, sanki üç tane gibi görünüyor. Stan dudaklarının üzerinde tuz tadında soğuk dudaklar hissediyor, Katja dilini Stan'ın dudaklarının arasına sokuyor ve karnında denizyıldızının kıpırdayışında olan aynı ürperme duygusu yükseliyor.

Bir sonraki yaz Katja orada değildi. Yıllar sonra lisede tekrar karşılaştılar. Stan onun Petten'deki kız olduğunu hemen anladı, denizyıldızı ve sığınakta Katja. Fakat Katja sadece orada kendisini öpmek ve mayosunu çıkartmak isteyen oğlan çocuklarıyla oynadığını hatırlıyordu.

Stan çocukken, daha sonra gayet normal bir erkekle evlenen, çocuk doğuran ve ilk erkek arkadaşları için kız arkadaşlarını bir yana iten diğer kız çocuklarından farklı mıydı? Bunu bilmiyor. Aynı diğer kız çocukları gibi dergilerden star resimleri kesti ve on-

ları ödev defterine yapıştırdı. Sissy rolündeki Romy Schneider, fakat mayolu başka isimsiz kadınlar da. Doris Day değil, o fazla uslu, heyecan vermiyordu. Diğer kızların fantezileri onunkinden farklı mıydı? Sissy'ye hayran olmak, onun ayaklarına kapanmak yerine Sissy olmak? Onların düşleri başka mıydı? Beden eğitimi öğretmenleri olan kadına hepsi hayrandı. Esmer, adaleli baldırları vardı. Hiç kimse atlama beygirinin üzerinden onun kadar çevik ve esnek atlayamıyordu. Diğer kızlar da onun kaygan tenini okşamamak için Stan gibi kendilerine hâkim olmak zorunda kalmışlar mıydı, diğer kızlar da nasıl soyunduğunu görmek için soyunma odasında oyalanmışlar mıydı. Frau Dercks bedeninden utanmıyordu. Bir keresinde hiç dikkat etmeden konuşmaya devam ederek kazağını çıkartmıştı ve herkes sütyen takmadığını, göğüslerinin de bacakları kadar esmerleşmiş olduğunu, göğüs uçlarının daha da koyu ve koltuk altlarında koyu renk bir kıl demeti olduğunu görebilirdi. Bu görüntü Stan'ın gündüz düşlerinde yıllarca ortaya çıkmıştı, avuçiçlerinde nasıl bir duygu bırakacaklarını hayal ediyor, kendininkilerden daha sert olması gereken uçlarıyla tüy hafifliğinde bir ağırlık, eğer bunu hayal ediyorsa? Bu duygunun bir adı var mıydı? En azından o zamanlar yoktu.

Lisenin kızlar bölümünde Katja ile yeniden karşılaştıklarında arkadaş oldular. Başka bir düzenin duygusu. Onlar dudak boyalarını değiş tokuş eden, juponlarını birbirleriyle kıyaslayan, ceketlerini yeni büyüyen göğüslerini saracak şekilde ters giyen erkek budalası kızlardan değillerdi. Ev ödevlerini her zaman dakikası dakikasına hazır eden, gri pilili etekler giyen diğer takımdan da değildiler. Her ikisi de erkeklerle dolu bir sınıfta yegâne kız olarak istedikleri rolü oynayabilecekleri yüksek bölüme geçtiler. Katja hayatını yaşadı. Siyah elbiseyi ilk o giydi, sigara içen ilk o oldu, partilerde elden ele dolaşan ucuz şarabın gerçekten ilk tadına varan o gibiydi.

Stan Katja'yı gölgesi gibi takip ediyordu. Aynı partilere gidiyordu. Katja vahşiler gibi dans edip, neredeyse sarhoş olduğunda huzursuzlukla izliyordu, ama akşamları partilerden kolkola birlikte ayrıldığı, odasında kendisine iltifat eden budalalar hakkında gevezelik ettiği kişi her zaman Stan oluyordu.

Gerard kulağıma ne fısıldadı biliyor musun?

Sözümona ödevleri hazırlamak için Stan geceleri onda kaldığında yanında aldırışsızca soyunurdu ve birlikte Everly Brothers'in şarkılarını söylerlerdi. *Never knew what I missed till I kiss you.*

Katja babasıyla tatile çıktığında dünya boşalıp renksizleşiyordu. Klasik davranışları, her zaman dakikası dakikasına altıyı çeyrek geçe yemeğe oturuşları, hep aynı tür yemekler hazırlayan kendi anne ve babasını her zamankinden de cansıkıcı buluyordu, Katja'nın evinde biber, sarmısak ve Fransız otlarıyla yemek pişiren, çok doğal bir şeymiş gibi kızlara şarap dolduran Katja'nın babasının yanında yaşadıkları çok farklıydı. Yüzleri duvara dönük duran resimler. Katja resimleri ona bir kere göstermişti. Sırtüstü yatan, apışarası kılları vurgulanmış çıplak bir kadın resmine aldırışsızca, annem, demişti. Katja'nınki gibi aynı parlak, esmer ten. Stan Katja'ya korkuyla bakmıştı, fakat Katja hiçbir şey hissettirmedi, sadece omuzlarını silkti. Goof'dan biliyorum. Ben daha üç yaşına gelmeden o çoktan gitmişti.

Yaşamının ondan sonraki bölümünde bezir yağı, boya ve pastel kokusu Stan'da her zaman hafif bir uyarılma, neredeyse erotik bir istek uyandıracaktı ve o bunu sanata olan ilgiyle karıştıracaktı.

Katja, daha da esmerleşmiş olarak, peşinden koşan oğlanların hikâyeleriyle tatilden döndüğünde dünya tekrar düzene girdi. Sonra Katja ona gerçek anlamda diliyle öpüşmeyi öğrendiğini ve bunu Stan'a göstermek istediğini söylediğinde buna katlandı. Ağzını açsana Stan, o kadar çok değil ve dilini rahat bırak, evet, evet.

Stan'ın evine gitmek isteyen Katja. Hay Allah, Katja, niçin, bundan ne anlıyorsun, bizim evde hiçbir şeye izin yok. Fakat Katja her zaman istediğini kabul ettiriyordu. Masada kız çocuğu gibi, uslu uslu oturdu, evet Bayan Leeuwe, hayır, Bayan Leeuwe. Yetim bir çocuk gibi tabağını ikinci kez doldurdu. Tanrım, artık annesiz miydi? Kız en azından önüne koyulanlar için şükran duyuyordu.

Bu duygunun, bu istek ve zevk karışımının neredeyse bir ad bulduğu sadece tek bir an oldu. Tiksinç bir ad. Anne babalarının diploma ödülü olarak Katja'nın bir teyzesinin evinde birlikte kalmalarına izin verdikleri Paris'de oldu bu.

IV

Paris gündüzleri heyecan verici ama masum görünüyor. Katja ve Stan teras kafelerde oturup Tunus restoranlarında yemek yiyorlar. Paraları bitip de artık yemeğe çıkamamaya başladıklarında Katja bütün dolapları boşaltıyor ve tuhaf yemekler uyduruyor. Konserve sardalyalı spagetti. Kahve bittiğinde kahvaltıda şarap. Katja yetim çocuk yüzüyle, tezgahtara az önce bittiğini gördüğü bir şeyi sorarken Stan ekmek çalıyor. Kalp çarpıntısından neredeyse bayılacak gibi olan Stan, bir daha asla, diye yemin ediyor. Hadi yapma, diyor Katja. Ne olabilir ki? Stan anne babasını düşünüyor ve sıkıntı duyuyor. Bir sınır çiziyor, çalma olaylarına artık katılmıyor. Katja'nın aklına yine yeni bir şeyler geliyor. Dışarıya çıkıyoruz, diyor, kararlı bir şekilde, tam Stan, birlikte Katja'nın tey-

zesinin yatağına gireceklerini, karanlıkta fısıldaşacaklarını ve Katja'nın saçlarını örüp elini tutacağını umut ederken. Daha fazla mutlu olması imkânsız neredeyse. Ama Katja dışarı çıkmak istiyor. Stan'ın aklına uyarılar geliyor. Geceleri sokağa çıkmak yok, bu çok tehlikeli, daha çok gençsiniz. Erkek kılığına gireceksin, diyor Katja, zaten nasılsa yarı oğlan gibi görünüyorsun, neredeyse hiç göğsün yok ve saçlarını da bir kasketin altında gizlersen kimse fark etmez. Katja teyzesinin dolabında keşfettiği bir erkek gömleğini ortaya çıkarıyor. İşte, diyor. Ve blujinin. Bu aptal sütyeni çıkartmalısın, nasılsa bir şeye benzemiyor. Sırtında sütyeni açmaya çalışan Katja'nın elleri. Askıları omuzlarından kaydıran Katja'nın elleri.

Aynada ellerini nereye koyacağını bilmeyen ve fazla büyük ayakları sürekli birbirine dolanan hantal, beceriksiz kız değil, oldukça hoş bir genç adam görüyor. Mükemmel, diyor Katja, sana hemen âşık olabilirim. Ve kendisi de teyzesinin ateş kırmızısı bir elbisesini giyiyor, biraz fazla dar, Katja'nın göğüsleri yukarıdan neredeyse dışarı fırlayacak. Derin dekolteden görünen cildi kaygan parlıyor. Aman, aman, diyor Stan. Dikkat et, yoksa ben de sana âşık oluyorum. Koket bir tavırla aynadan dönen Katja, bu gece her şey serbest, diyor. Bir erkek olduğun sürece buna iznin var. Dışarıda Stan kolunu Katja'nın omuzlarına atabiliyor. Katja başka zamanlar ona dokunmaya çalıştığında hemen sabırsızca itmesine karşın şimdi işveyle Stan'ın koluna yaslanıyor, hatta küçük bir oflamayla Stan'ın şakağından öpmesine izin veriyor. Teatral bir tavırla, ah Pierre, diyor. *Je suis si heureuse**. Çoğu erkek, birkaçı kız olan kendi yaşlarında bir grup Amerikalının arasına karışıyorlar.

Alkolün verdiği sarhoşlukla Katja'yı birden Amerikalı oğlanlardan birinin dizlerinde otururken gördüğünü, eve gitmek için ısrar etmeye başladığını hatırlıyor. Sen git o zaman, diye bağırıyor Katja.

Amerikalılar, içlerinden birinin sokak kafesinden pek uzakta olmayan hem de bir şeyler tüttürebilecekleri odasına gitmek istediler. Böyle davranma, diye bağırmıştı Katja, elbette sen de geliyorsun. Bundan sonra sadece, Katja'yı köşedeki bir minderin üzerine yatarak o itici Amerikalılardan biriyle öpüşürken görünce nasıl kus-

* Fr. Çok mutluyum. (ç.n.)

tuğunu hatırlıyor. Katja'yı çekiştirmeye başladı. Kasketi yere düşmüş. Amerikalının sırtını yumrukladı. O geri dönmüş ve uzun saçlarının yüzüne döküldüğünü görmüştü, o zaman bağırdı: *Jesus, a girl. Are you lezzies or what?**

Ardından merdivenlerden aşağı yuvarlandı, koşarak pek çok sokaktan geçti. Nerede olduğunu kimseye sormaya cesaret edemedi, ciğerlerinde yakıcı bir soluk, neredeyse içi dışına çıkarak fırının olduğu alanı görene kadar koştu, arkadaki sokak, Katja'nın teyzesinin evi.

Uyumuş olmalıydı. Kapının açılması onu uyandırdı. Katja duşu açtı ve Stan yanına gitti, Katja'nın gözlerinden çok ağladığı belli oluyordu.

Ne oldu Kat, sana bir şey mi yaptılar? Beni rahat bırak, dedi Katja. Stan onun mümkün olduğunca alçak sesle ağlayışını duydu, kendini tutarak. Sıcak çay ister misin? Hayır, dedi Katja. Defol. Stan yatağa gitti, çarşafı düzeltti, ekmek kırıntılarını süpürdü, yatağa girdi ve örtüyü üzerine çekti. Katja yatağa girerken ona bakmadı ve hemen sırtını döndü. Stan nasıl dişlerinin birbirine çarptığını, nasıl titrediğini duydu. Elini Katja'nın sırtına uzattı. Bana dokunma, diye tısladı Katja.

Ertesi gün evi iyi kötü düzene soktular ve Amsterdam'a dönmek için trenin koridorunda bir yerle yetindiler.

Anne babalarına, paramız bitmişti, diye açıkladılar.

Katja kısa bir süre sonra babasıyla tatile gitti. Ve taşındı. Stan yüksek eğitime başladı. Stan çalışkandı, bütün sınavları uğraşmadan başardı. Erkek arkadaşları azdı, kız arkadaşları azdı. Öğrenci hayatına neredeyse hiç katılmadı. Stan Philip'le tanıştı.

* İng. Tanrım, bir kız. Lezboş musunuz nesiniz? (ç.n.)

V

Söyleşiyi yapan, ama evlendiğinizde lezbiyen olduğunuzu bilmiyor muydunuz, diye soruyor. Soğumuş kahvesinin başında Stan'a dönük olarak oturuyor ve bunun bir sohbet değil bir söyleşi olduğunu ve mesafeyi korumak zorunda olduğunu unutuyor. Stan ona bakıyor. Sen lezbiyen misin, diye soruyor. Ulrike kızarıyor. Bilmiyorum, diyor. Erkeklerin çoğunu aptal buluyorum. Neredeyse sadece kadınlarla beraberim. Ben de bir keresinde birazcık âşık olmuştum, ama böyle değil...

Böyle şiddetli değil, diyor Stan. Ama belki de adı konmadığı için, imkânsız olduğu için o kadar şiddetliydi. Şimdi sırtınızı, insanın eğer istiyorsa yaşamının büyük bir bölümünü kadınlarla geçirmesini normalleştiren bir kadın hareketine dayadığınız için o za-

manlar nasıl olduğunu bilmiyorsunuz. Lezbiyen komünler, lezbiyen annelikler, o zamanlar bunlarla ortaya çıkamazdın. Evlendiğimde kendimi kurtarılmış hissettim.

Zaman geldi, Stan'ı almaya gelecekler. Yeterince malzemen var mı? Fazlasıyla, diyor Ulrike. Çok teşekkür ederim. Yayımlanmadan önce okumak ister misin?

Boş ver, diyor Stan.

Giriş koridorunda iki kadın onu bekliyor. Birisi daha genç, diğeri daha yaşlıca. Kendilerini tanıtıyorlar, kadın kitabevi "İris"ten geliyorlar. Kutular ve afiş rulolarıyla tıklım tıklım dolu, çarpılmış arabada giderken dükkânlarından söz ediyorlar. Ücretsiz çalışma, bu kadar küçük bir şehirde başka türlüsü olmuyor. Toplantıya katkısı bulunan bütün kadınlar sosyal yardımla geçiniyorlar. Sadece kadın kitapları satmak, sadece kadınlara satmak, bunu sağlayamıyorlar. Çevre hareketini de işin içine katmışlar, bir de çocuk kitapları bölümü var. Ve ara sıra müşterileri çekmek için organizasyonlar yapıyorlar, biraz reklamlarını yapabilmek için Stan gibi ünlü olan birilerini davet ediyorlar. Konferans kitabevinde olmayacak, şimdiden insanların yer bulamayacağı kadar çok giriş kartı satılmış, oradaki halk evinde bir salon bulunmuş. Bizimle kitabevine gelmek ister misin yoksa hemen otele mi gitmek istersin?

Stan onlarla birlikte kitabevine gitmeyi yeğliyor.

Yağmur yağmaya başladı. Siyah asfalt, gri gökyüzü. Cumartesi öğleden sonrası, henüz kapanmış olan kitabevinde birkaç ışık yakıyorlar. Eklektik bir kitap koleksiyonu, evişi kuramının yanısıra elişi tarifleri ya da evde nasıl peynir yapıldığına dair kitaplar bir arada duruyor. Elişi mumlar, çevre dostu kâğıt, bebeğinizi karnınızın üstünde taşıyabileceğiniz torbalar. Kadınlardan biri Stan'ın neredeyse otomatikleşmiş bakışını –nerede duruyorlar, kaç tane?– yakaladığında özür diliyor, senin kitaplar bu akşam için çoktan paketlendi. Çevresine bakıyor, kadın dostlukları ve kadın psikolojisi hakkında birkaç kitap satın alıyor.

O dolaşır, sayfaları çevirir, düşünürken kadınlardan birisi kasadaki parayı sayıyor. Parayı şimdi mi verelim yoksa daha sonra mı, diye soruyor. Nasıl istersen, diyor Stan, benim için fark etmez.

Kadın banknotları sayıyor, onluklar, yirmilikler koca bir yığın oluyor. Ücretini, sosyal yardımla yaşayan bu kadının vermek zorunda olması sıkıntılı bir an. Yığını Stan'a doğru sürerken bir şey söylemiyor, sadece: tekrar say. Sana inanıyorum, diyor Stan, parayı çantasına sokuyor, faturaya adını yazıyor. Kuruntu mu yapıyor, yoksa yine alttan alta hafif düşmanca bir ton, gizli bir küçümseme mi hissediyor? Bu çok nadir dile getiriliyor, bu nedenle karşılığını vermesi daha zor. Dile getirilmeyen soru şu: Sen hâlâ bizden biri misin? Biz ücretsiz çalışırken bizim kazandığımız parayı cebine atmaya hakkın var mı? Senin işin bizimkinden niçin daha değerli sanki? Sadece tesadüfen ünlü olduğun için mi? Stan haklı olduğunu kanıtlamak için duyduğu ani isteği bastırıyor.

Davet edilmesinden önce, kendisi yokken yapılan tartışmaları biliyor. İnsanları çeken birisini davet etmeliyiz, diye düşündüler. Stan de Leeuwe, bir salonu doldurmak için her zaman iyidir. Yeterince giriş kartı satılırsa, geriye bir şeyler bile kalabilir. Stan kendisini bir konferans vermesi için davet ettikleri bir kadınevindeki toplantıyı hatırlıyor. Bu kez düşmanlık hiç de örtük değildi, ve Stan kararlı bir şekilde istemeseydi parasını bile alamayacaktı. Konferans bittikten sonra organizatör bir de kapanış konuşması yapmıştı. Geldiği için Stan'a teşekkür etmek üzere değil, dinleyicilere uzun zamandır ortada görünmediklerini belirtmek için. O geldiği zaman (Stan'a doğru suçlayıcı bir işaret) geliyorsunuz, ama nükleer güce karşı kadınlarla ilgili, çok daha önemli bir tartışma düzenlediğimizde sadece üç kadın geliyor. Önümüzdeki hafta hepinizi yıllık toplantımıza bekliyorum.

Aslında burada kim kimi kullanıyor, diye Stan soruyor bazen. Belki hayal görüyor. Belki aşırı hassaslaştı, biraz paranoyakça aslı olmayan düşmanlık kuruntularına kapılıyor. Her halükârda kendisini ağırlayan kadın hiçbir şey söylememişti, sadece çay mı içmek yoksa otele mi gitmek istediğini soruyor.

Otele. Daha birkaç yıl önce böyle toplantılardan sonra kadınlardan birinin evinde gece tuvalete gittiğinde ayağına çocuk oyuncaklarının takıldığı küçücük çocuk yataklarında yatardı, ya da bir komünde yerde uyku tulumunun içinde. Bu zamanlar geçti ve buna üzülmüyor. Saygıyla karşılanmak, yumuşak yataklarda yatmak, yayıncının şampanyalı kahvaltıya davet etmesi alışılmadık,

ama güzel şeyler. Bugün Almanya'daki yayınevi onun için her şeyi organize ediyor, aradığının tam da kişiselliği olmayan bir otel odası olduğunu açıklamasına gerek yok, alacağı paranın miktarı için pazarlık etmesine gerek yok. Yapacağı sadece konuşmak ve parasını almak: orospuca bir hareket. Yavaş yavaş parayı sıkılmadan kabul etmeyi öğreniyor. Başlangıçta bir temizlikçiden daha fazla kazanmadığını söylüyordu. Bunun bir yararı yoktu. Bu kadınların eline bir temizlikçinin kazandığı kadar bile geçmiyor.

Kendisini otele götürmelerini istiyor. Kitabevindeki kadın bunun sıradan bir otel olmadığını, erkek müşterileri de olmakla birlikte iki kadın arkadaş tarafından yönetildiğini söylüyor. Aslında otel öğle sonrasından itibaren kapalı. Ama o içeri girebilir. Anahtar var. Otele ait barı açmak için akşam birisi gelecek.

Kapıyı zahmetle açtıktan sonra Stan, ben adamı bulurum, diyor.

Mermer koridorda bayat bira kokusu var. Bir kapıyı açıyor. Bar; boş, sandalyeler masaların üzerine kaldırılmış. Sabahları kahvaltı verilen mekân. Bir saat tıkırdıyor, bir makine vızlıyor, bir masanın üzerinde, bol bol prensesler ve film yıldızlarıyla dolu eski magazinler duruyor. Stan odasında karıştırmak için birkaç tanesini yanına alıyor. Bir kedi koridorda bacaklarına sürünerek kaçıyor, kendisini okşatmak istemiyor. Odası beyaz ve soğuk. Eşyalarını lavabonun yanında yere bırakıyor, dışarıdan gelen griyi kovmak için başucu masasının üzerindeki lambayı yakıyor, giyinik olarak kuştüyü yatağa süzülüyor. Dergileri karıştırıyor. Monaco Prensesi Caroline. Hayvanlarıyla Brigitte Bardot. Gitme zamanı gelene kadar iki saati daha var. Yola bir saat önce çıkabilir ve yemek yiyebileceği herhangi bir yer var mı diye bakabilir. Yanına bir şişecik konyak almış olsaydı.

Sabah, aslında otelde kalanlar olduğu anlaşılıyor. Aşağı indiğinde kahve kokusu geliyor. Taze ekmek ve haşlanmış yumurta alıyor. Otel sahibelerinden birisi iyi uyuyup uyumadığını soruyor ve konuşmasının nasıl geçtiğini; gelemediği için hayıflanıyor. Masada yanında iki kadın oturuyor, görünüşe bakılırsa iki arkadaş. Aralarındaki suskunluk bildik geliyor, herhangi bir şey söyleme ihtiyacı duymadan birbirlerine tereyağını, marmelatı uzatıyorlar.

Kedi Stan'ın kucağına zıplıyor. İki kadın arkadaşı gördüğünde acaba Kaat'a yine de telefon etsem mi diye düşünüyor. Akıllıca değil, kararını veriyor. Beklese daha iyi. Ama Ilse'yi arayabilir, eski bir arkadaş, on yıl önce *Santorini*'yi Almanca yayımlamış ve böylece küçük bir yayınevi kurmuş, kadın kollektifinden biri. Bu yayınevi bu arada parasal sorunlar ve kendi içindeki fraksiyon çatışmaları yüzünden dağıldı ve *Santorini*, lake kapak ve zamana uygun bir arka kapak yazısı –kadınların dünyasını değiştiren kitap– kullanan daha büyük, ticari bir yayınevine satıldı, fakat Ilse'yle ilişkisi sürüyor.

Telefon ediyor. Ilse şaşırıyor, sesi neşeli, nerede, Almanya'da mı olduğunu soruyor. Bana bunu niçin daha önceden anlatmadın? Elbette seni görmek istiyorum. Neden seni görmek istemiyeyim ki? Eh, diyor Stan, zengin ve ünlü olduktan sonra beni hâlâ sevip sevmediğini bilmiyorum tabii. Nasıl olduğunu biliyorsun, Ilse. Ben seni her zaman için seviyorum, diyor Ilse. Eğer suçluluk duygularından kurtulmak istiyorsan beni davet edebilirsin. Aslında şu sırada benim durumum da fena değil. Sadece feminist afişleri parasız tasarlamak zorunda kalmayıp erkek dergileri için de çalışmaya başladığımdan beri yeterince iş var. Çıkan kitaplarına bakılırsa durumun iyi olmalı Stan. Bu arada aşkla aran nasıl? Hâlâ *Santorini*'deki mi, adı neydi?

Hâlâ, diyor Stan.

Ah, diyor Ilse, ama sesin olması gerektiği gibi gelmiyor. Her şeyi öğrenmek istiyorum. Seni ne zaman göreceğim?

Saat kaçta kitabevinde bulunması gerektiğini anlamak için yerel gazeteye bakıyor. Kimisi saat onda diyor, kimisi on birde. Öğrenemiyor.

Şimdi alışveriş yapan insanlarla dolu olan anacadde boyunca yürüyor yine. Çocuklu anneler, yaşlıca çiftler. Resmi hâlâ vitrinde asılı, altında, yazar saat on birde kitaplarını imzalayacak, yazılı. Daha zamanı var. Hâlâ anonim. Bu siyah beyaz fotoğraftan kimse onu tanımaz. Trenden almaya geldiklerinde de tanımıyorlar, ona bakıp geçiyorlar. Belli ki başka bir şey bekliyorlar.

Öğle güneşinde cadde dün akşamkinden farklı görünüyor. Ha-

reket çok. Kaldırımda giysi tezgâhları duruyor. Bütün cadde boyunca aynı konserve müzik çınlıyor. Sosisler dizilmiş vitrinler, ekmekler, mezarlık çelenkleri. Çam yeşili ve plastikten yapılmış, her fiyattan mezarlık çelenkleri satan bir dükkân daha. Yan sokaklardan birindeki küçük bir pazar yeri de bunlarla dolu. Burada ölüleri için çok şey yapıyorlar, ölüleri çok, ya da bir bayram günü mü? Bir parka çıkabilecek gibi görünen bir yan sokağa sapıyor. Doldurulmuş bir balina, bir köprü, altında su, birkaç çiçek tarhı, bir dizi ağaç. Hepsi bu. Geri dönüyor. Bir müzenin camına bakıyor. Bu bölgeye özgü sanat ürünleri. Yerel geleneğin ahşap objeleri. O halde tekrar ana cadde. Daha yarım saat zamanı var ve aslında her tarafı dolaştı. Küçük bir alışveriş merkezine giriyor. İkinci katta bir kafe. Çevresinde neredeyse sadece kadınlar ve çocuklar, karılarıyla alışverişe çıkan iki yaşlıca adam. Üretim dışındakilerin gettosu. Oraya ait olmayan bir erkek giriyor içeri. Fazla genç, fazla modern giyimli. Kahve ısmarlıyor, bir bloknot çıkartıyor, bir gazete, birkaç kitap. Stan ciltlerinden kendi kitaplarını tanıyor. Adam bloknota bir şeyler yazıyor, düşünceli düşünceli başını kaldırıyor, Stan'a bakıp geçiyor bakışları, onu görmeden, bakışlarını kaçırıyor, tekrar bakıyor. Stan kendisini tanıyana kadar bekliyor. Adam belli etmeden kapaktaki fotoğrafına bakıyor. Stan ona yardım etmeye karar veriyor ve gülümsüyor. Adam onun yanına gidiyor, siz... değil misiniz? Bildik sorular. Buradaki insanların konuşması karşısında tepkileri ne oldu, buradaki ve Hollanda'daki kadın hareketleri arasında hangi farklılıklar var? Yazmaya nasıl başladı? Adam dinliyor, ama not tutmuyor. Stan gazetede her şeyin yine ters çıkacağını hesaba katıyor, ama artık buna pek aldırmıyor, Stan orada yaşamıyor, adam da küstah değil, çok daha kötülerini yaşadığı oldu.

Kitabevinde onun için küçük bir masa hazırlanmış, ilk ziyaretçiler çoktan ellerinde kitaplarıyla bekliyorlar. Birkaçı ona sanki gerçek değilmiş, sanki bir fotoğrafmış ve baktıkları canlı bir insan değilmiş gibi utanmazcasına bakıyorlar, bazıları gizlice gözucuyla bakıyor ve bakışları fark etmeden karşılaşırsa hemen başlarını çeviriyor. Stan, adını ve rica edilirse ithaflar yazıyor. Gabriele için. Bayan Schmidt için.

Ditte için mi? Hayır Dieter, diyor bir genç kadın ve kızarıyor, arkadaşım. Onun da okumasını istiyorum. Orta yaşlarda bir kadın, annem için, yazabilir misiniz diye soruyor. Stan, bu olmaz, diyor, çünkü o benim annem değil. Kadın kocasına danışıyor. Adam, Helga için, diyor. Fakat ben anneme Helga diye hitap etmiyorum, diyor kadın, ve kitabı ona armağan ediyorum. O zaman anneciğim için yaz, diyor adam, o da bayan Winkelbacher için, yazsın. Kadın pes ediyor ve Stan söz dinleyerek yazıyor: Bayan Winkelbacher için. İçeri bir adam giriyor, ellilerinde, işsiz ya da çalışamaz durumda, karısı onu iki adım geriden, iki dolu alışveriş çantasıyla izliyor. Adam yüksek sesle, işte burada, diyor ve Stan onu sesinden tanıyor. Dün akşam konuşmasını dinlemeye gelen az sayıda erkeklerden biri. Tarihi karıştırmış, aslında başka bir şey için gelmiş, dürüstçe söylüyor, bir dernek, ama geldikten sonra artık kalabilir. Kitaplarını değil ki okumak, duymuş bile olmadığını itiraf etmek zorunda, ama konuşmasını bir kez dinlediğine göre bir soru sormak istiyor. Erkeklerin bu kadar kötü olduğuna gerçekten inanıyor mu? Erkeklerden hiç söz etmedim ki, diyor Stan. İşte sorun da bu ya, diyor adam ve çağdaş kadın üzerine uzun bir tirada girişiyor, onlar artık kadın değil, ama kendi karısı farklı.

Demek ki karısı da burada. Kitabınızı satın almak istiyor, diyor adam. Kadın yarı yarıya adamın arkasında duruyor ve ondan çok Stan'dan korkması için bir neden varmış gibi çekingenlikle bakıyor. Adam, hayır, diyor, bu kitap değil, diğeri, bu fazla saldırgan. Stan kadına *Santorini*'yi uzatıyor. Kitabı adam alıyor. Kadın elinde cüzdanı hâlâ tereddüt ediyor. Cüzdanının içine, sanki onca alışverişten sonra paranın haftasonuna kadarki gereksinimlerine yetip yetmeyeceğini tartar gibi bakıyor. Fakat adam kitabı Stan'a imzalaması için çoktan geri verdi bile. Stan, ne yazayım, diye kadına soruyor. Bayan... için diyor yavaşça. Fakat adam sözünü kesiyor. Adı Gertrud, Gertrud yazın. Gertrud için. Kitap onun için, ben zaten okumayacağım. O okuyor.

Stan kadını kasanın önündeki kuyrukta görüyor, elinde ev masraflarına ait parayla çantası, kadın kitabı elinde durmadan çevirirken adamın arkasında imza isteyen başkalarının olduğunu fark etmeden yolu kapattığını görüyor. Adam yüksek sesle soruyor, yazmak nasıl, gerçekten para getiriyor mu?

VI

Evli çiftler, aileler. Stan bazen normal yaşamın nasıl olduğunu unutuyor. Onların bazılarının kendisine baktıkları gibi –tuhaf bir hayvan cinsi– o da onlara bakıyor. Kendi çevresinde onlara çok nadir rastlıyor. Büyük kentlerdeki konuşmalarında ise neredeyse hiç rastlamıyor, oralarda ağırlıkta olan öğrenci kadınlar, feministler, lezbiyenler, dinleyiciler arasında neredeyse hiç erkek olmuyor. Eğer evliyse bunun reklamını yapmayan, eğer geleneksel bir ilişki içindeyse bundan hafifçe utanan rahat bir topluluk. En azından onun yanındayken.

Ama o bir kez evlendi. Dört yıl evli kaldı. O zamanlar Stan'ın üniversiteyi bırakıp Philip'in eğitimini bitirmesi için çalışmaya başlaması çok normal sayılmasına rağmen onu ataerkil birisi ola-

rak hatırlamıyor. Bunu Stan kendisi önermişti: Diğer kadınlar gibi o da evlenmek istiyordu. Philip'in kendisini istemesi karşısında duyduğu minnettarlığı sevgiyle karıştırması çok kolaydı, ama belki de sevgiydi. Stan onun etrafa attığı kirli giysilerinden tiksiniyordu. Lavabodaki traş köpüğünün gri artıklarından tiksiniyordu. Fakat bu tür fiziksel tiksintiler Stan'a insan sürekli birlikte yaşayınca ortaya çıkan gayet normal arazlar gibi geliyordu.

Elinden gelen çabayı gösterdi. Philip üniversiteye devam etti, o büro işleriyle evin geçimini sağladı. Philip ara sıra alışverişe çıkmayı kabul ediyordu. Stan'ın, annesinde de olduğu gibi, migren krizleri geçirdiği sıralardaki yakınmalarına pek öfkelenmiyordu. Stan'ın cildinde lekelere yol açan korkunç kaşıntı krizleriyle birlikte gelen tuhaf bir alerji. Başdönmeleri geçmeyince Philip kaygıyla doktora gitmesini söyledi. Bir hafta süren sabahları şiddetli mide bulanmalarından sonra hamile olduğu anlaşılınca Philip korkunç sevecenleşti. Tam bitirme sınavı öncesiydi. Başarırız, Stan, demişti. İlk yıllarında böyle bir ufaklığın masrafı ne olacak ki.

Cinsel devrim yıllarıydı. Aynı kendisi kadar deneyimsiz olan Philip yavaş yavaş olabilecek her şeyi yaşamadıkları duygusuna kapıldı. Görüldüğü kadarıyla Stan'ın orgazm olamamasındaki hatayı kendisinde arayacak kadar iyi niyetliydi. Gerçekten, dedi Stan, bana yetiyor, ve bir dahaki sefere biraz daha yüksek sesle inledi. Philip eve cinsellikle ilgili kitaplar getirdi, plato aşamalarını ve hazırlık oyunlarını inceledi ve Stan'ın frijit olduğuna karar verdi. Birazcık frijit. Fakat belki de Stan'dan değil kendisinden kaynaklanıyordur bu. Stan'ı kırmadan bir kere de başka türlü denemek için, bir başka pozisyon için ikna etmeye çalıştı, elle uyarmadan, oral uyarmadan söz etti. Stan'ın midesi bulandı. Philip onu neyin heyecanlandıracağını sordu. Öylece seninle olmak, eğer rahatımız yerindeyse bu benim için yeterince heyecanlandırıcı, dedi Stan. Ara sıra fantezilerin olmuyor mu, diye sordu Philip. Stan kıpkırmızı oldu ve hayır dedi. Sevişirken ne düşünüyorsun, diye sordu. Seni, hiçbir şeyi, dedi Stan. Yaptığımız şeyi, onun dışında hiçbir şey.

Belki de bir ara bir doktorla konuşsak iyi olur, dedi Philip.

Stan gitmeye hazırdı. Normal olduğuna dair rahatlatılmaya ihtiyacı vardı. Ya da gerçekten yolunda olmayan bir şeyler varsa Philip'in sorularına ve deneylerine son verdirecek gerçek bir kadın olmak için ne yapması gerektiğini bilmek istiyordu. Sonunda bir randevu alabildiklerinde Stan hamile olmasına ve kendisini hasta bir kedi gibi hissetmesine rağmen gittiler. Seks o anda düşündüğü neredeyse son şeydi ve hatta Philip bile hamile bir kadından bunun beklenmeyeceğini düşünüyordu.

Dönüm noktası çabuk ve dramsız geldi. Doktor bir kadındı. Stan bunu görünce korktu ve, şimdi sırada ben varım, düşüncesi aklına geldiğinde daha da korktu.

Doktor ara sıra bir soru sormak ve ikisini gözlemlemekten başka fazla bir şey yapmadı. Philip konuşurken asıl olarak Stan'a bakıyordu. Gri gözleri vardı. Eğer gri sıcak olabilirse o zaman bunlar Stan'ın o zamana kadar gördüğü en sıcak ve en içe işleyen gri gözlerdi. Frijit sözcüğü ağızdan çıktı. Philip, Stan'ın acaba... olduğunu soruyordu. Sık sık bir duyguya kapılıyordu... Kendisi için sorun değildi, ama öyle geliyordu ki Stan'ın çıkarına... Doktor Stan'a baktı. Ve frijit olduğuna sen de inanıyor musun Stan, dedi.

Gülümseyerek bekledi. Stan sanki aşağı düşmekten korkuyormuş gibi koltuğun kollarına elleriyle sımsıkı yapışmıştı. Bu bakış.

Hayır, dedi. Frijit değilim.

Bir kere bile, lezbiyen olduğumu *sanıyorum*, dememişti. Bunu kaçınılmaz bir gerçek olarak saptamıştı. Ben lezbiyenim -hâlâ uygun düşmüyormuş gibi görünen etiket, ama başka nasıl ifade edebilirdi ki? Hay Allah, bunu nereden bilebilirsin ki, diye bağırmıştı Philip ilk kez kendini kaybederek. Bunu hiç yaptın mı?

Hayır, dedi Stan. Hayır, en azından ...hayır.

Stan mutfak masasında oturup düşünmeye, bir plan yapmaya çalışıyor; Philip eğitimine nasıl devam edecekti, ev, ortak arkadaşları ne olacaktı, Philip durup durup bu konuya geliyordu. Kendisi ne

yapacaktı, çocuk ne olacaktı? Philip onu iknaya çalışıyordu: Stan, hamilesin, dengen yerinde değil, karmaşa içindesin, bu sık sık olan bir şey, bütün hormon dengen tepesi üstü duruyor, karar almak için uygun bir zaman değil. Belki sadece geçici bir hevestir, Stan bunu anlamak için kendine zaman tanı. Bu nedenle hemen boşanmana gerek yok.

Philip yalvardı. Eğer benim yanım sıra bir de kadın arkadaşın olsun istiyorsan, pekala, ama gitme.

Philip sızlandı. Ben ne olacağım, eğitimim ne olacak?

Philip tehdit etti. Gitmene izin vereceğimi düşünme hiç, çocuğumun, bizim çocuğumuzun, lezbiyen kadınlar arasında büyümesine izin vereceğimi hiç düşünme.

Philip köpürdükçe Stan sakinleşiyordu. Bir keresinde Philip alkollü bir durumda tencereyi tabağı fırlatmaya başlayıp sonra da kendisini ağlayarak yatağa attığında Stan artık bir gün bile kalmamaya karar verdi.

Kürtaj kliniğinin bekleme odasında fazla konuşulmuyordu. Sessizliğin dayanılmaz olmaması için, bazı süper marketlerden de bilindiği gibi, kasetten müzik çalınıyordu.

Onu anlayışla ve dostça dinlediler. Özenle hazırladığı gerekçelerini sonuna kadar anlatmasına bile gerek kalmadı. Durumunuz daha müsait değil. Kocanız henüz eğitime devam ediyor. Finansiyel açıdan henüz bir çocuk sahibi olacak durumda değilsiniz. Son dönemlerde eşinizle sorunlarınız nedeniyle doktora başvurdunuz. Bunlar bizim için yeterince açık gerekçeler, dedi şık bir doktor. Eşiniz biliyor mu?

Eşim biliyor, dedi Stan.

Sonradan olabilecek bir kanama durumunda yapması gerekenleri belirten bilgileri aldı ve bir taksiye bindi. Bir otelin önünde indi. Birkaç gün içinde en gerekli şeyleri alacaktı, birkaç giysi, birkaç kitap. Philip'e çeklerinin yarısını verecekti.

Ne yaptığını söylemek için ona telefon etti. Philip ilk kez dilsiz kaldı. Stan vedalaşmadan telefonu kapattı.

Otelde yanına bir şişe genever alarak yatağa giriyor. İlk kez ağlıyor. Kendi kendine acıma, ama sadece bu da değil. *Dolle Mina*'nın sloganlarını düşünüyor: Rahmim bana ait. Her şeyin bu kadar basit geçmesini öncelikle onlara borçlu. Fakat yine de yerinde olmayan bir şeyler var, diye düşünüyor. Yaptığı, bu iğrenç dolambaçlı deyişle aldırdığı bir hücre yığını değil, bir kurbağa larvası değil. Bir insan olabilirdi.

Ağlıyor.

İçiyor.

Teselli bekleyebileceği hiç kimse yok. Philip olmaz. Kendisine dostça ve teknik açıdan kusursuz davranan, ama yaşamamasına karar verdiği çocuk için nasıl üzüldüğünü anlatacağı son kişiler olan doktorlar olmaz. Onun bir kurbağa larvası kadar bile olmadığını söyleyen *Dolle Mina*'daki kadınlar olmaz. Onu deli ilan edecek annesi olmaz. Arkadaşı yok. Af dileyebileceği bir tanrı yok. Karşısına çıkıp, üzgünüm, diyebileceği bir merci yok.

Dizlerine tırmanan küçük oğlan, kitapların içine yazı yazılmaz, diyor. Stan burnunu kıvırcık saçlarına gömüyor. Böyle bir çocuk ensesi harika bir şey. Sabun, sokak ve oynamaktan gelen taze ter.

Ben yazabilirim, diyor Stan, bunlar benim kitaplarım, fotoğrafı görebilmesi için kitabı çeviriyor. Görüyor musun, bu benim. Oğlan gülüyor, kuşkuda. Annesi onu almaya geliyor. Yazık, küçük, saf beden kendi bedenine o kadar yakınken bir süre daha oturmak isterdi. Üç günden beri sadece sözcüklerle yaşıyor. Yeni yüzler, sesler, ellerini sıkıyor, ama bunun dışında başka temas yok.

Dükkânın sahibi mantosunu getiriyor ve hesapları yapmak istiyor. Dışarıda onu bir sonraki otele götürecek bir araba bekliyor.

Küçük oğlan, bunu alabilir miyim, diye soruyor ve artık vitrinden çıkartılan afişi gösteriyor. Elbette, diyor Stan ve onun için afişe bir bıyık çiziyor.

VII

Toplantının ardından birlikte olmak için kasabanın bir ölçüde alternatif yegâne barında bir özel bölüm ayırtmışlardı. Büyük mekândan koridora kadar erkek gürültüsü, bira sinmiş yüksek sesle konuşmalar geliyor. Fakat yan bölmenin kapısı kapandığında gürültüler, sanki bir yerde açık unutulmuş bir televizyon varmış gibi geri plana itiliyor. Birisi masaları birleştiriyor, mümkün olabildiğince çok kadın sığabilecek şekilde sandalyeleri çevresine yerleştiriyor. İçerisi henüz soğuk. On beş-yirmi kadın içeri giriyor ve yer arıyor. Gazeteci de birlikte geliyor. Biraz daha kalmama karşı olan var mı, diye nezaketle soruyor. Stan geceyi organize eden kadınların duraksadığını, kendisine baktıklarını görüyor. Onaylıyor. Gazeteci not defteriyle bir köşeye siniyor ve göze batmamaya çalışıyor.

Şarap testileri geliyor. Tek başına gelmiş birkaç kadının dışında yakınlardaki bir halk okulunun bir kursundan tüm kadınların orada olduğu anlaşılıyor. Kursun teması erkeğinin yanında olmak, ve kadınlardan birisi, Stan'ın orada bulunuşundaki tarzın, her soruya bir yanıtı olmasının, kendinden emin konuşmasını yapmasının, başka türlü olabileceğine de çok iyi bir örnek olduğunu söylüyor. Stan bir gülümsemeyle karşılık veriyor. Komplimanlardan ziyade eleştiriler karşısında nasıl tepki göstermesi gerektiğini her zaman daha iyi biliyor. Konuşmasının, kadınlararası dostluklar konulu konuşmasının nasıl karşılandığından da henüz emin değil. Görünüşe bakılırsa tutucu olan bu topluluğun sorunu bu değil. İnsanın kadın olarak arkadaşlarının olması çok normal, henüz kuşkulu değil, henüz masum. Kimin lezbiyen olduğu, lezbiyenliğin ne olduğu henüz tartışma konusu değil.

Sessizlik hâkim oluyor. Kadınlar Stan'a beklentiyle bakıyorlar, ama o ikinci bir konuşma yapmak için fazla yorgun, birisi konuşmaya başlayıncaya kadar bekliyor.

Gazeteci hafifçe öksürüyor. Bir sorusu daha var. Onca kadının feminizmden korkması için Stan'ın ve diğer kadınların ne yaptıklarını soruyor kendi kendine. Kendi kız arkadaşlarının bu toplantıya gelmek istemediklerini söylüyor. Cesaretleri yok. Bu kendinizi erkeklere çok fazla kapatmanızdan kaynaklanmıyor mu, diye soruyor. Erkeklerle daha fazla birlikte çalışmanın zamanı gelmedi mi? Aksi takdirde uçurum daha da derinleşmiyecek mi? Birkaç kadın öfkeyle tıslıyor. Stan derin bir nefes alıyor. Burada değindiğin iki soru var diyor ve kendi kendisini ölçülü olmaya çalışırken yakalıyor. Erkeklerle birlikte çalışma. Bize niçin bu soruyu soruyorsun? Niçin erkek olarak ne sunabileceğini anlatmıyorsun; bu birlikte çalışmayı bizim için değer hale getirecek ne olabilir? Gazeteci cevap vermiyor. Başı eğik öylece oturuyor ve bir şeyler karalıyor. Ve sonra feminizmden korkan kadınlar. Bu haklı bir durum değil mi? Yaşamının gerçekte nasıl olduğunu görmek korku veriyor, her şeyi değiştirmek istediğinde nelerin olacağını düşünmek daha da fazla korku veriyor. Gazeteci karşı çıkıyor. Artık o kadar da kötü değil, diyor, kadınlar yıllar öncesine göre çok daha fazla özgürlüğe sahipler. Eğer kendilerine güvenleri yoksa, bu, kadınların kendisinden kaynaklanmıyor mu?

Gazetecinin yanında oturan kadın kızıyor. Bir erkekle birlikte yaşamanın, çocuk sahibi olmanın ve sanki çocuklar onun da çocukları değilmiş gibi her şeyi tek başına yapmak zorunda kalmanın ne demek olduğunu sen nereden bileceksin, diyor. Diğer kadınlar destekliyor. Kendi içine kapanan gazeteci bir şeyler yazıyor. O zamana kadar susmuş olan yaşlıca bir kadın, daha genç kadınlardan birisi abartmamak gerektiğini, *kendi* kocasının o buradayken çocuklara baktığını söyleyince, sesini yükseltiyor.

Benim için bu bu kadar basit değil, diyor. Bir kursa katılıp da hafta sonu evde kalmadığım ikinci gün bu. Yaşamımda akşam eve gitmediğim ikinci kez. Bu akşam evde olmayacağımı haftalar öncesinden söyledim. Evden çıkmadan önce onun için ve çocuklar için akşam yemeğini hazırladım. Ertesi gün için de buzdolabına rosto bıraktım. Her şey halledilmişti ve buna rağmen kızgındı. Çocukları benim üstüme bırakıyorsun, dedi. Ama çocuklar artık büyüdü, benim ara sıra evde olmamama memnun oluyorlar, hatta kendileri de seve seve yemek pişirirler. Eğer çekip gidersen bunları ben de yapabilirim, dedi kocam.

Stan bunu şakaya çevirmeye çalışıyor. Kocana eğer önceden rostoyu hazırlayıp buzdolabına koyarsa kendisinin de dışarı çıkabileceğini söyledin mi, diyor. Kadın gülüyor ama yarısında, gülmesi bir hıçkırığa dönüşüyor. Öylesine korkuyorum ki, diyor. Sabah tekrar eve gitmek zorundayım. Son defasında benimle bir hafta konuşmamıştı ve tam artık bittiğini düşündüğümde başladı... Hıçkırıklar bu kez kesilmiyor. Diğer kadınlar donmuş gibi sandalyelerinde oturuyorlar, gazeteci donup kalmış bir hareketle kalemini defterinin birkaç santim üzerinde tutuyor. Stan ayağa kalkıp kadının yanına oturuyor, kolunu omzuna atıyor. Birisi bir mendil uzatıyor. Böyle ağlayışımı aptalca buluyorum, diyor. Durumum o kadar da kötü değil aslında. Fakat daha genç olan diğer kadınların neler elde ettiklerini duyunca, kendim için daha geç olmadan, çok önceden başlamalıymışım diye düşünüyorum. Kocam artık değişmez. Ve ben de artık bırakıp gidemem. Bunu bir kere denedim. Küçük bavulumla otobüs durağında bekledim. Ama nereye gideceğimi bilmiyordum. Kızkardeşimin beni kabul edecek hali yoktu. Kendi kocası da benimkine benzer biriydi. Başka da kimsem yoktu. O zaman tekrar eve döndüm.

Stan kadını hâlâ kolundan tutuyor ve omuzunun yavaş yavaş ıslandığını hissediyor.

İnsan bir kere elde etti mi, bunun nelere mal olmuş olduğunu çok kolay unutuyor. Masadaki genç kadınlar, Stan'dan daha genç olanlar, yeni bir dönem başlatmış olan bir harekete sırtını dayamadan böyle bir mücadele vermenin ne demek olduğunu bilmiyorlar. Çok dayanıklı bağlardan kendini kurtarmanın ne kadar zor olduğunu da bilmiyorlar.

Durum Stan'dan yanaydı. Güç veren bir kadın hareketi. Büyük kent yaşamı. Bağımsız gelir. Ve buna rağmen yeterince zor olmuştu.

Fakat Philip'i terk etmeye karar verdikten sonra onu şaşırtan bir şey olmuştu. Korkusu bitmişti. Migreni bitmişti. Alerjisi geçmişti. Berbere gitti ve saçlarını kısa kestirdi. Philip bir şeyleri konuşmak için ona uğradığında Stan'ı böyle, makyajsız, dudakboyasız, gömlek ve blucinle ve oğlan traşıyla görünce küfredip arkasını dönmüştü. Onun için alışılmamış bir alaycılıkla, lezbiyen olarak gelecekteki yolunu şimdiden ciddiye aldığını fark ettiğini söylemişti. En azından üniformanı giymişsin bile. Stan buna güldü, hiç incinmedi, neredeyse hiç incinmez durumda, en azından Philip tarafından, yaralı olan o. Aynadaki görüntüsüne hayran kaldı. Böyle bir kadın, böylesinin üzerine balıklama atlayabilirdi.

Stan taşınıyor, tek başına. Tek sayfalı bir broşürden bulduğu bir eve. Bir lezbiyen barı. Giysileri ve saç modeliyle kendisinin daha çok enerjik bir babaya benzediğini keşfediyor, diğerleri itici. Ayrıca bu kadıncıklar hiç de zevkine göre değil. Bütün bu takma kirpikler, sarıya boyalı perçemler, cilalı tırnaklar, yüksek ökçeler, kadınsı yapmacıklar, kendisinin yıllarca boşuna olmaya çalıştığı bir tür kadın karikatürü ile karşılaşıyor. Aslında aradığı kendisi gibi bir kadın.

Bir diğer bara gelenler görünüşe bakılırsa daha gevşek bir rol dağılımı içindeler. Stan, ilginç, karanlık derin bakışlı, siyahlar giymiş bir kadının kendisini baştan çıkartmasına izin veriyor, uzun-

boylu, ince, saçları kısa kesilmiş, itinayla esmerleştirilmiş bir cildin dışında hiçbir süs yok. Stan orgazmın ne olduğunu keşfediyor ve artık kadınların bunu nasıl yaptıklarını kendi kendine sormasına gerek yok. Ve o ana kadar varlığını fark etmemiş olduğu bir sınırı aştığında, adı konmayan oyun kuralları olduğunu keşfediyor. Bu kadının diğer zamanlarda nasıl bir insan olduğunu ve ne yaptığını öğrenmek aklından geçirmemesi gereken bir şey. Hem de tam adını söylemeyi bahşetmişken, Ankie. Kahvaltıda Stan'a bir fincan kahve veriyor ve Stan bunun bile çok fazla bir beklenti olduğu izlenimine kapılıyor, bu kadar evcil itina anlaşmaya dahil değil. Giderken Ankie, ciao, diye seslenip, telefon numarasını sormayıp tekrar görüşme olasılığına dair hiçbir imada bulanmadığında durumu kavrıyor. Bu çevrelerde aşksız seksin yeğlendiğini keşfediyor. Orgazm için teşekkür borçlu, ama sadece bu sözkonusu olduğunda insanın bir başkasına ihtiyacı olmadığını da keşfediyor. Kendi becerikli parmakları bunu oyun oynar gibi yapıyor ve böylece sabahları mümkün olduğu kadar çabuk çekip gitmeyi düşünen kötü davranışlı yabancılara kahve pişirmek zorunda da kalmıyor. Aşktan daha azını istemiyor. Ya da bir başka deyişle: İstek, tutku. O dönemlerde ortaya çıkan konuşma gruplarından biriyle ilişki kuruyor. Kent merkezinde bir yerlerde harap bir binadaki toplantıya gidiyor. Konuşan ve gülen kadınların seslerini izleyerek karanlık bir merdiveni çıkıyor. Yirmi, otuz ya da daha fazla olmalılar. Bu kadar kadını, sadece kadını bir arada gördüğünü hiç hatırlamıyor. Çevresine bakınıyor ve bu ortamda yanlış yerde olmadığını anlıyor.

Kızıl kıvırcık saçlı enerjik bir kadın toplantıyı açıyor ve yeni gelen kadınlara konuşma grubunun ilkelerini bir kez daha açıklıyor. Anlamak, bilincine varmak. Politik eylem yok, ayıklama yok. Başvuran bütün kadınlar katılabilir. Başkan yok, protokoller yok, grup dışında içeride olanlardan söz etmek yok. Herkesin söz alması gereğinden başka kural yok. Önceden bir konu kararlaştırmak daha pratik olur. Beden, cinsellik, erkeklerle ilişkiler ve benzerleri. Dergilerinin, *Sidonia Teyze*, ilk sayısında, dergiyi gururla yukarı kaldırıyor, daha pek çok öneri var. Akşamın sonunda isteyen herkes katılma başvurusu yapabilir. Her on kişi bir konuşma grubu oluşturacak. Stan katılmak için başvuruyor.

Her seferinde bir başka kadının evinde buluştukları perşembe akşamları ona sevinç veriyor. Kapıyı çaldığında beklendiğini, kabul gördüğünü hissediyor. O günkü ev sahibesi kapıyı açıyor ve biraz gergin, mantonu şuraya asabilirsin, diyor, kahveni nasıl istersin? Etrafa bakma pek düzenli değil. Her zaman bol miktarda kahve, çikolata ve kek oluyor ve daha sonra akşam olunca resmi bölüm tamamlandığında şarap, bira ve bazen de konyak. Kadınlardan biri bu kocamın konyağı, umarım fark etmez, diyor. Çünkü zamanla ortaya çıkıyor ki, kadınlardan çoğu evli, bir erkekle birlikte yaşıyor ya da en azından boşandıktan sonra bir ilişkileri olmuş. Gruplarındaki öğrenci kız, evlenmeden bir adamla yaşayan ve evlilik içi sömürü üzerine uzun nutuklar atan Eliane, kendisini evlilik bağlarının gelenekselliğinin çok üzerinde görür gibi. Ama geç kalıp kalmadığını anlamak için o da saate bakıyor, kendilerini üç gece boyunca meşgul eden orgazm konusunu konuştuklarında onun da orgazm taklidi yaptığı ortaya çıkıyor. Bu geceler için bazen zorlukla kapı dışarı edilen erkekler, geri döndüklerini haber vermek için kafalarını aptal bir ifadeyle oturma odasının kapısından uzatıyorlar. Kendilerini rahatsız hisseder gibiler. Kendi haklarında konuşulduğunu düşünüyorlar ve bu doğru da. Her biri kendi kötü alışkanlıklarıyla önünde resmi geçit yaparken Stan sessizce oturuyor. Philip'le olan kendi evliliği çoktan geçmişe karışmış gibi. Philip'in kendisini cinsel antremanlarına katma denemelerinden söz ettiğinde öfke duyuyorlar, başlar acımayla sallanıyor, Stan, bu kadar dayanmış olman. İşte yine görüyoruz, cinsel devrim, bu bizim devrimimiz değil, bizimki daha gelecek diyor gruba her zaman uygun anda doğru başlıkları getiren Eliane. Fakat Stan öfkeyi paylaşmıyor, onaylanmayı kabul etmiyor, sadece erkekler üzerine konuşmaktan artık bıktı. Sen daha öfke aşamasına varmadın, diyor Eliane ve bunun da geleceğini biliyor.

Beden. Temanın adı beden. Evsahibesi Stan. Kadınlar tümüyle ona ait olan, paylaşmak ve mücadeleyle ele geçirmek zorunda olmadığı bu boş mekân için onu kıskandıklarını söylüyorlar. Ama Stan o kadar da emin değil. Kadınlardan hiçbiri, insanın tek başına doldurmak zorunda olduğu bu çıplak varoluşa gerçek bir ilgi gösterir gibi değil. Stan kendi kendine, kaç kadının bırakıp gitmek ve artık yerine gelmeyen arzuların, gerçekleşmeyen isteklerin suçunu

başkasına yükleyememek, kendini anlaşılmamış ve terk edilmiş hissettiğinde bunda kendinden başka suçlu olmadığı duygusunu yaşamaktansa sonsuza kadar hoşnutsuz bir şekilde ailelerinin yanında kalmayı yeğlediklerini soruyor.

Beden. Konuşma rahim, doğum, doğum kesikleri, enfeksiyon, haftalarca oturamamak üzerine geçiyor. Sanki kanaması gerekmediği zaman kanayan, insan beklediği zaman kanamayan bu güvenilmez bedeni insana askıntı eden bir makam –tanrı gerçekten bir erkek mi yoksa– bir merci varmışcasına konuşmalar cinsellik konusunda olduğu gibi hiddetli bir tonda geçiyor. Eliane konuşmayı ataerkil tıbbın oluşumu üzerine bir çözümlemeyle tamamlıyor. Doktorlar! Doktorlar hakkında anlatacak sonsuz şeyleri var, doğan çocuğun üreticisiymiş gibi davranan kibirli jinekologlar ve sanki kadının bedeni bu yarı tanrıların yeni doğanı zarar görmeden kurtarmaları gereken bir kabuk. Sanki kadınlar kendi çocuklarının düşmanıymış, onları karınlarında tutmak istiyormuş, dışarı çıkarken yolda parçalara ayırmak istiyorlarmış gibi. Stan kendi kürtajıyla konuya katılıyor. Bu onun bu alandaki tek deneyimi. Hayır, bir kez daha yaşamak istediği bir deneyim değil bu. Fakat tıp dünyası hakkında yakınacağı fazla bir şey pek yok. Muayene sandalyesi üzerinde ayrık bacaklarla yatmak gerçi hoş bir şey değil, ama şu nesne koltuk altlarında değil bacakların arasında bir kere, öyle değil mi?

Stan o akşam kendisini huzursuz hissediyor, yeniden kahve yapmak, bardak getirmek için sık sık mutfakta kayboluyor. Hiçbir şekilde Philip'i kürtajından sorumlu tutma eğiliminde değil, tam tersi. Sorumlu kendisi ve "Benim Rahmim Bana Ait" benzeri bütün o sloganlar, ne kadar doğru olurlarsa olsunlar, Philip'e bir şey yapmadığı, elinden bir şey almadığı yanılsamasını yaratamazlar, onun da çocuğuydu, onun da çocuğu olacaktı. Aynı şekilde doktorlardan yakınmak için de pek nedeni yok. Elbette, daha duyarlı yaklaşılabilirdi, gövdesinin alt yarısına eğilmişken asistanlardan biriyle kış sporları üzerine konuşmaları ve gövdenin bir de üst yarısı olduğunu unutmaları hoş değil. Ama Stan, bütün gün vajina ardına vajina görmenin, çocuk olmasın diye hücre yığınlarını çekip almanın nasıl olabileceğini de tahmin ediyor. Bu onlara giden her kadınla kişisel bir ilişki kurabilecekleri bir temel

değil ve aslında kendisi için bu kişiliksiz klinik müdahale daha yeğlenesi.

Stan mutfakta kahve boşaltırken odasının rahimlerle dolu olduğunu düşünüyor. Kendi bedenine, diğer kadınların bedenlerine ne kadar farklı bakıyor. Artık "şu"nun sadece erkeklerin keyfi için, sadece doğurmak için varolmadığı duygusunda. Stan acaba kaç kadının aslında "şu"nun nasıl göründüğünü bildiğini soruyor kendi kendine. Onlara da egzotik midyelerin içlerini, kan mercanlarının renk tonlarını ve somon balığını anımsatıp anımsatmadığını düşünüyor. Göğüsler Stan'a ilk olarak sütü, emzirmeyi, pompalamayı ve göğüsucu çatlaklarını düşündürtmüyor, bezeleri ve kanser olasılığını da. Kendi bedenimiz üzerinde tasarruf hakkını geri almalıyız, diyor Eliane kararlılıkla ve diğer kadınlar başlarını sallıyor. Ama hangi beden üzerindekini? Hetero kadınlar, anneler gerçekten kendisinden farklı bir bedene mi sahip? Ortaklaşa sahip oldukları bir kadın bedeni var mı?

Bir sonraki konuşma grubunda sadece lezbiyen kadınlar var. Merkezde bütün grupların katıldığı aylık toplantıda bu nedenle tartışma çıkıyor. Bu noktada konuşma grupları ilkesi kırılmış oluyor, hangi kadınların katılıp hangilerinin katılamayacağı konusunda ayıklama yapılmamalı. Eğer böyle devam edersek, diyor bir kadın, yakında öğrenciler, evkadınları, yaşlı kadınlar, sekreterler için ayrı grupçuklarımız olur... O zaman bizim kadınlar olarak birlikte olmamız ilkesi nerede kalıyor? Bütün bu ayrım çizgileri erkeklerin buluşu, bunları konuşma gruplarımızda yeniden üretirsek ataerkil sistemi aşamayız.

Kendisini Homoseksüellerin Entegrasyonu Topluluğu'ndan Steffie olarak tanıtan bir kadın, deneyimlerimiz aynı değil, dedi. Artık erkekler üzerine konuşmaya ihtiyacım yok, orgazm taklidi yapmanın nasıl bir şey olduğu üzerine de. Yanındaki kız arkadaşı yavaşça kıkırdadı.

Bir anlaşmaya varılıyor. Hetero kadınlar homurdanıyorlar, ama razı geliyorlar; eğer lezbiyen kadınlar kendi gruplarını kurmak istiyorlarsa kimse onları engelleyemez ve çözüm için çaba gösterilmez ise bütün konuşma grupları hareketi paramparça olur da-

ğılır. Sadece lezbiyen kadınlarla aynı grupta olmak isteyen kadınlar için ayrı bir liste hazırlanıyor ve her grubun bir sonraki ortak konferansta rapor vermesi kararlaştırılıyor, bu lezbiyen gruplar için de geçerli.

Stan grubunu değiştiriyor ve kendisini biraz daha fazla yurdunda hissediyor. Steffie'nin kız arkadaşına âşık oluyor, ama şansına daha ortaya bir şey çıkmadan bu aşktan tekrar kurtuluyor. Burada sözkonusu edilen artık rahim değil, kadınlar meme uçlarından başka şeylerle ilgileniyorlar. Bunlar somut erkekler değil de "Ataerkillik" olarak adlandırılan, karanlık tehditkar fallik bir figür halinde yumrulaşmış şimdiki zaman da olsa, erkekler karşısında yine de hiddet. Stan kendisini ne kadar zorlasa da bu ataerkillikle, göğüs kafesi dar, cinsiyeti savunmasız eski kocası arasında bir bağlantı kuramıyor. Zaten insan, bedeninin bu kadar zedelenebilir biçimde önde duran bir parçasıyla yaşam boyu cezalandırılmış sayılır; Stan Philip'in yaptığına nasıl gururla "Çan Oyunu" dediğini, fakat şeyi bir kez oyuna katılmayınca neredeyse ağlayacak gibi olduğunu hatırlıyor. Erkek kardeşi bir kez ona ne kadar uzağa işeyebileceğini göstermeye kalkıp da bunu rüzgâra karşı yaptığında ne kadar güldüğünü hatırlıyor. Fallüsün üstünlüğü -bundan pek bir şey çıkmıyor. Erkeklerin gücü bacaklarının arasında değil.

Kadınlarla deneyimlerini anlatma sırası Stan'a geldiğinde dikkat etmek zorunda kalıyor. Utandığı için biraz kışkırtıcı bir tavırla, bu alanda henüz bâkireyim, diyor. Hemen düzeltiyorlar. Bâkirelik ataerkil bir kavram ve bu çevrelerde alışılmış bir şey değil. Genelde çok düzeltme yapılıyor ve Stan bu öndersiz grupta da bir hiyerarşinin oluşmuş olduğunu fark ediyor. Hepsi lezbiyen, ama bazıları diğerlerinden daha lezbiyen. Stan merdivenin en alt basamağında. Kocasından henüz ayrılmış. Daha serpilmemiş. Kayda değer deneyimi yok. Henüz savaş yaralarının acısını çekmemiş. Her toplantıda bir ya da iki tekdir alıyor, sonunda başka bir şey yapmaya karar veriyor. Kavga, patırtı çıkmadan gruptan çekilebiliyor, çünkü o sırada grubun en önemli iki kadını Steffie ve arkadaşı ayrıldıkları ve diğerlerini de bir sadakat savaşına sürükledikleri için grup çözülüyor.

Steffie, diğer kadınları kız arkadaşını, yani eski kız arkadaşını gruptan atmaya zorluyor, sonuçta kendi arkasından başka bir ka-

dınla ilişki başlatan, bütün açıklık ve dürüstlük ilkelerini çiğneyen ve grup içinde yalan söyleyen o. Arkadaşı ayrılmamak için diretiyor, tartışmalar giderek evlilik kavgalarıyla uğursuz bir benzerlik içine giriyor. Stan'ın uzaklaşmak için bir özürü var.

Sidonia Teyze'nin yazı işleri grubunda daha mutlu. Daktilo yazmasını bilen kadınlar arandığında başvurdu. Burada bir şeyler yapılıyor, insanın elinde tutabileceği, koklayabileceği somut bir ürün. Stan, daktilo ediyor, çoğaltıyor, harmanlıyor, zımbalıyor ve dergi paketlerini ilerici kitabevlerine taşıyor. Layout yapmasını öğreniyor, tangırdayan fotokopi aletini tamir etmeyi öğreniyor, kararmış tırnakları ve yüzünde kir izleriyle akşamın geç saatlerine kadar orada kalıyor, ve hazır paketlerden ölesiye gurur duyarak sohbet ediyor, içiyor -zaman zaman baskı adedi artınca kendi başlarına halledemeyip gazeteyi matbaaya gönderiyorlar.

Stan yazmaya başlıyor. Önce toplantı protokolleri, deneyim raporları. Stan lezbiyen olduğunu keşfi üzerine yazıyor, anonim, çünkü ilke olarak yazıların altına imza atılmıyor. Bu onu tartışmalardan çok daha fazla tatmin ediyor. En iyi makaleler bir kitap haline getiriliyor. Seçilen yazıların üçte birinin Stan'a ait olduğu anlaşılıyor, fakat isimsiz yayımlandıkları için bunu sadece yazıişlerinin diğer üyeleri görüyor. Bir haftalık dergide kıpırdanma oluyor ve bazı makaleleri satın almak istiyorlar. Hepsi Stan'ın yazıları. O karşı değil, ama önce grupta seçimin dergiye bırakılıp bırakılmayacağı tartışılmalı. Haftalık derginin yazıişleri, seçimi kadınlara bırakmayı kabul etmiyor, tercih artık yapılmış. Yazıişleri grubu, hareketin dışındaki kadınların da bu yolla makaleleri okuyabilmesinin dezavantajlardan daha ağır basan bir avantaj olduğuna karar veriyor. Stan yazıları dergiye götürdüğünde makalelerin anonim değil de yazarın imzasıyla yayımlanması talebine karşı çıkmıyor. Stan de Leeuwe, diyor. Üç makalenin tümü ve yazılarını teslim alan kadın hesap numarasını sorduğunda da itiraz etmiyor. İlk büyük kavga çıkıyor. Onu kendi egosunda gezinmekle suçluyorlar, yazıların kolektif olduğu ve kimsenin bir diğerinden daha önemli olmadığı kararlaştırılmışken *onun* ismi dergide. Yazılar için yapılan küçük ödemeyi kadın dergisinin kasasına devrediyor.

Birkaç gece iyi uyuyamıyor, suçlamalar kafasının içinde dönüp duruyor. Belki de gerçekten fazla bencil, belki de kendi yaratıları üzerinde sahiplenme iddiaları gerçekten burjuvavari, belki de bu başka kadınların zararına. Fakat doyum galip geliyor, adını, kendi adını ya da daha doğrusu babasının soyadını kışkırtıcı bir başlığı olan makalenin altında görünce duyduğu doyum. Stan de Leeuwe. Bu benim, diye düşünüyor, bunu ben yaptım. Fakat üzerinde fazla konuşmuyor. Ataerkilliğin amaçlarına hizmet ettiği, uzlaştığı yolundaki yeni suçlamaları kabul etmiyor. Üzerinde hiç tartışmadan kendisinden yeni yazılar isteyen haftalık dergiye makaleler yazmaya devam ediyor. Yazı işlerinde kalıyor, *Sidonia Teyze* için yazmayı da sürdürüyor. Homurtular geliyor, ama yazıları basılıyor, sonuçta yazı yazabilen o kadar da çok kadın yok.

VIII

Daha sonra barda oturuyorlar.

Yanındaki kadın bardağını bir kere daha dolduruyor.

Yeni bir kitap yazıyor musun?

Her zaman, diyor Stan.

Bir roman mı?

Hayır, diyor Stan. Yine bir inceleme, aynı sonuncusu gibi.

Yazık, diyor kadın. Geniş bir yüzü var. Parmağında kalın bir altın yüzük. Tekrar *Santorini* gibi bir kitap okumak isterdim. Son kitaplarını beğenmediğimden değil, beni yanlış anlama, hepsini okuyorum. Fakat *Santorini*, o beni çok derinden etkiledi. Böyle bir kitap daha yazamaz mısın?

Stan kendisini olaydan sıyırmaya çalışıyor. Önceliklerden,

kadın hareketi için yararlardan söz ediyor -baksana, aynı kitabı bir kez daha yazamam ki.

Kadın gevşemiyor. Devamının nasıl olduğunu bilmeyi çok isterdim, diyor. Kitaptaki şu iki kadınla. Senden söz ediyor değil mi?

Az ya da çok, diye Stan kabulleniyor.

Sonunda gerçekten ağladım, diyor. Her şeye rağmen seçimlerini birbirlerinden yana yapışları. Sana kişisel bir şey sorabilir miyim?

Sor, diyor Stan. Çok hızlı içti. Oteline gitmek istiyor. Yatağa girmek istiyor. Kaat'ın telefon edip etmediğini, bir not bırakıp bırakmadığını öğrenmek istiyor.

Şu kitaptaki kadın, onunla birlikte misin hâlâ? Evet, diyor Stan.

Gerçek ismi ne?

Hanna, diye yanıtlıyor Stan.

Hanna. İlk karşılaşmalarını Stan artık hatırlayamıyor. Ama Hanna hatırlıyor. Kadınevinde, yazıişlerinde daktilonun başında oturuyordu. Gazeteleri almak için geldim. Seslendin: Ben Stan, şimdi bitiriyorum, hemen gelirim. Otur ve bak bakalım kahve hâlâ içilebilir gibi mi.

Stan bu ilk karşılaşmayı artık hatırlamıyor, ama kadınevi aklında. Kokusunu hâlâ unutmadı: matbaa mürekkebi ve kâğıt, kahve ve toz. İki mekânın dışında hep soğuk: Üst kattaki yazıişleri ve alt kattaki bar. Kadınlardan petlerini ve tamponlarını atmamalarını rica eden büyük yazılara rağmen hep tıkalı olan tuvaletler. Tesisatçılık kursundakiler sıhhi tesisatı onarmaya çalışmışlardı, fakat klozetleri sökmekten öteye gidememişlerdi. Durumu tekrar yoluna sokmak için erkek tesisatçılar çağırıp çağırmamak konusunda genel toplantıda büyük bir kavga çıkmıştı.

Kadınevi soğuk, tozlu ve çok büyüktü. Fakat Stan orada, kâğıt yığınları dolu büyük masaları, eski fotokopi makinesi, duvara dayalı gazete balyaları, kartpostallar, ilanlar, açıklamalarla dolu bildiri panosuyla yazıişleri bölümünde mutluydu. Hanna emektar divanlardan birine oturmuş olmalı. Hanna'ya aylar sonra birlikte yatakta yatarlarken, beni gördüğünde ne düşünmüştün, diye soruyor. İnsanın yeni âşık olduğunda ve en değerli ilk anları, parlayana kadar cilalayıp, ucuzluğunu kaldıran bir anlam yükleyerek tekrar belleğe çağırdığı türden konuşmalar.

Daktiloda yazıyordun, diyor Hanna. Lambanın ışığı saçına vu-

ruyordu. Saçların parlıyordu. Bakımlı görünüyordun, bütün o düzensizliğin içinde. İçeri girdiğimde bana bakmadın bile. Stan olduğunu söylediğinde, demek ki o, diye düşündüm. Tasarladığımdan çok başka görünüyordun. Seni çok uzun ve güçlü hayal etmiştim. Düşündüğümden daha incinebilir görünüyordum. Benim için bir otoriteydin. Senden biraz korkuyordum. Böyle biri için ben bir hiçim, diye düşünüyordum. Başlangıçta sana evli olduğumu söylemeye de cesaret edemedim.

Fark ettim, diyor Stan. Yaptığın çok akıllıcaydı. Eğer bilmiş olsaydım seninle asla bir şeye başlamazdım. Öğrendiğimde ise artık çok geçti. Önce beni baştan çıkartıyorsun, sonra bir başkasından evde bir kocan ve kızın olduğunu duymak zorunda kalıyorum. Ben seni baştan çıkartmadım, diyor Hanna. Bunun nasıl yapıldığını hiç bilmedim. Ama çok hoşuma gitmiştin, orada oturuşun ve daktiloda yazışın. Burnunun üstündeki o yarım gözlükle. Ağzının kenarında bir sigara. Öylesine kendini vermiş. Bağımsız kadınlar böyle görünüyor, diye düşündüm, kimseye ihtiyacı olmayan, sadece kendileri olan kadınlar.

Başka neler düşündün, diye soruyor Stan.

Biraz yalnız olduğunu da düşündüm. Ara sıra birisi onun için lezzetli bir şeyler pişiriyor mu, diye düşündüm, sırtını sabunlayan ya da hasta olduğunda onu yatağa yatıran birisi var mı? Omuzlarını nasıl yukarı kaldırdığını gördüm, bir parça savunmada. Tetikte. Seninle biraz ilgilenme isteği duydum.

Bunlara tekrar ihtiyaç duyduğumun o kadar açıkça okunduğunu bilmiyordum.

Hanna karşı çıkıyor. Kastettiği bu değil.

Ah öyle mi, diyor Stan, gerçekten değil mi?

Neredeyse farkına varmadan başlamıştı. *Sidonia Teyze* için bu konuda bir makale yazmak üzere sol partilerin kadın gruplarının bir konferansına katıldığında onunla tekrar karşılaştı. İkisinin de katıldığı çalışma grubunda Hanna'nın söylediklerini sadece onaylıyabiliyordu. İşçi kadınları dışlarsa gerçek bir kadın hareketi olamayacak kadın hareketi hakkında. Tartışmalar şiddetli geçmişti. Kadının biri yırtıcı bir ses tonuyla kendisine bir lezbiyen olarak seçkinci diye hakaret edilmesine izin vermeyeceğini söylemişti. Burada asıl seçkincilik yapan kim. Asıl bu konumda olanlar asla

kendileri para kazanmak zorunda olmayıp her gün barınma ve beslenmeleri için fahişelik yapan evkadınları. Hanna karşı çıkmıştı. İşçi kadınların kendilerine baktırma şansları yok, çünkü onlar buradaki bazı kadınların üniversitedeki yarım günlük lüks işlerinden çok daha pis türdeki işleri yapıyorlar.

Hanna, yüzü hâlâ gözlerinin önünde, başka zamanlarda o kadar dostça olan, yuvarlak yüzü kızarmış, gözleri inanç ve öfkeden parlıyor. Daha sonra kadınevinin barında Hanna için bir genever ısmarlamıştı. Hanna'nın hâlâ gerginlikten titremekte olduğunu fark ettiğinde kolunu omzuna atmak dünyanın en normal şeyiydi. Orada böyleydi. Hanna bardağını bırakıp kollarını Stan'a dolayarak omzunda gözyaşlarına boğulduğunda da kimse tuhaf bakmamıştı. O günlerde çok ağlanırdı ve ağlayan biri kucaklanırdı. Stan ona belki gereğinden biraz daha uzun sarılmıştı. Hanna'yı kollarında tutarken, göğüslerini hisseder, ot, saman, sabun kokusunu duyarken hissettikleri belki de sadece kız kardeşlik duyguları değildi. Durum her neyse o andan itibaren Hanna'nın varlığının her zaman yoğun olarak bilincine varmıştı. Dergiden birisinin, Hanna'nın da bulunabileceği bir toplantıya gitmesi gerektiğinde, işi üstlenmeye büyük bir eğilim gösterdiğini saptamıştı. Hanna'nın grubu kadınevinde toplandığında barda her zamankinden fazla oyalanıyordu. Brüksel'deki uluslararası bir konferansta aynı odada uyudular. Huzursuz bir gece. Yerde ince minderler üzerinde uyku tulumlarının içinde üç kadın. İkinci gece üçüncü kadın ortadan kaybolmuştu. Soğuktu. Birbirlerine iyice sokulmalarına özel bir anlam vermeye gerek yoktu. Uzun süre uyanık kalıp fısıldaşmalarına da. Yanaktan bir öpücük -o günlerde çok da öpüşülürdü. Fakat tenleri birbirine değerek yanyana yatıp kaldıklarında, Stan Hanna'nın nefes alışlarının hızlandığını kendi yüreğinin de daha hızlı atmaya başladığını fark ettiğinde, artık konuşacak bir şey kalmamasına rağmen birbirlerini bırakamadıklarında görünmez bir sınırı aşmışlardı. Bunu ikisi de biliyordu.

Stan'ın bir arkadaşı ertesi gün onu uyarmak istediğinde –bu kadar aptal olma Stan, bir kere de değişiklik isteyen hetero bir kadıncağızla– artık çok geçti.

Elbette sorunlar olmuştu. Her karşılaşmanın, her bir saatin, her iki saatin olağanüstü bir şenlik gibi geldiği başlangıçta değil. Fakat Hanna her zaman dakik olarak eve dönmek zorundaydı, sadece kocası yüzünden değil, yine bir sınıf ödevi hazırlaması gereken Hillie nedeniyle. Bazen telefon edip gelemeyeceğini söylüyordu. Hillie'nin kulak ağrısı tutmuştu, kocası bir toplantıya gitmek zorundaydı. Bir dahaki hafta. Evet, benim için de çok kötü, sürekli seni düşünüyorum, biraz sabırlı olmalıyız.

Sanki bekledikleri bir şey varmış gibi. Bir değişim. Stan nasıl bir değişim beklediklerini bilmiyordu.

Hanna durumu kocasına anlatmayı denemişti. Bir türlü kafası almamıştı. Bir kadın arkadaş, niçin olmasın. Onunla iki günlük bir konferansa katılmak, niçin olmasın, senin için güzel, Hanna. Hoşuna gitmeyen sadece Hanna'nın giderek daha fazla evden uzak kalıyor, eve daha sık geç geliyor gibi olması, onu uyandırmamak için banyodan yavaşça süzülürken sanki onun rolünü devralmış gibi görünmesiydi. Bir keresinde perşembe günü evde olmayacağını söyleyip Hillie ile kalıp kalamayacağını sorduğunda ve olağanüstü bir toplantı için kocasına telefon geldiğinde bunu ona söylemeyi unuttuğu ortaya çıkınca kavga ettiler. Kocası parti için gitmek zorunda olduğunda daha önce hiç kavga etmemişlerdi. Bu kadın grupları artık biraz fazla olmuyor mu? Parti onun da partisi değil mi? Partideki yoldaşlar sürekli bu burjuva kadınlar, bölücüler üzerine konuşuyorlar. Yavaş yavaş pek de haksız değilmişler gibi görünmeye başlıyor. Durum ne olursa olsun, karısının bir konuşma grubu ya da benzeri bir yere gitmesi gerektiği gerekçesiyle toplantıya katılmamazlık yapamaz.

Bir keresinde eve erken döndüğünde Hanna'nın kadın arkadaşını kanapede onun yanında otururken gördü. Şu Stan. Tipi değil. Fazla kemikli. Sert gözler. Hanna'nın görünür bir karmaşıklık içinde ona bir şey içip içmek istemediğini sorması hoşuna gitmedi, Stan'ın sanki kendi evindeymiş, misafir olan o değil kendisiymiş gibi şişeyi alıp bardağını doldurması hoşuna gitmedi. Kendi evlerinde, onun ve Hanna'nın evinde. Hanna'ya toplantının nasıl geçtiğini anlatabilmek için onun çekip gitmesini bekledi. Fakat Hanna'nın arkadaşı gitmedi, yarım saat sonra gitmedi, bir saat sonra gitmedi, ve orada öyle oturup o sert bakışlarıyla ken-

disine bakması yavaş yavaş sıkıntı verici olmaya başladı. Bir şeyler söylemiş olmak için, çocukların var mı, diye sordu. Hayır, dedi Stan. Tahmin etmeliydi. O böyle bir tip değildi.

Hanna sohbeti canlandırmaya çalıştı, ama bu konuda hiçbir zaman becerikli olmamıştı. Adam tuvalete gittiğinde kadınların birdenbire hararetle konuşmaya başladıklarını duydu. Geri döndüğünde ayağa kalkmışlardı. Hanna ilişkileri için alışılmamış bir kararlılıkla, Stan'ı evine götüreceğim, dedi. Geri dönmesi uzun sürdü. Ve sonunda geri geldiğinde solgun ve suskundu.

Kriz fazla uzun sürmemişti. İki insan ve çelişik duygular arasında parçalanan Hanna kararını ailesinden yana verdi. Başka türlü yapamayacağı, buna hakkı olmadığı duygusundaydı. Hillie bu kadar gençken olmazdı.

Stan, Hanna'nın karmaşık veda mektubunu okumuş tekrar okumuş, bir kenara koymuş, bir umut belirtisi arayarak bir kez daha okumuştu. Hanna'nın aşırı gergin olduğunu ve dev bir hata yapmak üzere olduğunu gösteren bir belirti. Kararını geri almalı. Buna mecbur. Başka türlü yapamam Stan, gerçekten yapamam, diye yazıyor. Hillie nedeniyle. Kocam bunu asla kabul etmez. Bir boşanma, bunu kabullenmek zorunda kalan Hillie, kendisi için savaşan bir anne baba, birdenbire lezbiyen olan bir anne, tam da o zor bir yaştayken, Stan, yapamam. Anlıyor musun? Beni anlıyor musun?

Judas, yazdı Stan yanıt olarak.

İki yıl kadar birbirlerini görmediler, ya da sadece bir toplantı ya da mitingde öylece uzaktan ürkekçe. Stan umarsızdı. Bu tuhaf, acıtıcı ağrı sanki hiç dinmeyecekmiş gibiydi.

Bir yıl sonra yüreği çarparak açtığı bir mektup geliyor. Hanna'nın yine Stan'ı düşündüğünü ve ara sıra görüşmenin mümkün olup olmadığını, o zamanki gibi değil, sadece arkadaş olarak, sorduğu, sohbet tonunda bir mektup.

Stan mektubu yırtıyor ve yanıtlamıyor.

Sadece arkadaş. Nasıl bir şey tasarlıyor ki -vitrinlere birlikte bakarken kentte kahve içmek. Ee, bu arada nasılsın? Stan'ın bu komediye katılacağını ve aynı şekilde arkadaşça onun nasıl olduğunu, evliliğini, Hillie'yi mi soracağını sanıyor?

Alçak yaratık.

Stan umarsız, hiçbir şeyin anlamı kalmamış gibi, arkadaşlıkların, işin. Arkadaşlarının dikkatini başka yere çekmek için yaptıkları tüm iyi niyetli girişimler sonuçsuz kalıyor.

Sanki bir ilaçmış gibi kendi kendisine seks reçetesi yazıyor. Lillian'la kısa bir macera. Hiçbir şeye yaramıyor. Her zaman istekli ve çabuk ateşlenebilir olan bedeni sanki yatağı paylaştığı yine Philip'miş gibi direniyor. Normalde onu hemen serbest düşüşün başlayacağı kıyıya getiren erotik fantezileri uyandırma çabaları sadece unutmaya çalıştığı görüntüleri getiriyor. Hanna. Hanna'nın doruğa ulaşmadan önceki dağınık yüzü. Hanna'nın uzun bacakları, Hanna'nın becerikli elleri, Hanna'nın iniltileri ve Hanna'nın kokusu. Ve sonuç kurtarıcı bir orgazm yerine tükenmek bilmeyen bir ağlama krizi. Lillian iç çekerek sırtını okşamış ve çay pişirmişti. Stan'a kızmamış ve arkadaşı olarak kalmıştı. İroniyi ve sinik şakaları seven bir arkadaş, Stan'ın onmaz romantizm eğilimiyle dalga geçen bir arkadaş. Korkunç eski moda. Ve elde edebileceğin her şeyi düşündüğünde ne kadar yazık, baştan çıkartılabilecek ya da elde edilebilecek o kadın bedeni bolluğu, bu zenginlik, Stan, insanlığın yarısı, lanet olsun, ve sen böyle ailesi için seni yüzüstü bırakan bir budala için kararıyorsun! Kendine saygın yok mu? Onur duygun yok mu? Ona neler kaçırdığını göstersene Stan. Acı çekmeli. O bu heriften kurtulamazken senin yaşamın içinde nasıl parıldayarak yürüdüğünü ve istediğin kadını aldığını dişlerini gıcırdatarak seyretmeli. Dizlerinin üzerinde sana geri gelecek. O zaman onu hâlâ isteyip istemediğine sen karar verirsin.

Seksist, diyor Stan, Lillian kendisini bırakmadığı için müteşekkir. Bir terapiye başlıyor. Çözülmemiş bir baba kız ilişkisi ve birkaç gençlik travması üzerinde duruluyor.

Biraz uzaklaşmalısın, diyor arkadaşları. Santorini'ye bir gezi için yer ayırtıyor. Volkanik ada. Yalnız gidiyor. Ve pırıldayan denizin üzerindeki her gün batımında Hanna'yı düşünüyor. Sallanan masalarda yediği her balık ve şaraplı yemekte, burada Hanna'yla oturmalıydım, diye düşünüyor. Burası çok güzel. Katlanamıyor.

Geri döndüğünde şair kadına, kendisi bir şiir dizisini tamamlamak üzere Güney İspanya ya da Worpswede'deyken birkaç hafta onun av evinde kalıp kalamayacağını soruyor. Burası tam istediği gibi çıplak ve ıssız. Kumullar. Tavşancıklar. Gri gök. Gri kum, gri deniz. Şairin kitaplarının birinin içinde karısının kaybından dolayı şair Huygens'i teselli etmek isteyen Tesselschade Roemer Visscher'in bir cümlesini buluyor: "Acısını kâğıda dökerse artık düşünmek zorunda kalmaz."

Şairin daktilosunun başına oturuyor ve yazmaya başlıyor. Saplantısı üzerine, Hanna üzerine, her şeyin nasıl başlayıp nasıl bittiği üzerine. Her şeyi yeni baştan yaşamak için kendisini zorluyor.

Başlığı şimdiden biliyor, *Santorini.*

IX

Yalan ve gerçek. Bu kitaptaki kadının Hanna olduğunu söylerken yalan söylemiyor. Kitabını okuduklarını söylediklerinde her zaman kastedilen kitap. Evet, diye yanıtlıyor ve her seferinde, evet, hâlâ birlikteler, feminist bir masalın cisim bulması, ataerkillik karşısında kadın aşkının yengisi. Günümüzün lezbiyenleri ve feministleri için kitsch romantizm, ideolojik olarak lanetlenmiş ve buna rağmen mutlu son.

Ama kitabı yazdığında mutlu son yoktu. Birkaç hafta sonra önünde daktilo edilmiş bir kâğıt yığını duruyor. Bir kitap. Bu ağıt, bu alev ve ateş dolu dokunaklı parça ne kadar kitap olarak adlandırılırsa.

Bir kez üzerinden bile okumadan paketi, daha önce kendisinin

feminizm üzerine küçük bir kitapçığını yayımlamış olan ve sık sık yeni bir şey olup olmadığını soran yayıncı kadının masasına yığıyor. Bir bak bakalım, işe yarar mı, demişti Stan, hiç sahte olmayan bir aldırışsızlıkla. Bu arada Hanna düşlerinden kaybolmuş, geçmişe karışmıştı, dikiz aynasında gördüğü, ufukta hızla kaybolmak üzere olan küçük bir şekil. Kitapta anlatılan artık Hanna değil, büyük bir aşk. Ya da belki bu arada kurtulmuş olduğu bir saplantı.

Ağır bir hastalıktan sonra nekahate girmiş bir hasta gibi yeniden kent yaşamını deniyor. Bir sokak kahvesinde önünde, bir espresso, oturarak gelip geçenleri seyrediyor. Lillian haklı. Daha pek çok kadın var.

Yayıncı kendisini bir randevu saptamak için beklediğinden önce aradığında, –bir yayınevinin yanıt vermesi haftalar sürer– giderken kendisini önceden hazırlıyor. Geri çevrildi. Fazla ham. Fazla yabanıl. Tınısı çok soluksuz. Çok acele yazılmış, yapı ve kurguya dikkat edilmemiş. Nasıl yanıtlayacağını düşünüyor. Eğer yayımlamak istemiyorlarsa bunun sorun olmadığını, başka bir yayınevine de vermeyeceğini, zaten üzerinde bir daha çalışmayı, kırışıksız hale getirmeyi, bundan düzgün bir roman ortaya çıkarmayı düşünmediğini.

Aman Allahım Stan, diyor yayıncı, kendisi için tipik olmayan bir şekilde. Yüce tanrı.

Onu istemiyorsun, diyor Stan, sormaktan çok bir saptamada bulunarak.

Sonbahar programında piyasaya çıkartıyoruz, diyor yayıncı.

Üzerinde çalışacak fazla bir şey yok. Senin her zamanki pasaklılıkların. Şurda burda birkaç tekrar. Yayımlanmaması söz konusu bile değil. Bu kitapla kendine ne yaptığının dışında beni rahatsız eden sadece bir şey var o da sonu. Böyle olmak zorunda mı, Stan? Böylesine umarsız? Şu kadın tekrar kocasıyla, başkişi yalnız ve mutsuz geride kalıyor?

Ama böyleydi, diyor Stan. Tesadüfen böyleydi.

Bu bir roman, diyor yayıncı. Malzemeye hâkim olan sensin. Kitabındaki kişileri sen belirliyorsun. Sen ne istersen onu yaparlar. Eğer onu ya da adamı vurmak istersen, bunu yapabilirsin. Kitabında. Kadınlara ne yaptığını düşün, kendilerini yeniden bu-

labilecekleri, kendi yaşam biçimlerini, hiçbir hetero kitapta bulamayacağın bizim yaşam biçimimizi yeniden bulabilecekleri romanlar bekleyen lezbiyen kadınlara, ve sonra bu aşk da mutsuzlukla bitiyor. Yine yalnızlık. Sanki geçmişin bütün lezbiyen romanları tasa ve sefalet, intihar ve depresyonla bitmiyormuş gibi. Bir kerecik olsun hanımların sonunda birbirini elde ettiği bir roman nasıl olurdu? Öylesine? Adama ve çocuklara rağmen?

Ve sonra mutlu bir şekilde sonuna kadar birlikte yaşadılar, diyor Stan.

Niçin olmasın, Stan, niçin olmasın ki? Bu son, bir klişe değil mi? Seni zorlamak istemiyorum, böyle de yayımlarız, bu gözyaşı vadisiyle ve her şeyiyle, ama en azından bir kez daha düşünmek istemez misin?

Peki, diyor Stan.

Ve bir şey daha, diyor yayıncı, elbette seni kitabı yayımlamaktan kesinlikle vazgeçirmek istemem, ama bununla kendine ne yaptığının farkındasın değil mi?

Stan eve döndü ve birkaç gün içinde yeni bir son yazdı. Kendi yaşamına başka bir yön verebilmenin, onu zorlayabilme, yeni baştan yazabilmenin kendine has bir çekiciliği vardı. Hanna'nın kocasını, yıllardan beri gizli bir ilişki yaşadıkları ortaya çıkan bir kadınla uzaklara gönderdi, çocuğun vesayetini Hanna'ya verdi. İki kadını balayı için Santorini'ye gönderdi. Bir ada, simgesel. Birazcık kitsch, biraz fazla duygusal, fakat yine de kadınların balık tabakları ve şarap bardakları üzerinden, tek kelime söylemeden bakışmalarını bir şekilde dokunaklı buluyor. Böyleyse böyle.

Stan yazılı sözcüğün büyüsüne inanmıyor. Gerçek kitaplarla değişmiyor, eğer ki bu gerçek zaten değişmek üzere değilse. İnsanın yazar olarak sahip olduğu yegâne güç, diye düşünüyor, bir şekilde var olanın netleştirilmesi. Bunun ardından artık naifliğine dayanmak istemiyor, sonuçta yayıncısı onu uyardı. *Santorini* adını verdiği kitap her ne kadar dünyayı değiştirmediyse, durum ne olursa olsun kendi yaşamını tümüyle ters yüz etti.

Kitabın yayımlanmasından kısa bir süre sonra yayıncı telefon ediyor. Stan, sıkı dur. Yeni baskı yapıyoruz.

Stan inanmıyor.

Üç bin mi? Şu birkaç haftada? Daha tek bir doğru dürüst tanıtım yazısı çıkmadan? Ne oluyor böyle? Altkültür bir gecede bu kadar çoğaldı mı? Yoksa birden bire heterolar kadın aşkına ilgi duymaya mı başladılar? Olacak şey değil!

Onları hareketlendirdin, diyor yayıncı. Homo ya da hetero, bana kalırsa bunda bir rol oynamıyor. Lezbiyenlikle alakası olmayan temizlikçi kadınım elinde kitap ağlayarak divanın üzerinde oturuyordu. Hemen on bin daha basıyoruz. Ve inan ki, şimdi gelecek eleştiriler hiç de dostça olmayacak. Şimdiden silahlarını kuşan. En iyisi tatile çık. Hawaii'ye. Pek çok çıplak, güzel kadının olduğu herhangi uzak bir yere. Gerekirse tekrar Santorini'ye. Bunu yapacak durumdasın. İstersen yarın bir avans verebiliriz.

Bugünden yarına bir başka insan olmuş gibiydi. Aslında çok da dostça olmayan eleştirilerde lezbiyenlerin öncü savaşçılarından biri, kadın hareketinin önder beyinlerinden biri olarak tanımlanıyordu. Bir adımda yazarlıktan otorite olmaya. Bunun, çevresindeki kadınlar, birlikte çalıştığı kadınlar üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlayana kadar yeni durumuyla uzlaşmaya çalıştı - insan aniden ünlü olunca ortaya çıkan yan etkilerden biri, insanı sonra tekrar alaşağı etmek için her zaman yeni isimler yaratmaya hazır medya. Kadınlardaki etkisi ise güvensizlik. Küçümseme. Sanki kendi kendisini bu kadar yüceltmiş gibi, hemen kendisini diğerlerinden daha iyi sanmaması için ihtar geliyor. Ben bunu mu iddia ediyorum, diye kendini savunuyor ve artık sürekli bu tonda konuştuğunu fark ediyor: Savunmada. Kadın hareketi adına konuşma hakkını nereden alıyor? Bunu yapıyor muyum, diye soruyor. Kitabında lezbiyenliği niçin politize etmiyor, niçin heteroseksizm üzerine bir şey söylemiyor. Çünkü o bir roman,diyor, heteroseksizm üzerine söyleyeceklerimi zaten bir makalede yazdım. Niçin bu konferansı vermeyi üstleniyor, bunu bir başkası da yapabilir? Bir başkasına değil, bana sordukları için, diye homurdanıyor. Niçin bütün kadınlara lezbiyen olmayı dayatıyor?

Benim öyle bir şey yaptığım yok ki. Var işte burada, öyle olduklarını henüz bilmeyenlerin dışında bütün kadınlar lezbiyendir. Bu bir talimat değil ama. Niçin erkeklere böylesine karşı? Nasıl yani erkekler, diyor, kitabımda bir tane bile yok. İşte bu yüzden. Bu kitapla ne kadar para kazandığı ve bununla ne yapmayı düşündüğü? Yaşamak, diyor Stan. Bir sonraki kitabımı yazmak için zaman ve özgürlük satın almak. Bir gazeteci kadın feminizme yönelttiği ve şimdi kişisel olarak Stan'ı sorumlu tuttuğu bir itirazlar listesiyle geliyor. Kadın hareketi.... gözönüne almıyor, kadın hareketi... başarısızlığa uğradı, kadın hareketinin yetersiz olduğu ortaya çıktı... Bunda niçin ben senden daha fazla sorumlu olayım ki, diyor gazeteciye. Ben feminist değilim, diyor öteki. Stan'ın artık söyleyeceği bir şey yok.

Aldırma, diyor yayıncısı. Ne kadar kötüleşirlerse, kitabınla bir şeyleri yakaladığını o kadar net göreceksin. Satın alınıyor, Stan ve okunuyor.

Gerçek dostlarının kim olduğunu durumun kötüyken görürsün. Stan şimdi bu eski deyişin feminist yorumunu öğreniyor. Gerçek dostlarının kim olduğunu durumun iyiyken görürsün. Kıskançlık. Stan bunu hesaba katmamıştı, karşılaştığı örtük kıskançlığı önce anlayamıyor. *Sidonia Teyze*'nin yayın kurulu Stan'ın bir makalesini son anda baskıdan çıkartıyor, öyle görülüyor ki Stan'ın haberi olmadan telefonlaşarak bu kararı almışlar, seni bulamadık, diyorlar, yapacak çok daha önemli işlerin vardı mutlaka.

Daha önceden kararlaştırılmış bir yazıyı bana haber vermeden çıkarıp atamazsınız, diyor Stan.

Bu yazıyla ilgili kuşkular var, deniyor. Ayrıca son zamanlarda sık sık her sayıda senin bir ya da iki makalen olduğu konusunda yakınmalar duyuluyor.

Memnuniyetle daha az yazabilirim, diyor Stan kırgınlıkla.

Evet, bizce de en iyisi bu.

Stan daha az yazıyor. Açık kavga, bir yayınevinden o zamana kadarki makalelerini bir cilt halinde toplayıp yayımlama önerisi geldiğinde çıkıyor. Stan'ın danıştığı yayın kurulu neredeyse oybirliğiyle buna karşı.

Senin yazıların dergiye ait, diyor birisi. Onlar sadece sana ait değil, kolektif yapıya ait. Eğer *Sidonia Teyze*'nin beş yılından top-

lanan yazılarla bir kitap yapmak istiyorlarsa, o zaman hangilerini uygun bulduğumuzu biz seçeriz.

Ama yayınevi bunu istemiyor, diyor Stan.

Yanıt, o zaman da hiçbir şey olmaz, oluyor.

Stan eve gidiyor, iyi uyuyamıyor, kendi kendine işkence ediyor. Şairi arıyor. Stan'ın ani ününden etkilenmemiş görünen tek arkadaşı, onu en küçük bir kıskançlık ya da küçümseme belirtisi göstermeden kutlayan tek kişi. Sen deli misin, diyor şair. Yazılarını yayımlamana engel olmalarına izin veremezsin. Böyle bir şansa sevinmeleri gerekir. *Sidonia Teyze* için en iyi reklam bu.

Stan, yazıları seçiyor, bir giriş yazıyor ve hepsini yayıncıya götürüyor. Bir sonraki yayın kurulu toplantısında bu konuda rapor veriyor. O zaman patırtı çıkıyor. Bizi görmemezliğe gelerek, bizim arkamızdan, diye bağırıyorlar. Stan'ın en uzun süre birlikte çalıştığı kadınlardan biri aniden Stan'ın ne mal olduğunu anladığını söylüyor, başkaları pahasına isteklerini zorla kabul ettiren biri, ortak meseleyi değil, sadece kendi çıkarlarını düşünen biri, başkalarının sırtından kariyer yapan biri. Stan'ın erkek dergilerine geçmeye hazırlanır gibi olduğu bir sırada yıllar öncesinden başka bir kavgayı anımsatıyor.

Ama o zaman ben zaten kabul etmemiştim, diye kendisini savunuyor Stan.

Biz direttiğimiz için, diyor öteki. Önemli olan tavır.

Kitap için alacağın parayı derginin kasasına aktaracağını düşünebilir miyiz, diye soruyorlar.

Hayır, diyor Stan. *Sidonia* için her zaman parasız yazdım. Şu anda imkân varken değişiklik olsun diye bir kere de çalışmam karşılığında para almak istiyorum.

Buz gibi bir sessizlik hâkim oluyor. Bir süre öne eğilmiş gövdesiyle orada oturup, daha karşılaşacağı şeyleri bekleyen Stan sonunda artık dayanamaz hale geliyor. Kâğıtları toplayıp çantasına tıkarken, gitsem daha iyi olacak herhalde, diyor. Hiç kimse bir şey söylemiyor. Kapıyı ardından kapatıp merdivenlerden inerken, dış kapının ardında kapandığını duyarken peşinden kimse gelmiyor. Evde posta kutusu yine romanını okuyanların mektuplarıyla dolu, çoğu kadınlardan, arada sırada bir erkekten. Stan birkaç zarfı açıyor, sayfalara göz gezdiriyor. Çok şey verdin. İlk kez kavrıyorum.

Ancak şimdi anlıyorum. Kendimi artık yalnız hissetmiyorum. Cesaretin için teşekkürler. Bunca hayranlık Stan'ı daha da yalnızlaştırıyor.

Eskinin marazi düşünceleri geri dönüyor. Daha küçük olduğu zamanlardan cenaze töreni. Anne babasıyla kavga ettiğinde eğer ölmüş olsaydı ne kadar üzüleceklerini, nasıl ağlayacaklarını hayal ediyor. Kaç tane gerçek arkadaşı var? Hepsi dört kişi. Şair, Pol, Lillian ve Bruce. Eski ergenlik sivilcilerinden kalan izlerle yüzü bozuk, gövdesi ağır Bruce. Tiyatro yönetmeni, bazen onunla birlikte çalışıyor, onun için metin yazıyor. Aralarında iş rekabeti yok. Aslında tuhaf. Bruce cenaze törenine gelebilir. Ve şair, Pol ve Lillian. Gerisi gelmese de olur. Dostluklarının sonsuza kadar süreceğini düşündüğü kadınlar da. Koşullu sevgi. Ancak oyunun kurallarına uyarsa, ancak kendi durumunun diğerlerinden iyi olmamasına dikkat ederse. Ancak verilen rolü kabullendiğinde sevilmenin nasıl bir şey olduğunu daha çocukken öğrenmek zorunda kaldı. Artık tahammülü yok.

Saatlerce neredeyse kıpırdamadan mutfak masasının başında oturdu, tek bir lambanın ışığında, ayakları masanın üzerinde, yarılanmış şarap şişesi, yarı yarıya okuduğu mektuplar. Dışarısı sessizleşti. Kuledeki saati duyuyor. Üç. Ağlamak istiyor, ama kendi kendine ağlamaktan da nefret ediyor. Kendi kararları? Üstlen onları, yakınma. Tanrım, her şeyi her zaman yalnız yapmak zorunda kalmamak ne kadar güzel olurdu. Eve dönüp de nasıl olduğunu soracak birini bulmak, anlayış gösterecek birini, sessizce sevecenlik, bunu nasıl yaparlar, diye hiddetle tepki gösterecek birisi olsa ne güzel olurdu. Aldırma onlara Stan, zaten onlar da senin yanında değil, diyecek birisi. Daha açılmamış bir zarfa uzanıyor.. Beceriksiz bir el yazısıyla beş sayfa yalnızlık. Daha önce hiçbir zaman bir yazara mektup yazmadım, ama senin kitabından sonra, işte beni anlayacak biri, diye düşündüm. Beni tanımıyorsun, ama ben seni tanıyorum, Stan de Leeuwe. Bir kere bir araya gelemez miyiz?

Ulu Tanrım. Bu tür soruları nasıl yanıtlamalı? Gözlerini ovuşturuyor. Yeni bir zarf alıyor. Tanıdık gelen bir el yazısı. Arkasını çeviriyor. Bildik isim, bildik adres. Hanna.

Elbette. Hanna. Ondan ses çıkıp çıkmayacağını kendi kendisine

sık sık sormuştu. Sonuçta *Santorini*'nin büyük ölçüde eski aşklarına dayandığı Hanna'nın gözünden kaçmış olamazdı. Onu böyle kullandığım için kızar mutlaka, diye düşünüyor Stan. Bundan korkmuştu, ama artık neredeyse hiç farketmiyordu. Kendisini kibirli bir kariyerist olarak gören bir kişi fazla, bir kişi eksik, tümüne baktığında bu neyi değiştirir ki. Ve onu yüzüstü bırakan Hanna'ydı, fark bu.. Artık bir daha ona acı veremez.

Mektubu ancak üçüncü okuyuşundan sonra anladı. Bir tuzak, otların arasında bir yılan, adi bir not arıyor. Bu beklediği suçlamalarla dolu mektup değil. Bu bir aşk ilanı. Hanna kitabını okumuş. Hanna tümüyle karmakarışık. Hanna onu yeniden istiyor.

X

Söyleyişi yapacak kadının iyi hazırlandığını görüyor Stan. Tıklım tıklım karalanmış üst üste kâğıtlar, kitaplar, Stan'ın kitapları arasında kâğıtlarla işaretlenmiş yerler. Güzel. En fazla tahammül edemediği şey daha hemen başında günah çıkartarak kitaplarından hiçbirini okuyacak zaman bulamadıklarını söyleyerek kitaplarında nelerden söz ettiğini acaba özetleyemez mi diye soran gazeteciler.

Aslında birkaç kişisel soruyla başlamak istiyorum, şimdi nasıl yaşıyorsunuz, kitaplarınız yaşamınızı nasıl değiştirdi, çevrenizin buna tepkisi ne oldu.

Bu konuda fazla bir şey söylemek istemiyorum, diye yanıtlıyor Stan. Özel yaşamım üzerine konuşmaktan pek hoşlanmam.

Gazeteci anlamadan bakıyor. Siz otobiyografik kitapların yazarı olarak ünlüsünüz...

Sadece bir tane, diyor Stan. Otobiyografik bir kitabın.

... ve sizde o kadar hayran olduğum şey bu. Kendinizi ortaya koymaktaki sınırsızlığınız, dürüstlük. Bu pek çok kadın için büyük bir esin oldu. Kendinizi bu kadar çıplaklaştırabilme cesaretiniz.

Stan ellerine bakıyor. O kadar da cesur olmadığı ve belki o kadar dürüst de olmadığı şeklinde vereceği her yanıtın sahte bir alçakgönüllülük gibi geleceğini biliyor. Bunu deneyimle biliyor.

Bakınız, diyor. Bunu *bir kere* yaptım. O zamanlar kadınlar arası aşk üzerine yazmak için, buna inancımı açıklamak için, bir takma ad arkasına saklanmamak için nedenlerim vardı. Ama kendi yaşamımı kamu malı olarak sergilemeye devam etmem olacak şey değil, bunu kendi çevremdeki insanlara yapamam; eğer sizin bir yazarla ilişkiniz olsaydı ve her söylediğinizi ve yaptığınızı hemen kitap haline getirse ya da söyleşilerde aktarsaydı siz ne düşünürdünüz? Eğer böyle davranmış olsaydım tek bir ilişkim bile kalmazdı.

Hımm, diyor gazeteci. Aklı karışmış, önünde duran kâğıtları oradan oraya itiyor. Bunu hesaba katmamıştım. Birçok soruyu atlamam gerekecek.

Stan onu çok fazla düş kırıklığına uğratmamak için bir şeyler anlatıyor. Hanna'dan. Evet, bu kitaptaki. Söyleşi Almanca yayımlanacak. Hanna görmeyecek. Görse sadece Hanna'dan bahsetmiş olmasına bozulacak olan Kaat da; Hanna, Hanna. Niçin onun hakkında bir şey yok? Kendisi hiçbir anlam taşımıyor mu?

Fakat gazeteciye Kaat hakkında hiçbir şey anlatmak istemiyor.

Eğer Hanna geri dönmemiş olsaydı Stan'ın kişisel tarihine büyük aşkı olarak gömülmüş olacaktı, yitirilmiş büyük aşkı olarak. Fakat geri geldi ve sanki arada hiçbir şey geçmemiş gibi, bir virgül koyup devam etmeyi denediler. Hanna, birbirlerinden ayrı geçirdikleri zamanlardan çok az söz ediyordu; Stan asla, beni bırakıp gittiğinde, demiyor, aksine daha dolaylı bir şekilde, birbirimizi görmediğimiz zamanlarda, diyordu. Sanki Hanna birkaç haftalığına yokmuş gibi. Stan'ın *Santorini* için yazdığı mutlu son giderek gerçeklik haline gelirmiş gibiydi. Ve sanki şimdi söz verildiği gibi sonuna kadar birlikte mutlu yaşamakla yükümlü gibiydiler. Hanna'nın eski ko-

cası bazen Hillie'yi görmek istediğinde ya da Hanna'yla nafaka ve çocuk parası hakkında konuşması gerektiğinde hayatlarına karışıyordu, ama Hanna onu ve Stan'ı özenle birbirlerinden uzak tutuyordu. Ne zaman ondan bahsetse sanki çoktandır ayrılmışlar, sanki uğruna Stan'ı terk ettiği adam değilmiş, sanki daha kısa bir süre önce boşanmamışlar gibi söz ediyordu. Ve nedeni elbette sadece Stan değil, Hanna'nın yeni bağımsızlığı yüzünden sürekli kavgalar, hep dışarıda olması, şu sefil kadın gruplarıydı.

Üzerinde konuşulmayan bir düzen. Hanna sanki kendiliğinden Stan'ı seçmiş gibi yapıyordu, Stan da ona artık sitemlerde bulunmuyordu. Her şey yolundaydı. Her şey olması gerektiği gibiydi. Ve ilişkilerine bir biçim vermek için gereğince çaba göstermeliydiler, birlikte oturmak mı, değil mi, her ikisinin gereksinimlerini birbirine yaklaştırmak, olduğu ölçüde aile ilişkileri, Hillie ne olacak, sadece büyük, ulaşılmaz, yasak bir aşk olduğu, gündelik gerçeğin fazla yıpratmadığı sürece sahip olmadıkları bütün o normal sorunlar. Gündelik düş kırıklıklarıyla dolu bir gerçek. Farklı beklentilerle. Hafta sonlarını çoğunlukla birlikte geçirdiler, bazen Hillie'yle, bazen onsuz. Ritüeller: Cumartesi öğleden önce hafta sonu için alışveriş, bir yerde kahve içmek, akşamları bazen sinemaya, pazar sabahı geç uyanmak, akşamüstleri dışarıda, bir yürüyüş, bir ziyaret, bir müze ya da herhangi bir kent dışı gezinti. Başlangıçta bu Stan'a bir cennet gibi göründü. En sevdiğiyle bu zaman bolluğu, bu kendiliğindenlik. Fakat kendisinden beklenen bu tamamlayıcı rolü oynamak düşündükçe zorlaştı. Hanna çalışıyordu, ama paydostan sonra serbestti. Stan yazar olarak her zaman çalışıyordu. Yalnız yaşadığı sürece kimse ondan dikkat beklemediği için bunu fark etmiyordu. Fakat aniden dalgınlaşan bakışları, odadan çıkma ve yatak odasına giderek yazı yazma alışkanlığı, dağınıklığı aldırışsızlık olarak nitelenir oldu. Hafta sonları bir arada olduklarında saatlerce ortadan kaybolacağını düşünmemişti Hanna, kanapeye oturup bir kitaba gömüleceğini ya da pencereden dışarıyı seyredeceğini de. Nadir kavgalarından birinde Hanna onu bencillikle suçladı. Her zaman sadece kendinle meşgulsün. Sana bir şey söylediğimde ters ters karşılık veriyorsun. Okuduğun benim söyleyeceklerimden daha önemli. O zaman evinde de kalsan olur. Stan suçluluğunun bilincinde uyum sağlamaya çalıştı. Fakat cu-

martesi akşamları Hanna'yla evdeyken düşüncelerinin dağılmasını önleyemiyordu –televizyon açık, Hanna kucağında dikişlerle, önünde kahve ve bir kadeh konyak– ve Hanna öncelikle iş yerinde olanları anlatıyor, tanıdık çevreden arkadaşlardan bahsediyor, eski arabasını bir yenisiyle değiştirip değiştirmemesi gerektiğini düşünüyor, tatile nereye gideceklerini konuşmak istiyor. Bir süre sonra Stan'a ender kavgalarının hep bir kitabı bitirmek üzereyken çıkması sadece bir rastlantı değilmiş gibi gelmeye başladı. Çatışmalardan kaçınmak için bu son haftalarda ara sıra bir hafta sonu evde kalmaya ve çalışmasını sürdürmeye karar verdi, bir yazar yaşamının gölgesi gibi olan yalnızlıkla uzlaşmaya. Yazıları yayınevine teslim edip Hanna'yla eski şemayı yeniden kurmaya çalıştığında bunun kolay olmadığını gördü. Sanki Hanna'ya bir şey yapmış gibi, sanki onu aldatmış gibi, sanki Hanna'yı yeni baştan elde etmesi gerekiyormuş gibi. Çalışma saatlerine uymaya çalıştı, fakat aklını veremiyordu.

Sadece hafta içinde vereceği konferansları kabul etti. Fakat bazen yayınevi bir söyleşi daha yapması, hafta sonları imza gününe katılması için baskı yapıyordu, ara sıra razı oluyordu. Hanna'nın tepkisi; çok mu gerekliydi. Küçük çatışmalar, öfkelenmeyi ikisinin de bayağılık olarak göreceği kadar sıradan. Hanna'nın, Stan'ın başlangıçta o kadar takdir ettiği serinkanlılığı, tiyatrodan ve büyük gösterilerden hoşlanmaması şimdi rahatsız etmeye başlamıştı. Stan bir söyleşi sırasında bir kadınla ilişkisi hakkında bir şeyler anlattığında kavga. İsim vermemişti. Sadece, kadın arkadaşım, demişti. Hanna öfkeli: benim hakkımda hiçbir şey anlatmamanı kararlaştırmıştık. Fakat sanki sen yokmuşsun gibi yapamam ki Hanna. Adını vermedim, senin hakkında hiçbir şey anlatmadım, sadece haftasonlarını birlikte geçirdiğim bir kadın arkadaşım olduğunu söyledim. O kadar kötü mü bu? İstemiyorum, diye diretti Hanna. Eğer beni dışında tutamıyorsan bundan sonra söyleşileri kabul etmezsin. Hay Allahım, benim işim bu, diyor Stan. Burada birazcık anlayışlı olabilirsin, sonuçta başından beri bir yazarla birlikte olduğunu biliyordun, gerçekte istediğin nedir.

Hanna susuyor ve susuyor, kırgın.

Stan yazarlık konusunda konuşmak istediğinde şair doğru seçim. Şairin yanında sohbet ederek, yiyerek, içerek günler geçirebiliyor, saatlerce daktilonun arkasına çekilebiliyor, bahçede dolaşabiliyor ve tekrar mutfak masasısının başında bir şnaps ya da çay içmek için buluşabiliyorlardı. Orada geç uyanıp kafası o gün kâğıda dökeceği cümlelerle, sonuna vardıracağı düşüncelerle dolu aşağıya inip kahvaltı yapabiliyordu; şairin sabah şiirinin başında oturduğu, biraz uzak bir odadan daktilonun sesini duyabiliyordu. Onu suçlayan ya da erkenden akşam ne yeneceğini ya da gazetede yazanları konuşma beklentisi içinde olan kimse yok.

Eğer yatma isteği de duysaydık ideal bir evli çift olurduk, saptamasını yapıyorlar. Fakat şairin esin perisi resim gibi güzel, evli bir kadın ve bütün yaratıcılığı ve erotizmi bu uzaktaki aşka kur yapmak ve sonra alevli bir şiire dönüşmek için harekete geçiyor. Stan'ın ise Hanna'sı var, kadını. Stan esin perisiz de yapıyor, ama onun yazdığı düzyazı. Birkaç kitaptan beri kuru, uzun düzyazı, polemikçi düzyazı. Birbirleriyle yatmak istememeleri bir şans. Bu onlara geçmiş ve gelecek maceralar üzerinde konuşma alanı bırakıyor. Şair, esin perisinin bacaklarını betimliyor, Stan, o zamanlar daha henüz doyurulmamış olan Kaat'a duyduğu tutkudan bahsediyor. Birbirlerinin bardaklarını dolduruyorlar ve kıskançlık duymuyorlar. Dostluğumuza, diyerek şair ona kadeh kaldırıyor ve beni bağışla, son dizenin nasıl olması gerektiğini şu anda buldum; ve gece boyunca bir daha çalışma odasından çıkmamak üzere ortadan kaybolarak Stan'ı giderek kararan bahçede düşünceleri içinde mutlu bırakıyor.

Görülüyor ki, insanın zamanının yarısını düşünceleriyle başka bir yerde geçirmesini kaldıran, bunu kişisel bir taciz olarak algılamayan insanlar da var, fakat böyleleri az. Stan bunu hayal edebiliyor. İtiraf ediyor: bu bencilliğin kapsamlı bir biçimi.

Ve sonra Hillie, bu arada ergenlik çağında. Annesinin bir anda bir kadın arkadaşla ortaya çıkmasından hiç de hoşnut değil. Arakadaşlarına bunu nasıl söyleyeceğini bilemiyor, diğer kızları eve getirdiğinde ne söyleyeceğini bilmiyor. Stan, şakayla üvey annen olduğumu söyle sen de, diyor, fakat Hillie'nin tepkisi hırçın. Sa-

dece annemin bir tanıdığı olduğunu söyleyeceğim.

O akşam Hanna kızının başucunda uzun uzun oturuyor ve geri geldiğinde yüzü solgun. Arkadaşları eve geldiğinde birbirimize dokunmamamızı istiyor, diyor. Ve bir arkadaşı yatıya kaldığında oturma odasındaki divanda yatıp yatamayacağını soruyor. Stan, kızların görebileceği durumlarda Hanna'yı boynundan öpmemeye hazır ve gerekirse yanyana oturduklarında kolunu omzuna atmamayı da düşünebilir, ama divanda uyumak, bu çok fazla. Hafta sonları Hanna'ya bunun için gelmiyor, böyle bir şey için fazla yaşlı. Hanna sızlanıyor ve annelik durumunun anlaşılmadığı duygusuna kapılıyor.

Hillie bir süre babasında kalmaya karar verince sorun geçici olarak çözümleniyor. Anne kız, Stan'ın kendi evinde olup çalıştığı hafta araları daha sık buluşmaya başlıyor, ve Stan Hillie hafta sonunda Hanna'daysa daha sık başka bir şey yapmayı planlıyor. Hillie'nin sürekli rafın arkasına ittiği *Lezbiyen Aşkın Büyük Kitabı*'nı artık öne yerleştirmiyor, sonuçta kendi kitaplığı değil.

Stan, Hillie'nin annesinin bir kadınla beraber olmasını kaldıramadığına pek de inanmıyor. Stan, Hillie'nin annesini idare etmek, kendine saklamak için harika bir yöntem bulduğunu düşünüyor. Eğer annesi bir erkekle birlikte olsaydı belki yine benzer taleplerde bulunacaktı, ama o zaman istediklerini kabul ettirebilecek miydi? O zaman annesinin kendi gereksinimleri olan yetişkin bir insan olduğunu kabul etmek zorunda kalacaktı. Aile bir süre, anne babanın ayrılmasını ve annesinin yaşamında yeni bir insanı kabullenmenin bir kız için pek de kolay olmadığını düşünecekti, ama Hanna'nın bu nedenle ilişkisinden vazgeçmesi gerektiğini kimse düşünmeyecekti. Şimdi ise herkes Hanna'nın çocuğa o yaşta kaldıramayacağı bir sorun yüklediği konusunda hemfikirdi ve doğru yapıp yapmadığından Hanna da emin değildi.

Stan bir keresinde Hillie'yle sorunu ciddi bir biçimde konuşmayı denedi. Hanna olmadığı zamanlar Hillie başka bir insan oluyor, miskin ve suçlayıcı Hillie kayboluyor, mızmızlık bitiyor. Hillie doğruca Stan'ın gözlerine bakıyor, Stan'ın bu gözlerde gördüğü dişli bir hasım.

Gidip annene yakınacağına hoşuna gitmeyen bir şey olduğunda doğruca bana söylemeni isterdim, diyor Stan.

Böyle olabilirdi, diyor Hillie. Ama ben annemle konuşmayı tercih ediyorum.

Bunu ona daha fazla şey kabul ettirebileceğin için yapıyorsun. Beklediğin sadece kavga etmemiz değil mi?

Hillie hâlâ gözünü kırpmadan ona bakıyor. Eğer kavga ederseniz benim yapabileceğim bir şey yok. Nasıl halledeceğinize kendiniz bakarsınız. Sizin sorununuz. Beni hiç ilgilendirmez.

Pekala da ilgileniyorsun, diyor Stan. Ara bozmaya çalışıyorsun ve bunun gayet iyi farkındasın.

Ay öyle mi, diyor Hillie. Sinirli, ama bu durumdan hoşlanır gibi de, Hanna'nın yanındayken olduğundan üç yaş büyük görünüyor.

Peki buna karşı ne yapmayı düşünüyorsun, Stan?

Seninle küçük bir çocuk gibi değil bir yetişkin gibi konuşmaya çalışıyorum ve olabilecek sorunları annenin üzerinden değil, doğruca benimle halletmeni rica ediyorum.

Stan çarpışmayı neredeyse kazanmış gibi görünüyor. Hillie üstüne gidilmesini neredeyse kabullenmiş gibi görünüyor. Kendi kendisine yüklediği küçük kız mızmızlığına o kadar da bayılmıyor, Hillie bu rol için artık fazla büyük. Ve Stan, onun kendisinden, anne babasının dünyasından çok farklı olan Stan'ın temsil ettiği dünyadan büyülendiğini görüyor. Neredeyse fikrini değiştirecek. Hillie konuşmanın sonunda, göreceğiz, diyor ve kışkırtıcı bir biçimde kendisine bir bardak şarap dolduruyor, uzun bluejeanli bacaklarını açmış bir sandalyenin üzerinde oturuyor ve hala Stan'a bakıyor.

Annemi gerçekten hoş mu buluyorsun, diyor.

Anneni harika buluyorum, diyor Stan ve Hillie'ye gülümsüyor, çünkü kızın o sırada ne yapmakta olduğunun tümüyle farkında: erotizmini Stan'da deniyor ve etkili olup olmadığına bakıyor. Etkili oluyor. Kızının yüzünden Stan'a bakan gözler Hanna'nın gözleri, yalnız daha şiddetli, daha vahşi, henüz uzlaşmalarla engellenmemiş. Blujean'inin altında uzun bacaklarını görüyor, henüz gergin olan ve için için yanan bir ten, ve ilk kızışmanın keskin, gıcıklayıcı kokusunu duyuyor. Stan dikkat etmek zorunda. Ve Hillie hoşnut, Stan'ın gözlerindeki onayla neredeyse kazanmış, ayağa kalkıyor ve, benim tatlı annemin bir iki kilo vermesi gerek, derken

pantolonunu ince kadın kalçası üzerinde geriyor.

Fakat bundan sonraki hafta, Hillie babasındayken ve Hanna hafta sonunu Stan'da geçirirken kazanılan hiçbir şey olmadığı anlaşılıyor.

Hillie kavga ettiğinizi düşünüyor, diyor Hanna. Gerçekten de ara bozuculuk yaptığını söyledin mi?

Evet, diyor Stan, çünkü bunu yapıyor.

O daha bir çocuk, diyor Hanna. Boşanmamızın onun için kolay olmadığını biliyorsun. Perişan bir şekilde bana geldi, söylediklerinin çok kötü geldiğini, ilişkimizin onun için çok zor olduğunu, buna alışmak için gerçekten çaba gösterdiğini söyledi. Ondan çok fazla şey bekliyorsun. Sana kızmıyorum, nasıl olduğunu bilmezsin, senin kendi çocuğun yok...

Stan'ın içinde bir şeyler soğudu ve katılaştı. Stan'ın içinde bir şeyler çözüldü ve geri çekildi.

Artık karışmayacağım, diyor Stan. Hanna ne dediğini dinlemiyor aslında, hoşnut.

O zamandan sonra Stan, bu, Hanna'yı daha az görmesi anlamına gelse de Hillie'nin yoluna çıkmıyor. Hillie'yle karşılaştığında da bütün kışkırtmaları karşısında soğuk bir biçimde aldırışsız kalıyor. Hillie düş kırıklığı içinde olabildiğince alıngan Hanna'ya yüklenirken Stan oralı olmuyor, gazete okuyan bir adam gibi başka yerde. Şu ergenlik de korkunç, diyor Hanna, kız birkaç yaş daha büyüse ne kadar mutlu olacağım. Stan ise sadece, sonuçta kendisinin anne olmadığını, zaten bir şey anlamadığını, söylüyor. Ve anne olmayan arkadaşlarının yanına kaçıyor, Lillian'a, Pol'e ve şaire gidiyor, sanki bir şeylerden kurtulduğu duygusuyla. Tam sırasında.

XI

Stan'ın kaçamağı bile şemaya uyuyor, yedi yıldan sonra huzursuzluk, artık orta yaşa dahil olduklarını kabul edip Llangollen'li leydiler gibi birlikte geri çekilmeden önce kırkların ötesinde son perdeden önce son bir alevlenme. Böyle mi olacak? Stan'ın kafasında iki görüntü dolaşıyor. Birisi: birlikte sonuna kadar mutlu yaşıyorlar. Sakin bir yaşam, herkes kendi işinde, kendi ilgileri, kendi arkadaşlarıyla ama aynı zamanda ortak ritüellerle. Kahvaltı. Paylaştıkları yatak. Hanna, Kaat'la macerasını kabulleniyor gibi. Ama daha ne kadar? Stan, bunun ne anlama geldiğini anlamıyor, bu hoşgörünün. Sadece akıllı bir ev kadını gibi geçip gitmesini mi bekliyor? Aldırışsızlık mı? Birbirleri için gereksizleştiler mi? Huzurlu bir yaşlılık düşünü daha somut şekillendirdiğinde sıkıntı his-

sediyor. İstenmeyen duygular sızıyor: Cansıkıntısı, boğulma duyguları. Hanna'yla geçireceği bir, yirmi, otuz yılı daha düşünürken ikinci görüntü ortaya çıkıyor. Özgürlük, daha yoğun bir yaşam. Erotizm. Kaat. Daha yeterince yaşlı değilim, diye düşünüyor. Daha o kadar olmadı. İnsan hiçbir zaman o kadar olmaz Stan, demişti şair. Senin ortadan kaybolacağın korkusuyla Hanna şimdi çaba gösterse de, bunu asla kavrayamaz. Hanna evliliğe göre. Sen değilsin. Gerçi sonsuza kadar dayanacak sevgiyi özleyebiliriz, eve döndüğümüzde bizi bekleyen birini arayabiliriz, ama buna uygun değiliz. Aşka evet, ama evliliğe değil. Senin büyük aşk tanımlamanın şu anda Hanna'yla yaşadığın ilişkiyle ne ilgisi var? Yoksa bu kitapta bahsettiğin Hanna değil mi?

Stan bilmiyor. Belki de değil. Sanki betimlemesi o zamanki o büyük duyguları tüketmiş gibi, hayır, bir kez daha okuduğunda Hanna'dan söz eder gibi gelmiyor, bugünkü Hanna'dan. Onu düşündüğünde bağımlılık hissediyor, sadakat, ona acı vermemeliyim, onu zorda bırakmamalıyım. Fakat hayır, Hanna uzun zamandır artık esin perisi değil, şiddetli duyguların nedeni değil. Fakat hep böyle olmaz mı, bir süre sonra? Bu pılıpırtıyı tekrar fırlatıp atmak için bir neden değil, sonsuza kadar böyle gidemez, bir sonraki doruk noktasını arayarak. Sürekli peşinden koşmak biraz hamlık değil mi? Özür olarak sanatı öne sürmek? Tümüyle burjuva bir yaşam süren ve buna rağmen yazmaya devam eden yazar örnekleri de var.

Son zamanlarda ne yazdın, diye soruyor şair. Soru yerini buluyor. Üretimi belli olmuyor, makale ardından makale, kitap ardından kitap yazıyor. Üzerinde konuşulan kitaplar. Fakat *Santorini*'den beri bir daha o kadar dolaysız yazmadı, o kadar lirik. Artık erotik tadda yazmıyor, erotizm üzerine yazıyor. Şair haklı. Stan'ın bir çekmece dolusu tamamlanmamış yazısı, yeni başlangıçlar olduğunu bir o biliyor. Kaat üzerine bir parça.

Belki daha sonra bir ara bunu yayıncısına gösterecek. Henüz değil. Yayıncı bunu görecek olursa gözleri parlar, Stan'ı yazıya devam ettirmek kararlılığıyla. Kuşkusuz arkadaşlarına anlatacak olan Kaat'a da okutmuyor. Stan de Leeuwe benim hakkımda yazıyor.

Ve elbette Hanna'ya da okutmuyor.

XII

Büyük kentler zincirinde ilk durak. Odasında Alman yayıncının yolladığı üzerinde hoşgeldiniz yazan, büyük bir çiçek demeti duruyor. Daha büyük bir otel, daha lüks. Anahtar yerine içine küçük delikler kazınmış bir plastik kart veriyorlar. Kapı bununla açılıyor. Bütün düğmeleri boşuna denedikten sonra ışığı açmak için de aynı kartı bir deliğe sokmak gerektiğini anlıyor. Bir televizyon var, bir mini-bar, iki geniş, beyaz yatak. Banyo bir salon kadar büyük, saç kurutma makinesi monte edilmiş ve birçok kalın, beyaz havlu. Gece kıyafetleri ve geniş bir ayakkabı koleksiyonu için düşünülmüşe benzeyen giysi dolabında yanına aldığı birkaç parça giysi kaybolmuş gibi. Dolabın aynasında, banyonun oda yüksekliğindeki aynasında, yatağın karşısındaki aynada kendisiyle karşılaşıyor. Yabancıllaşmış gibi görünüyor ve bir parça yitik.

Okuma günleri bir şenlik haftasına denk gelmişti. Tiyatro gösterileri, filmler, bir konser, aynı akşam dört ayrı yerde yazarların okuma toplantıları var. "Kendi" yazarlarıyla ilgilenmek için yayınevinden gelen bir kadın onu diğer yazarlarla tanıştırıyor. Güncel politik sistem üzerine bir kitap yazmış olan bir bestseller yazarı. Ona daha önce sessizce çalışan asansörde rastlamıştı, sadece onun kitaplarına ayrılmış bir vitrinde gördüğü fotoğrafından onu tanımıştı. Giriş salonunun kalın halıları üzerinde birbirlerine ellerini uzatıp ne söyleyeceklerini bilemediklerinde kendisini Stan'dan daha iyi hissetmiyor gibiydi. Kitaplarına ve kâğıtlarına ait, ufak tefek bir bilgin ve belki de dostları arasında lafı dinlenen hoşsohbet biri. Yazarların bir kitle karşısına çıkabilmeleri gerektiğini kim düşündü ki? Ona tutunabilmek için karısını da getirmiş. Stan'la birbirlerine karşılıklı başarılar dilediler. Daha sonra kendileri için yer ayırtılmış bir lokalde diğer yazarlarla bulaşacaklar.

Yayınevinden gelen kadın Stan'a eşlik ediyor. Stan beklenmedik biçimde gergin. Bir büyük kent dinleyici kitlesi, belki de küçük kentlerdekinden daha eleştirel. Ve bütün bu rekabet içinde - gelen olup olmayacağını kim bilebilir. Bunları daha önce yaşadı, salonda on dört kişiyle hüzünlü toplantılar, inceliği elden bırakmak istemeyen ve dişlerini sıkarak okumasını sürdüren bir yazar, kalkıp gitmeye cesaret edemeyen insanlar. En kötü durumda senin için okurum, dedi yayınevinden gelen kadına. Kararlaştırdıkları gibi salona başlangıçtan yarım saat önce geldiklerinde ve çoktan dışarıda bekleyen insanlar olduğunu gördüklerinde, görünüşe bakılırsa boşuna gelmedik, diyor. Gerçekten sinirli olduğunu fark etmemiş ve belki de hiç kimsenin gelmeyeceğini zaten düşünmemiş olan eşlikçisi, *fishing for compliments*,* diyor. Satış sayılarını biliyor. Böylesi bir popülerliği varken Stan'ın korkuları nazlanma, sahte alçakgönüllülük ve artık uzun zamandır açık olan bir durumun sürekli onaylanması için duyulan abartılı bir gereksinim gibi görünüyor. Kitapçıların kitaplarını boşu boşuna taşıdıkları ve organizatörlerin boşu boşuna tanıtım yaptıkları için kaygılanmasına gerek yok. Fakat dışarıda bekleyen insanların yanından geçtiğinde ve yüzlerini gördüğünde ilk toplantılarındaymış gibi yine ter içinde

* İng. Kendisine kompliman yapılması için olta atmak. (ç.n.)

kalıyor. Nasıl başaracak, bütün bu beklentilere nasıl karşılık verecek?

Bir bardak su içiyor, hayır teşekkürler, daha alkol yok, ve bardan, yarı karanlıkta salonun doluşunu izliyor.

Kürsüye tırmanıyor, kendisi için hazırlanmış olan üzerinde mikrofonun bulunduğu masaya oturuyor. O andan itibaren sakin, sadece başarılı olması için gereken normal gerilim. Konuşmasını defalarca alkışlarla kesen çok cömert bir izleyici. Tartışmadan sonra kürsünün önünde imza almak isteyen uzun bir kuyruk oluşuyor. Uschi için. Gerlinde için. Kornelia için, K'yla yazılıyor. Mattias için, arada H yok. İthafsız, sadece isminiz, okuduktan sonra kime armağan edeceğimi henüz bilmiyorum. Onunla sohbet etmek isteyen insanlar var daha. Öznenin bireyle eş tutulabileceğini ve kitlenin nesneden daha fazla görülebilir olduğunu o da düşünmüyor mu? Stan kadının nereye varmak istediğini anlayamıyor. Dirseğinin dibinde birisi araya girerek konuşmaya başlıyor, yakınlardaki küçük bir kasabadaki bir kadın gurubu için de bir toplantı yapamaz mı? Oldukça pahalı, diyor Stan, gerçekten de bunun için yurtdışından onca yolu yapıp yapmamayı düşünmeme yetecek kadar pahalı. Adresini veriyor. Yayınevinin kadın görevlisi onu kolundan çekiyor, diğerlerine karşı çıkıyor. Gitme zamanı, diyor, bayan de Leeuwe bir içkiyi hak etti.

Stan bir içkiyi hak etti. Elinde büyük bir kadeh şarapla sandalyesinde oturuyor ve çevresindeki konuşmaları dinliyor. Diğer yazarlar da pek konuşkan değil. Yalnızca şakacı bir adam ardarda hikayeler anlatıyor, yüzünde sanki kendisi bunları hiç gülünç bulmuyormuş gibi bir ifade. İnsanları eğlendirmek görevi ve kimse düğmesine basmadığı sürece devam ediyor. Politik sistem üzerine kitabı olan adam yanına oturdu. İyi gitti mi, diye soruyor Stan. Başını sallıyor. Kimsenin gelmeyeceğinden korkmuştum, diyor adam, bu rekabet ortamında, ama salonda yüzelli kişi vardı. Sen de de iyi miydi? Evet, diyor Stan, hiç fena değildi. Susuyorlar. İçiyorlar. Yazarlarla ilgili muazzam bir fıkra dağarcığı olan bir kitapçıyı dinliyorlar, gerçekten hoş sohbet bir konuşmacı, içe dönük, hafifçe insanlardan korkan, söyleyecekleri her şeyi kitaplarına dolduran, aslında sahne ışığı ve açık iltifata uygun olmayan bu insanlar yerine kürsüye onu çıkartmalı. Otel odasının boşluğunu ve ses-

sizliğini özlüyor, ama bir bardak daha içki alıyor, yarın erken kalkmasına gerek yok, gideceği bir sonraki yer yakında ve sabah yapması gereken söyleşiler de yok. Yanında *Santorini* üzerine şiddetli bir tartışma geçiyor. Bir kadın, bu kitapta olduğu gibi kendini çıplak bir biçimde ortaya koyarak Stan'ın büyük cesaret gösterdiğini söylüyor, utanç duymadan kendini gösterecek bu cesarete bütün kadınlar sahip olsa. Bir diğeri bunun cesaretle ilgisi olmadığını, kendini ifade etme dürtüsü olduğunu, eksibiyonizmin sınırında bir dürtü olduğunu, bütün sanatçılarda bulunduğunu söylüyor. Sanki kurtarıcı sözü söyleyecekmiş gibi Stan'a bakıyorlar. Cesaret mi, eksibiyonizm mi? Stan da bilmiyor aslında. Kendisini hiç mi hiç cesur hissetmiyor. Ya kendini gösterme, ele verme dürtüsü? Kitabı okuyan herkesin seni tanıması sana kötü gelmiyor mu? Ama onlar beni hiç tanımıyorlar ki, diyor Stan. Roman figürlerinden imaj yaratır gibi bir imaj yaratıyorlar. Tanıdıklarını sandıkları Stan de Leeuwe bir kitaptaki bir kişi, herkesin kendine göre tasarladığı bir roman figürü.

Kadınlardan biri, ben de bu kadar açık ve dürüst olma cesaretini göstermek isterdim, diye ısrar ediyor.

Stan susuyor ve kendi kendine, acaba kim beni tanıyor, diye soruyor. Çok fazla kişi değil. Kaat onun bir parçasını görüyor, idare edilebilir olduğunu biliyor, tutku olarak kılık değiştirmiş bağımlılık. Hanna onu kısmen tanıyor, fakat Stan her zaman, küçük görme olarak kendisine geri dönen şeyleri ondan saklama eğiliminde: gururu, hırsı, hayranlık görme bağımlılığı, daha kötü arkadaşlarında ortaya çıkarabileceği özellikleri, Pol gibi, Lillian gibi doğruculuğa pek aldırmayan arkadaşları, ne kadar cansıkıcı, en küçük bir uygun ve terbiyeli davranışın ardında bile kendilerini daha çok ilgilendiren bir kötü karakter özelliği umuyorlar. Şairin yanında kendisini tümüyle kabul görmüş hissediyor, tüm çelişkilerinin bir bütünü olarak. Ve Bruce'un yanında.

Otel odasında ordan oraya dolaşıyor, televizyonu açıp kapatıyor, banyo küvetinin musluğunu açıyor ve yine fikrini değiştiriyor, bara bakıyor ve bir şey almıyor. Okumaya çalışıyor, fakat günün yüzleri, gözlemler araya karışıyor. Bu başarılı okuma toplantısından

sonra hoşnut olmalı. Hoşnut. Fakat bir kitap bittiğindeki elle tutulur hoşnutlukla kıyaslanmaz, daha hiç kimse okumadan doyum verici. İnsan böyle alkışlanma bağımlısı olabilir, diye düşünüyor. Doruk noktasından sonraki boşluğu doldurmak için sürekli yeni bir atış. Uçucu, anında kaybolan. Ele avuca sığmaz.

Az uyuyor. Uyanır uyanmaz kalkıyor. Yemek salonunda bereketli kahvaltı büfesinin başında denizci giysili adamlar görüyor, bir grup Japon. Dünkü yazarlar yok, dün kendisiyle vedalaşmış olan yayınevindeki kadın da yok. Masada yanında bir İskandinav ülkesinden gelen ve inanılmaz ölçülerde salam tıkınan beş adam oturuyor. Kahve istiyor. Bir sigara yakıyor. Bir konuda düşünmeyi sürdürmeye karar veriyor: kendisinin hayranlık karşısındaki karmaşık tutumu. Karşısında duyduğu ürküntü ve dayanılmaz istek. Hanna sessiz bir küçümsemeyle kendisinin henüz fark etmediği bir şeye değinmişti. Stan'ın yurtdışı yolculukları üzerine konuşurken takındığı aldırışsız tavrın ardındakileri görüyor Hanna, Stan, bunu sadece para kazandığı için, tanıtım nedeniyle, yayınevi olmasını istediği için yaptığını söylediğinde ona inanmıyor. İşinin bir parçası bu. Stan odak noktasında bulunmayı, kutlamaları seviyor, Hanna'nın düşündüğü bu. Stan kendisine hayranlık duyulmasını istiyor, fakat bu olduğunda da inanmıyor. Çok uzun olmayan bir süre önce yayıncısından bir mektup aldı. Elle yazılmış kısa bir cümle. *Sanatçıyı belli etmeden izlemek, işte gerçek voyörizm.* Stan'a ateş basıyor. Cümleyi tekrar tekrar okuyor. Ne demek istiyor, sanatçı demekle. Kendisi, bir sanatçı. Buna nasıl yanıt vermeli? Kaat'a gösteriyor. Haydi iyisin, diyor Kaat. Ve sekreterine daktilo bile ettirmemiş, iyi sakla, Stan. Hanna'ya gösteriyor. Hanna sinik bir ifade takınıyor. Bütün yazarlarına bunu gönderir mi? Yoksa sadece bestseller yazarlarına mı? Senden mutlaka iyi para kazanıyorlardır. Stan mektubu bir çekmeceye kaldırıyor ve sonra bir kere daha çıkartıyor. Nasıl bir yanıt vermesi, nasıl teşekkür etmesi gerektiği konusunda o kadar tereddüt ediyor ki, sonunda bunu kaygısızca yapabileceği süre geçiyor.

İstasyona gidiyor, çantasını bir dolaba kilitleyip tren tarifesini inceliyor. Binebileceği birkaç treni not ediyor. Yine ağır ağır kente

dönüyor. Soğuk, berrak bir hava. Yüzünü güneş ışınlarına tutuyor. Bir liman boyunca yürüyüp gemileri seyrediyor. Dün arabayla geçerken buralarda bir yerde bir Klee sergisi olduğunu görmüştü. Yerini buluyor, bir giriş bileti ve bir katalog satın alıyor. Sanatın kokusu. Klee'nin resimleri arasında beğendikleri iki üç tane. Fakat bir başka salonda Paula Modersohn-Becker'in birkaç tablosunu görüyor. Önlerinde oturup düş kuruyor. Bir sonraki salonda birdenbire eski bir tanıdıkla göz göze geliyor. Lucebert'in Odysseus'u. Sanki yabancı bir ülkede bir dostuyla karşılaşmış gibi. Müzenin restoranında çay içerken tekrar sakinleştiğini fark ediyor. Böyle cesaretinin kırılmasına izin vermemeli.

XIII

Duşun altına girdiğinde telefon çalıyor. Telepati, diye düşünüyor. Onu düşündüğümü hissetti. Fakat arayan Kaat değil. Toplantıyı düzenleyen öğrenci örgütünden bir kadın, onu bulduğu için rahatlıyor. Acaba tam zamanında gelebilir mi, toplantının başlamasından tam yarım saat önce. Salon çok büyük değil, şimdiden çok bilet satıldı, belki de sekizden önce kapıları kapatmak zorunda kalacaklar, o zaman içeri giremez. Otelden almalarını istiyor mu. Gerekli değil, diyor Stan. Ben bulurum. Önce bir şeyler yemek ister mi. Yemek yedi. Ama daha sonra bir şeyler içebilir. Kapatıyor. Yerleşmek için gösterdiği bütün çabaya rağmen otel odası eskisinden daha soğuk ve çıplak görünüyor. Kaat'la bir şey kararlaştırmamalıydı. Burada oturup beklemek ona göre değil, o in-

siyatifi kendisi ele almaktan hoşlanan biri ve şu anda insiyatifin elinden alınmasına izin vermiş durumda.

On beş dakikadır yatakta hareketsiz oturup gözlerini telefona diktiğini fark edince öfkeyle notlarına bir kez daha göz gezdirebileceği bir yerlere gitmeye karar veriyor, her halükârda telefondan uzağa.

Burası bir üniversite kenti. Eleştirel bir izleyici bekliyor. Erkekleri hakkında konuşmak isteyen kadınlar değil, aksine politik bir tartışma bekleyen kadınlar. Toplantı böyle tanıtıldı. Stan de Leeuwe lezbiyen olmak ve kadın hareketi üzerine konuşacak.

Onu karşıladıkları mekânda duvarlarda boş bir nokta bile yok. Afişler, toplantı tarihleri, ilanlar, sloganlar. *Gelecek Kadındır.* Kadın tinselliği, cadı ritüelleri, doğal doğum yöntemleri için yoga, feminist tarot kurslarının ilanları. Bu akşam kendisini konuk eden Üniversite'nin kadın grubunun bir eylem bildirisi. Ensest ile ilgili çalışma grupları. Lezbiyen öğrenciler birliğinin toplantı yerlerinin listesi. Stan'ı karşılayan kadınlardan biri ona bir fincan sulu kahve uzatıyor. Neşeli bir yüzü, baykuş gözlüğünün ardında parlayan genç gözleri var. El örgüsü kalın bir kazak, deri pantolon, spor ayakkabıları. Benim de böyle bir eylemci olduğum günlerin üzerinden uzun zaman geçti, diye düşünüyor Stan. Eski koltuklardan birinin üzerinde yer açmak için bir kâğıt yığınını kenara itiyor. Kendisine verdikleri broşürü karıştırıyor. Bu gecenin tanıtımı, kendi yüzü, üzerinde büyük harflerle: Geliyor! O zamanki *Sidonia Teyze*'den neredeyse hiç farkı olmayan bir grafik düzenleme ve iddialılık. Stan orada bir eski tüfek gibi duruyor.

Salon yine dolu. Stan, birkaç kadının üzerinden tırmanıp, masasına ulaşarak mikrofunu deneyip, bir yudum su içip, kağıtlarını masaya yerleştirip, okuma gözlüğünü takıp kenarından izleyicileri şöyle bir inceledikten sonra, aşağı yukarı beklediğim şey diye düşünüyor. Karışık, lezbiyen ve feminist, ağırlıklı olarak genç ve öğrenci, erkek yok. Ön sırada iki kadın sıkı sıkı birbirlerine yaslanarak oturmuş sevgiyle yün örüyorlar. Sırtları duvara dayalı, salonu bir kumandan gibi yukarıdan izleyen çeşit çeşit deri ceketliler de ortalıkta görünüyor. Tıklım tıklım dolu salon aslında çok sıcak, ama düşündükleri etki yaratmak, bütün o tüylü kazaklardan ve yumuşak göğüslerden farklı olmak. Politik lez-

biyenler tam savaş konumunda -okumasından sonra sessizlik olacağından korkmasına gerek yok.

Konuşmasını daha sert formüle ediyor. Daha polemikçi, uzlaşma daha az. Stan, lezbiyen kadınların militan dışgörünüşün ardında ne kadar kişisel hırs yattığını kendi kendilerine sormadan ve daha az kavgacı olan diğer kadınları dışlayarak kendilerini doğal öncü olarak görmelerinin kadın mücadelesine gerçekten yararı olup olmadığı tartışmasını açıyor. Yeni bir anlayışı savunuyor. Feminist sıralamanın ölçütü olarak kiminle yatağa gireceğini değil, tersine, gerçek katılım, gerçek bağlılık. Ayrılıkçı grupların dayanışması kendi arkadaşlarının dışına yetişiyor mu? Kadınlar arası aşkı programlarında birinci madde olarak gören kadınlar diğer kadınları gerçekte ne kadar seviyor? Kırkını geçmiş, erkeklerini atmaya hazır olmayan kadınları, derisinin rengi farklı olanları, doğru jargonda ders almamış olanları, giyim tarzı yanlış olanları, oğullarını ataerkilliğin işbirlikçisi olarak göremeyenleri ve bu nedenle onları henüz babalarına devretmemiş olanları.

Provake ediyor. Neredeyse homurtularını duyduğu köşedeki deri ceketlilerin huzursuzluğundan bunu anlıyor. Lezbiyenliğini açıkça kabul eden Stan de Leeuwe nasıl olur da bu burjuva saçmalamaları geveliyor, bu güvenilmez heterolar adına konuşuyor?

Lezbiyenliği tanımlamasını istiyorlar. Böyle bir tanıma sahip değil. Bir kez daha tekrarlıyor: Bütün kadınlar olmasa da, çoğu kadınların diğer kadınlarla bir yakınlığı var, duygusal, bazen cinsel, ve cinselliğin iki kampa bölünmek için bir ölçüt olup olmaması gerektiğinden hiç de emin değil. Bu kimin aklından çıktı acaba?

Eğer bütün kadınlar biraz lezbiyense, kime güvenip kime güvenmeyeceğini nasıl biliyorsun? Düşman kim?

Evet, diyor, Stan sorun da bu.

Bu savaş jargonu, düşman, kamp, yanında ya da karşısında, bu benim dilim değil, hiçbir zaman benim dilim olmadı. Heteroseksüelliğe karşı savaş, bu sözleri çok iyi biliyor. Elbette, bu böyle de. Tabii ki, lezbiyen kadınlar aklıbaşında evlilikler yapmış kadınlardan daha çok eziliyor. Bu böyle. Evet, mutlaka, evlilik sadece erkek toplumunun çıkarlarına hizmet eden burjuva-ataerkil bir kurum. Başını sallıyor. Evet, o da aynı fikirde, mücadele daha bitmedi. Fakat hassas nokta, üzerinde durduğu nokta, diğer ka-

dınlardan kadınlar arası aşkın sadece tek bir tanımına, mutlak tercihe, mutlak katılıma uymaları istenerek, tam da bu nedenle uzlaşmalarının kolaylaştırılması. Sonuçta çok daha fazla basamak var, çok daha fazla ara aşama, kadınlararası aşkın çeşitli biçimleri var. Örgülerini kucaklarına bırakmış, kollarını birbirine dolamış parıldayan yüzlerle kendisini izleyen birinci sıradaki kadınlara bakıyor. Tartışma artık salona yayılmış durumda. Saat onu geçiyor. Stan oturumu kapatmayı ve bir barda devam etmeyi önererek gözlüğünü çıkartıyor. Bir kadın ayağa kalkıyor ve zehir saçarak konuşuyor. İşaret parmağını sallayarak tartışmayı tek taraflı bitirmenin tipik bir ataerkil yöntem olduğunu söylüyor; tamamen antidemokratik, bunu erkekler böyle yapar. Susamış ve yorgun olan Stan, tartışmanın ortaya çıkardıklarından çok daha fazlasının söz konusu olduğunu düşünüyor. Ana katliamının zamanı. Onun yeri için mücadele ediliyor. Birkaç adım kenara çekilmek istiyor, zaten yerinin bu sandalye olup olmadığından emin değil, eğer bu kitapları yazmamış olsaydı bu sandalyede oturmuyor olacaktı. Koçbaşıyla saldırdıklarında sadece basitçe kapıyı açması yetmeyecek, alaşağı edilmeli, çekiştirilmeli, direnmeli.

Bu rolü daha ne kadar oynamak istediğini bilmiyor.

Fakat bildiği bir şey varsa, burada tartışma olarak adlandırdıkları şeyi istemiyor. Hiçbir zaman etkisi olmaz. Fakat dindar insanların dua ettikleri ve faydası olmadığını görünce daha fazla ettikleri gibi burada da canı yürekten tartışılıyor. Eğer yararı olmuyorsa yeterince tartışılmamış demektir. Somut tartışmalara karşı değil, çıkış noktalarını ve görüşleri birbiriyle ölçmek ve böylelikle geliştirmek istiyor. Şairle böyle konuşmalar yapıyorlar. Sahnelerin sırası üzerinde birbirlerine takılırken Bruce'la da. Bruce'u şimdi gözünün önünde canlandırıyor, kafasından dumanlar çıkarak kendi görüşünü savunuşunu. Bu sahne niçin mutlaka daha önce gelmeli. Heyecanlanınca Amerikan aksanı belirginleşiyor. Fakat Stan aynı şekilde şiddetle o sahnenin niçin daha sonra gelmesi gerektiğini açıklarken de dinliyor. Belirleyici olan sonunda ikisinin de ortaya çıkandan hoşnut kalması. İktidar mücadelesi yapmıyorlar. Bruce'a istediğini söyleyebilir, masaya yumruk atabilir isterse, sen kafayı yemişsin, diye bağırabilir ve bu arada Bruce'un aklına bunu kendisine söyleyenin bir kadın olduğu ve azarlanması

gerektiği gelmeden. Stan da hanım hanımcık kadınlar gibi somurtmaya başlamadan Bruce ona, *are you out of your fucking mind,** diye bağırabilir. Fazlasıyla içaçıcı. Stan'ın deneyimi, kadınlarla daha dikkatli olunması. Onların uğursuz suskunluk araları ve şatafatlı acılar için kapasiteleri daha fazla.

Fakat burada pek çok kadından daha iyi birlikte çalışabildiği erkekler de olduğunu söylemekten kaçınacak. Bruce'u hatırlıyor, onunla ilk tanışmalarını. O sırada bir ekiple doğaçlama oynadıkları parçanın metinlerini yazmasını isteyen Bruce'un projesi üzerinde konuşacakları kafede buluşma. Kadınlar ve erkekler arasındaki, kadınların kendi, erkeklerin kendi aralarındaki ilişkiler üzerine - akşamları bir barda oynanacak.

Stan başlangıçta güvensizlik duymuştu, yine kendisinden bir şeyler isteyen biri, fakat Bruce'un çirkin, dürüst yüzü Stan'ı hemen kendisine bağladı. Yanında arasıra lafa giren ve kucağına tırmanan üç yaşlarında küçük bir kız vardı. Ufaklık ikinci kez duyarlı bölgelerine çarpınca, *fuck you little bitch,*** diye bağırmıştı. Gelecekteki kardeşlerinin potansiyel rekabetini daha tohumken boğmak istiyor, diye Stan'a açıklama yapmıştı, fakat onun kızına, Cecily'nin de ona âşık olduğu ortadaydı. Bruce'unkiler daha ince olmakla birlikte her ikisi de aynı saman rengi kıvırcık saçlara sahipti. Fakat Cecily'nin gözleri farklıydı. Daha koyu. *Ebony eyes.**** Stan'a birisini hatırlatıyorlardı, ama kimi?

Stan metinleri getirip oyuncular işe koyulup da bir öğleden sonralık provanın ardından her şey Stan'ın düşündüğünden farklı olunca Bruce'la ikisi kavga ediyorlar. Fakat artık Stan o ortamdan kopamıyor. Kimse tarafından konuşulmadığı sürece diyaloglarının ne kadar hantal kaldığını anlıyor, eve giderken metninde değişmedik hiçbir şey kalmadığı için kızıyor, fakat eve geldiğinde insanlar kafasında oynamaya devam ediyorlar ve neredeyse kendiliğinden yeni, sade, daha yerinde diyaloglar şekilleniyor, ertesi gün bunları Bruce'a götürüyor. Evet, diyor Bruce ve ona sırıtıyor, evet bize gereken bu, *this is the stuff.*****

---

* İng. Siktirici aklını mı kaçırdın be kadın. (ç.n.)
** İng. Siktir git küçük orospu. (ç.n.)
*** İng. Abonoz gözler. (ç.n.)
**** İng. İşte bu. (ç.n.)

Bruce'un şemada yeri yok. O düşman taraftan. Ve buna rağmen belki de şairin dışında en çok sevdiği insan o.

İnsanın aşk adını verdiği böylesine çok oyun türü var ki. Şairi düşünüyor.

XIV

Şairi, kısa bir süreden beri tanımasına rağmen arkadaşlıkları çok yakın. Stan'ın aşk hayatını, Hanna'yla sorunlarını gizli aşklarını –ve şimdi de Kaat'la olan bu günah– kimse onun kadar bilmiyor. Çocukken ona verdikleri kız adına göre –Ineke mi, Tineke mi, Hanneke mi yoksa Stanneke miydi?– artık fazla büyük olduğu için onu şair diye çağırıyorlar. Telefona çıktığında kendisini kısaca "Hooft" diye tanıtıyor ve böylece Lillian, Pol ve Stan'ın da dahil olduğu yakın çevrede onu böyle çağırıyorlar. Ama o yokken hakkında konuştuklarında adı her zaman şair.

Şair, oyun sahalarının ve motellerin bulunmadığı bir yürüyüş bölgesinde kumulların yakınında bir yerde eski bir av evinde oturuyor. Stan buraya gelmeyi seviyor, gerginliğini atmak için, yaz-

mak için, şairle beraber L biçimli evin kucağında, çaba ve zorlukla deniz rüzgârından korunarak dışarıda oturmak ve yazmaktan, aşktan söz etmek için. Bazen, şair yokken eve bakıyor. İçlerinde şairin eskiden sevdiği kadınların, burada yaşamış, bir oda kurmuş, kitapları ve giysileri hâlâ oradayken tekrar terk etmiş kadınların varlıklarının hâlâ hissedildiği odalarda dolaşıyor. Eski moda ayaklı banyo küvetinin olduğu banyoda ölmüş bir sevgilinin bornozu asılı hâlâ. Yukarıda, Stan'ın severek uyuduğu, geceleri bir baykuş sesi ve bazen, ısırganotları tazeyken bir bülbül sesi duyabildiği odadaki kitap dolu bir dolap, polisiyelere ve savaş öykülerine duyulan ilgiyi ele veriyor. 1975'den sonra basılmış tek kitap yok. Bu benim son bay nişanlımdı, diyor şair.

Stan orada çalışıyor, dışarıya bakıyor, tavşanları sülünleri ve adını bilmediği kuşları görüyor. Bir kumulun üzerinde oturup karşıya denize bakıyor. Yiyecek ve bir gazete almak için yarım saat bisiklet kullanarak en yakın köye gidiyor. Tam da kestane ağaçlarının yapışkan tohumlarının çatladığı ve neredeyse yenilebilir yeşilin yelpazelerinin tüylü sapların üzerinden açıldığı bahar haftasında orada, kayınağacının neredeyse yapmaymış gibi görünen parlak tomurcuklarının patladığını görüyor. Kışın burası dayanılmaz ıssızlıkta ve Stan, kişiliği bu boşluğu kaldırabilecek kadar güçlü olan şaire saygı duyuyor.

Stan bir keresinde, onca oda, onca kitap, duvarlardaki resimler, gravürler ve belirsizce kumullara karışan dev bahçe karşısında pek hayranlık duyamayan Hanna'yı da getirdi. Şair gayretle işe girişti, ünlü kızarmış patateslerinden yaptı, kahve pişirdi, ama konuşmaları bir türlü akıcılık kazanmadı. Aşk üzerine konuşulmadı ve yazmak üzerine de. Şair nezaketle Hanna'nın kızını, Hillie'yi ve işini sordu. Hanna evin tarihçesini öğrenmek istedi. Evet, Prens Hendrik bazen buraya sarhoşluğundan ayılmak için gelirdi ve sülünleri vurabilmesi için kaldırılarak bir sandalyeye oturtulurdu. Sonra bir pansiyon oldu -kilitli odalardan biri hala ibrik ve lazımlıklarla dolu; her odada bir lavabo ve mutfakta sayısız miktarda sofra takımı olmasının nedeni bu. Savaşta eve Almanlar el koydular. Şimdi küçük bir tepenin ardında gizli kalan bahçede hâlâ, araba koymak için ne yazık ki fazla nemli olan bir sığınak var.

Ziyaret bir daha tekrarlanmadı. Bazen Stan birkaç günlüğüne

çalışmaya gittiğinde Lillian ve Pol de orada oluyorlar, o zaman büyük mutfak masasının başına oturup çene çalıyorlar, yemek yiyorlar ya da bardakları ellerinde dışarıda oturuyorlar. Stan bu iki kadın arkadaşını elbette Hanna'nın yutmasına izin vermeyecek, eğer mutlaka olması gerekmiyorsa. Fazla alaycı, fazla keskin. Tek bir bakışla Hanna'yı tarttılar ve çok yavan buldular. Lillian ve Pol'e de Kaat'a duyduğu zaaftan çok az söz ediyor.

Yanında Hanna değil de Kaat varken Lillian ve Pol'le bir keresinde karşılaştıklarında neler olup bittiğini derhal anladılar. Vahşi Kaat, ehlileşmeyen Kaat, tartışmasız daha ilginç olan Kaat. Ve yine evli, Stan niçin durup durup hep bu hetoralara düşüyorsun? Daha Stan bir şey söyleyemeden, Stancığımız acı çekmekten hoşlandığı için, diye yanıtlıyor Lillian. Yazdıklarını kanatlandırıyor. Stan sadece gülüyor. Belki de bu gerçek, belki de bütün bunlar, tutku ve büyük duygular arayışı, sonsuza kadar süremeyeceği için o kadar şiddetli.

Hanna buna ne diyor, diye soruyor Pol, ben ilişkinizi çok başka değerlendirmiştim. Hanna yaramazlıklarını nasıl karşılıyor yoksa bilmiyor mu?

Stan anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyor. Kaat'ı onların gözü önünde mercek altına yatırmak istemiyor ve Hanna'ya sadakatsizlik yapmak istemiyor. Sadakatsizliğinin sınırları var.

Şair yargılamıyor. Stan'ın da onun gizli aşkını yargılamadığı gibi. Stan, şairin sevgilisiyle birlikte olması mümkün olursa gidebilmesi için ona evinin anahtarını veriyor. Eğer olursa diye çarşafların temiz olmasına ve dolapta bir şişe şampanyanın hazır durmasına dikkat ediyor.

Stan şiirden pek anlamıyor, şair de düzyazıdan, ama hayranlıkları karşılıklı ve gerçek. Yazarlık yaşamlarından fazlasını paylaşıyorlar. Kadın bedeni karşısında, itiraf edecek olsalar o an için kadın hareketi içinde kendilerini pek de sevimli kılmayacak hafif seksist bir yaklaşımı paylaşıyorlar. Şair, Stan'ın kendisini davet ettiği –sonuçta düzyazı daha iyi para getiriyor– bir balık lokantasında yemek yerlerken bir hanımla Antwerpen'de yaşadığı macerayı anlatıyor. Sevişebilmek için otel arayışlarını ve kendilerini katedralin arkasındaki, odaları saatlik kiralanan karanlık bir otelde buluşlarını. Çarşafın altında muşamba vardı, biliyor

musun, diyor şair ve dışarıda yanıp sönen neon ışıklarını ve sevgilisinin bedeninden geçen bir kırmızı, bir mavi renk kuşaklarını betimliyor. Onun ne kadar deneyimli çıktığını anlatıyor. Ve giyinir giyinmez nasıl tekrar bakımlı ve şık bir burjuva kadıncığa dönüştüğünü. Stan ona kendi voyörist eğilimlerini anlatıyor, Philip'ten yeni ayrılmış, yaptığı keşifle dolup taşarak, bunu hemen yaşamaya başlamak için var olan bütün yeni olasılıkların fazlasıyla etkisi altında, kumsalda günlerce sadece uzun bacakları, kum yapışmış kalçaları, karınların ve kaburgaların savunmasız yuvarlaklıkları altındaki soluk alışları, sonra memelerin yatarken yayılmasını, koltukaltlarındaki kılları, bacak uzatıldığında iç taraftaki gergin siniri, bu inanılmaz sunuyu, bu inanılmaz bolluğu görmek için oturuşunu anlatıyor. Sadece gözlerini gizlemek için, gözlerinin neredeyse yuvalarından fırladığını gizlemek için bir güneş gözlüğü satın almıştı. Bir homo bara gitmeye cesaret etmesi için ayların geçmesi gerekmişti, öylesine nefesi kesilmişti, düşünmek bile yüreğini öylesine çarptırıyordu.

Stan ve şair, kadınları seyretmeyi seviyorlardı. Bir keresinde, daha birbirlerini pek tanımazken ve yakınlaşma girişimlerinde henüz temkinliyken, kişinin diğerinin niyetini sezmeye çalıştığı aşamadalarken birbirlerini karşılıklı seyrederken yakalamışlardı. Stan şairin yeni bir eş aradığından korkmuştu, kendi istediği bu değildi. Stan yeni dostluklara karşı dikkatliydi, daha henüz birkaç arkadaş –gerçekten arkadaş mıydılar?– kaybetmişti. Kısacası kıskançlık yüzünden. Tetikteydi. Fakat sonra şairi kızıl saçlı bir kadını içtenlikle kucaklamış dans pistine sürükler görünce şairin kendisinde aradığının bu olmadığını anladı. Arkadaşlık arıyordu, aynı Stan gibi, kadınlar arasında tutkudan daha az rastlanır bir şey değil.

Evet, edebiyat fuarında aynı masayı paylaştıklarında birbirlerini karşılıklı olarak yakalamışlardı. Şair şiir kitaplarının ardında, Stan kitaplarının. Bir gazeteci kadın bakışlarını kaçırmaya itina göstererek önlerinden geçiyor. Stan da, şair de onun kim olduğunu biliyorlar. Günlük ya da haftalık gazetelerin en azından bir tane kadrosunda bulundurduğu kadınlardan biri, kadınlar hakkında bir erkeğin ortaya dökemeyeceği kadar zehirle yazan kadınlardan biri. Pis işleri halledenlerden biri. Gazeteci kadının üzerinde dar bir gri yün etek, altında dikişli çoraplar ve yüksek ökçeli ayakkabılar var.

Yumuşak yün kalçasını sıkıca sarıyor. Şair ve Stan konuşmalarına devam etmeyi unuttuklarını ve gözlerinin önündeki güzel, gergin yuvarlaklıklara takılıp kalmış olduğunu aynı anda fark ettiler. Sırıtarak birbirlerine baktıklarında bu konuda ilk konuşan Stan oldu. Şu zehirli kurbağanın kafasına bir çuval geçirilse aslında pekala da bir şeyler olabilir. Patlattıkları şıngırtılı kahkahaların gazeteci kadının hafif korkmuş bir şekilde, aceleyle bir sonraki masaya gitmesinde herhalde etkisi oldu. O andan itibaren dostluklarını hiçbir şey sarsamadı.

XV

Noel tatilinin ikinci günü. Hanna anne babasının yanında. Bu kez Stan onunla gitmedi. Hanna'nın annesinin kendisini teyzelerden birine tanıştırırken, Hanna bir arkadaşını getirmiş, demeden önceki işitilebilir tereddüdünü hâlâ duyuyor. Stan her zaman, böyle hoş olmayan durumlardan mümkün olduğunca kaçınmayı hedefliyor. Bir sınav vermek zorunda, ama bunu ilk seferinde başarması gerekmiyor. Bu kadar da basit değil sonuçta.

Stan şaire gitti. Pazardan bir torba istiridye, birkaç şişe rose şampanya aldı. Mutfakta, büyük mutfak masasının etrafında toplandılar –Şair, Lillian ve Pol, neşeli bir topluluk.

Genever buzluktan çıkartıldı ve yağımsı sarı sıvı, buğulu bardaklara dolduruldu.

Konuşuyorlar, şuradan buradan ve diğerlerini beklemeden, bu arada kim kiminle beraber ve nasıl, edebiyat piyasasında yenilikler, yayın kurullarında değişiklikler ve çalışanlar arasındaki kavgalar, yeni bir edebiyat dergisi, yayın kurulunda kimler var? Bundan bir şey çıkmaz. Şair kızartmak için patates kesiyor, ünlü patates kızartmaları. Pol, Stan'a istiridyeleri açarken yardım ediyor, lanet okuyarak, haydi açıl, Almanlar bunu nasıl yapıyor biliyor musun, bacaklarını iki yana açıp bu nesnelerin önüne dikilip bağırıyorlar: Açıl! Bu hayvanların ne biçim büzgen kasları var ve yaşama ne biçim bağlılar. Lillian geyik etini karabiber ve tuzla ovuyor ve şarkı söyler gibi bir tonla, Bambi yiyeceğiz, diye bağırıyor. Dün Bugs Bunny, bugün Bambi.

Stan mutlu. Bir an için kafasından burada değil de orada olması gerektiği düşüncesi geçiyor, Hanna'nın yanında olması gerektiği, Hanna'nın annesine kahve servisinde yardım etmesi –süt? şeker?– gerektiği, sen ya da siz demekten kaçınmak için karmaşık cümleler kurgulaması gerektiği aklından geçiyor. İçecek bir şey? Biraz daha ilave edeyim mi? Kendisinden ne beklendiğini bilmediği için teyzeye hitap etmekten kaçınmak zorunda kalması, Em Teyzeye teyze diyerek mi hitap etmeli, yoksa bu hoş karşılanmaz mı? Hanna'nın kız kardeşinin kocası bu sorunu çoktan aşmış, o teyzelere teyze diye hitap edebiliyor, onlarla flört edebiliyor, bunun hanımları neşelendirdiği belli, yanakları kızarıyor.

Şampanya bitiyor. Son istiridye Pol'ün gırtlağından kayıyor, tadının bir kadınla karşılaştırılmasına gülünüyor. "Tuzlu ve vahşi Barbara. Yastığın üzerindeki saçların gibi siyah smokinli istiridye en lezzetlisi Lillian, ve senin tadında."

Stan ağzı bozuk arkadaşlarını seviyor, onların yanında ne söylediğine dikkat etmesi gerekmiyor, onların yanında nasıl söylediğine aldırması gerekmiyor, yanlarında yemeğini elleriyle yiyebiliyor, bacaklarını yayabiliyor. Hanna'nın da burada olmasını istemez miydin, diye soruyor Pol, onu aramıyor musun?

Hanna istiridye sevmez, diyor Stan, bunun yanıt olmadığını bilmesine rağmen. Ya da bir yanıt belki de. İstiridyeleri sevmesini öğrenmelisin, demişti Stan, ama Hanna istemiyor. İstiridyeler onun için, pürolar ve konyağa, gümüş sofra takımlarına ve kristallere, dekadans, sömürü ve artı değer üretimine dahil bir şey.

Bu durumda istiridyeler derhal Stan'ın Hanna'dan sakladığı alışkanlıkları arasına giriyor, parfümünün ne kadar pahalı olduğunu ona asla itiraf etmediği gibi, ve Hanna'nın duyabileceği durumlarda güzel kadın popoları hakkında laf etmediği gibi.

Hanna ailesiyle birlikte kutlamayı tercih etti, diyor Stan, kendisi onları tek tek seviyor, ama böyle sürü halinde olunca sefih bir topluluk.

Biz de öyleyiz, diyor Lillian. Bizi bu yüzden seviyorsun, öyle değil mi Stancığım?

Stan onaylıyor.

Hanna başka neler yapıyor, diye soruyor Pol, hüzünlü, güzel gözlü, yuvarlak kalçalı Hanna. Aranız nasıl?

Ben iyiyim, diyor Stan. Hanna da iyi, ama ikimizin nasıl olduğunu pek bilemiyorum.

Of, diyor Pol. Bu kulağa biraz kuşkulu geliyor. Konuyu değiştirelim mi?

Memnuniyetle, diyor Stan.

Patates kızartmaları yine tüm beklentilere cevap veriyor, geyik kızartması mükemmel, şair bir yerlerden bir Grand cru ortaya çıkartıyor ve bardaklar yeniden doluyor, Stan'ın her zaman kalıcı olmasını arzu ettiği sohbetlerden biri başlıyor, bu kez ne konuşuluyor, yazmak ve otosansür, gündelik yaşamın, kendi malzemelerinin kulanımı, ve bir şekilde konuşma yine Hanna'ya geliyor, Stan ve Hanna'ya. Stan kendisi ve Hanna hakkında konuşmamaya önceden karar vermiş olmasına rağmen şimdi yine de aralarında geçenleri açıklamaya çalışıyor, ve şair, bunun üzerine yazmalısın Stan, diyor, tam bunun üzerine. Bu arada epeyce kafayı bulmuş olan Stan, arkadaşları kendisini önerilere boğup herkesin beklediği kitabın tam da bu olduğuna, daha bu kitabın yazılmadığına ve bunu yazabilecek yegâne kişinin neredeyse kendisi olduğuna inandırmaya çalıştıklarında, önce sessizleşti. Buna gerçekten cesaret isterdi. Hanna'yla sorun çıkması ne demek? Bunu niçin yapamayacakmışsın? Başkalarının görüşlerinin bizi etkilemesine ne zamandan beri izin veriyoruz, ne zamandan beri neyin serbest, neyin yasaklı olduğunu bize dikte etmelerine izin veriyoruz? Ayrıca eğer Hanna öfkelenir de çekip giderse ne olur, boşversene, ne biçim ilişki bu, o seni sansür ediyor, seninle birlikte olurken ne

yaptığını pekala biliyordu. Stan, seni bloke eden bu, seni durdurmasına izin verdiğin şey bu.

Ve haklı olduklarını gören, ama kabul etmek istemeyen Stan dilsizleşiyor.

Ara sıra bir sonraki kitabının nasıl bir şey olacağını soran yayıncısını düşünüyor. Bir lezbiyen roman, bize bu sözü vermiştin.

Romanlar lezbiyen olmaz diye homurdanıyor Stan. Romanların cinsel tercihleri yoktur. İnsanların cinsel tercihleri vardır. Kadınlar lezbiyendir, bazı kadınlar, bence bütün kadınlar. Ne zaman yeniden bir roman yazacaksın Stan, diye soruyor, bu şekilde savsaklanmak istemeyen yayıncısı. Ya da *Santorini*'nin devamını? Yeni bir şey var mı?

Bu soruyu ona ne kadar sık sormuşlardı.

Bir şeyler olup olmadığını soruyorsun, her halükârda ben bundan daha kurtulamadım, diyor Stan.

Yayıncı iç çekiyor. Ne demek istediğimi çok iyi biliyorsun. Seni tutan kim, seni tutan ne, Stan? Kötü eleştiriler? Bunlar senin için mutlaka kilisede amin demek gibidir, ama bunun üstesinden gelirsin. Kadın hareketi mi? Bu alanda zaten savaş içindesin, bu yeni bir şey değil. Yoksa kadın arkadaşın mı? Belki de kendine yanlış sevgililer seçiyorsun Stan.

Ne yazık ki, diyor Stan, Alice B. Toklas artık yaşamıyor. Yoksa ben beylerle sanat sohbetleri ederken sen bayanlara çay ikram edecek misin?

Stan, alaycılığını kitabın için saklasan daha iyi olur. Kadınların sana erkeklerden daha iyi davranacağına, yaptığın işe ilişkilerinden daha fazla önem verdiğinde bunu kaldıracaklarına dair kimse sana söz vermedi. Kıskançlık göstermeyeceklerine ve seni daima seveceklerine dair kimse sana söz vermedi Stan.

Karınları doymuş ve patates kızartmalarından gevşemiş bir halde şairin mutfak masasının başında otururlarken Stan benzer şeyler dinliyor. Otosansür, daha ilk cümleyi kağıda geçirmeden insana karşı çıkan sesler. Hanna'yı duyar gibiyim, diyor Stan, konuşma biçimini: teşhircilik. Erotizm üzerine bir şeyler yazdığımda onunla daha önce bir kez kavga etmiştik, ben daha da soyut yazılamayacağını

düşünüyordum ve buna rağmen kendisinden söz ettiğim duygusundaydı, eğer kendisinin söz konusu olmadığını söylemiş olsaydım o zaman da mutsuz olacaktı. Fotoğrafları çekildiğinde ruhlarının çalındığına inanan şu halklardanmış gibi tepki gösteriyor. Kendisini kullanılmış hissediyor. Kendisini sergilenmiş hissediyor.

Bir süre sessiz kalıyorlar.

Lillian diyor ki, eğer herkes teşhirci olarak görüleceğinden korkmuş olsaydı bugün ortaya çıkmamış olacak onca resim ve şiiri bir düşünsene. Kısaca, bunun saçmalık olduğunu söyleyecek olsak?

Eğer bir kez daha bir roman, *Santorini* gibi bir kitap yazarsam, bu sonu mutlu biten lirik bir kitap olmayacak. Kadın aşklarının daha değerli olduğuna artık inanmıyorum. Bazıları evet, bazıları hayır. Gelecek tepkileri şimdiden duymuyor musunuz? Kadın düşmanı, dayanışma göstermiyor. Beyhude aşk çabası.

İdeoloji, diyor şair, henüz bizi ileriye götürmüş değil. Elbette seni parça parça edecekler. Ama bu sana ne kaybettirir ki?

Hanna'yı kaybettirir, muhtemelen. On yıllık bir ilişki. Ama şairi, Pol'ü ve Lillian'ı değil. Bruce gibi birisini değil. Bu yetmiyor mu?

Televizyonda bir film seyrediyorlar. Lauren Hutton için seyrediyorum, demişti Lillian, ve gerçekten de yağmurluğunu üzerinden çıkartışı ve kısık sesle, *I want to fuck you** deyişi, ya da benzer bir şeyler söyleyişi müthiş. Ayrıca Richard Gere de görmezlikten gelinecek gibi değil, diyor Pol. Hey, bu ne demek, diyor Lillian, karşı tarafa geçiyorsun. Karşı tarafa geçmek niye, diyor Pol, benim okuduğum gazeteler de iki tane. Lauren Hutton'dan yola çıkmışken Stan, şu Kaat, onu hala görüyor musun?

Çok ileri gidiyorsun, Pollie, diyor Lillian. Stan'ı rahat bırak. Hanna uslu uslu ailesinin yanına giderken şu Kaat'ın da uygun düştüğü biçimde kocasının ve çocuğunun yanında pinekleğini düşünüyorum. Stan hanımlarından yana biraz şanssız.

Stan susuyor ve Kaat'la gerçekten de uzaktan bir benzerliği olan Lauren Hutton'u seyrediyor.

* İng. Seni sikmek istiyorum. (ç.n.)

XVI

Televizyon ekibi, iki genç erkek ve bir genç kadın, kendisini gar restoranında bekliyor. Bir kameraman, bir ışıkçı, bir ses teknisyeni. Yönetmen ve kendisiyle söyleşi yapmak isteyen kadın henüz yok. Onların yanına oturuyor, kahve ısmarlıyor. Programın şeklinin ne olacağını bilmiyorlar, bunu sadece yönetmen biliyor, bildikleri yalnızca çekimleri trende yapacakları ve akşamki konferansını da filme alacakları. Yönetmen söyleşiyi yapacak kadınla birlikte geliyor. Peron soğuk. Trenleri geldiğinde makinist aşağı iniyor, belli ki durumdan haberli. Yönetmen kâğıtları gösteriyor, çekim izni. Bu küçük bir gezinti treni. Biniyorlar. Yola çıkıyorlar. Trende neredeyse başka hiç yolcu yok. Işığın yeterli olmayacağından kaygı duyan adam, camlar çok kirli, diyor. Camların daha geçirgen ol-

duğu bir başka kompartman yok. Ve bütün kir dışarda, ulaşmaları mümkün değil. Makinist omuzlarını silkiyor. Bunu daha önceden bilmiş olsaydık camları temizletirdik, ama talebiniz çok geç geldi. Stan bir pencerenin yanında durup dışarıya bakarak yolculukta bir yazar gibi görünmeye çalıştığında yönetmen, bu böyle olmaz, diyor. Bu pis camlarla çok karanlık, yeterli ışık yok. Hem ayrıca orada öyle yalnızlığın canlanmış hali gibi durmanızı da istemiyoruz, değil mi? Stan bir şey söylemiyor. Aslında bu tam da kendi duygularına denk düşüyor.

Stan'ı koridora yerleştiriyorlar, açık pencereye yarı dayanmış, rüzgar saçlarıyla biraz oynamalı, ama yüzünü tamamen örtmeden. Makinist hangi bölgede en az sanayi ve en fazla doğa bulabileceklerini söylüyor. Deneme yapıyorlar. Stan düşünceli bir biçimde pencereden dışarı bakacak ve ara sıra sigarasından bir nefes çekecek. Hava buz gibi. Bluzu renk olarak mantosundan daha iyi bir etki bırakıyor, o halde manto çıkacak. Stan mümkün olduğunca aldırışsız pencereye yaslanıyor ve göze çarpacak kadar titrememeye çalışıyor. Bakışlar daha fazla bu yana, diyor yönetmen. Stan karşı çıkıyor. Kim trende otururken geriye doğru bakar, diye soruyor Stan. Ben her zaman öne doğru, gittiğim yöne bakarım. Fakat bu taraftan ışık iyi düşmüyor. Bu kimsenin gözüne çarpmaz, diyor yönetmen, bana inanın: Eğer doğal bir etki bırakmasını istiyorsak bunu oynamamız gerekir.

Birkaç saatliğine onlardan ayrılıyor. Stan otele gidiyor, televizyon ekibi yemeğe gidiyor ve sonra kamerayı önceden kurmak ve salonu ışıklandırmak için konferansın yapılacağı salona.

Oda anahtarını sorduğu resepsiyonda kendisine bir not uzatıyorlar. Yürek atışları bir an duruyor. Fakat bu sadece konferansı organize eden kütüphane görevlisinin bir notu. Kendisini karşılayamadığı için özür diliyor ve bir taksiye binmesini rica ediyor. Ammerlaenderheer Caddesi'ndeki Üniversite'ye gidecek ve eski anabinayı soracak.

Taksi şoförü genç. Adresi söylediğinde başını sallıyor. Üniversiteyi biliyor. Üniversite merkezden biraz uzakta. Geniş bir cadde, içerisinde neredeyse hiç ışık yanmayan büyük bir bina, sokak lambaları ancak hafif bir ışık yayıyor. Hiçbir yerde insan görmüyor, ama erken geldi. Parayı ödeyip bir fatura alarak tak-

siden iniyor. Bir levhada gerçekten Ammerlaenderheer Caddesi'nde olduğunu okuyor. Binanın büyük kapısı zorlukla açılıyor. Ona doğru yerde olduğunu söyleyen ne bir ilan var, ne de kendi yüzünün görüldüğü afişlerden biri. Uzun bir mermer koridor. Kimse yok. Koridor boyunca yürüyor, sonunda yine büyük bir kapıdan geçiyor, bir iç avlu. Issız. Merdivenlerden yukarısı? Yukarısı karanlık, orası olamaz. Geri dönüyor. Ayak sesleri duyuyor, durup çevresine bakıyor, kimse yok. Yürümeye devam ettiğinde kendi ayak seslerinin yankıları olduğunu anlıyor. Koridorun bir yanındaki odalardan birinde buzlu camdan ışık sızıyor. Sanki on beş yirmi kişi aynı anda daktilo yazıyormuş gibi bir gürültü duyuyor. Kapıyı açtığında yaptıklarının gerçekten bu olduğunu saptıyor. Bir daktilo kursu. Ders veren kadın öfkeyle bakıyor. Stan nereye gitmesi gerektiğini şormaya cesaret edemiyor. Binadan ayrılıp bir kez çevresini dolaşıyor. Belki de eski anabina bu değil. Yandaki bina daha da karanlık, ayrıca kapısı kapalı. Tekrar geri dönüyor. Saatine bakıyor. Sekize beş var. Hiç kimsenin olmaması mümkün değil. Okuma gezilerinde sık sık tuhaf yerlere düştüğü oldu, eski fabrika binaları, harap gençlik merkezleri, kışladan bozma binalar, akşamları normalde boş olan üniversite binalarında en üst kattaki amfiler, ama her zaman asılı afişler vardı, dışarıda insanlar vardı, her zaman sanki onlardan biriymiş gibi, aynı yönde giden insanların arasına karışabiliyordu. Stan'ı tuhaf bir duygu sarıyor. Belki bu kez kimse gelmez, belki de toplantıyı iptal ettiler ve otelde kalmayıp yemeğe gittiği için kendisine haber veremediler. Şimdiye kadar olan, salonların organizatörlerin tahmin ettiğinden de fazla dolmasıydı; yüz kişiden yola çıkılmışsa bu yüzelli olurdu, beşyüz kişi hesaplamışlarsa dışarıda hâlâ kuyruklar oluşurdu. Stan, onları daha büyük bir salon tutsalar belki de daha iyi olacağı konusunda önceden uyarmak isterdi, ama vazgeçiyor. Sonra bakarsın, tam da büyük bir salon tutulmuşken kimse gelmez. Ama hiç kimsenin gelmemesi de mümkün değil. Bir kez daha, bu sefer daktilo öğretmenini yine de rahatsız etme niyetiyle aynı koridorda yürürken karşıdan elinde keman kutusuyla genç bir kadın geliyor. Eski bina, evet burası. Okuma gecesi, hayır, bundan haberi yok. Belki de bina görevlisi biliyordur. Küçük bir koridoru gösteriyor. Stan aramaya koyuluyor. Saat sekiz, ağır ve isteksiz mutfak masasından kalkan

bina görevlisinin de okuma gecesinden haberi yok. Bu akşam yok kesinlikle. Belki yarın. Burada olduğundan emin mi? Stan tereddüt etmeye başlıyor. Durum yavaş yavaş korkunç kâbuslarının çizgilerini almaya başlıyor, durmadan ulaşılmaz biçimde bir sonraki evde, ya da odada bulunan Hanna'yı ya da Kaat'ı aradığı karabasanlara, telefonların çalışmadığı, merdivenlerin ayaklarının altında devrildiği ve her şeyin çok geç kalmış olmakla lanetlendiği rüyalar. Belki de yanlış kentte, fakat hayır, televizyon ekibi de burada, otel odası onun için ayırtılmış, kendisi için haber bırakılmış. Anlaşmasının nasıl olduğunu düşünüyor bir kere daha. Eski ana bina, bunu gayet iyi biliyor, Ammerländerheer Caddesi'nin burada olduğunu gördü, Üniversite dediler. Yaşlı adamın yüzü aydınlanıyor. Hayır, diyor burası eski müzik okulu, üniversite köşede.

Stan koşturuyor. Uzaktan açık bir kapı, afişler, bisikletler, park etmiş arabalar görüyor, ama artık tek bir insan bile yok. Hayır, kapı aralığındaki ışıkta gerginlikle gidip gelen bir adamın gölgesi. Şükürler olsun, bayan de Leeuwe, diyor. Otelle üniversite arasında nasıl kaybolduğunuzu bir türlü anlayamadık. Şimdi sizi almaya kimseyi göndermemiş olduğum için gerçekten üzgünüm.

Önemli değil, diyor Stan, ben de üzüldüm. Bir yanlış anlama.

Salonun kapısını açıyor. Rahat altıyüz kişi, diyor adam gururla. Hiç boş yer yok. Kamera kurulmuş, Stan yönetmene el sallıyor, adam rahatlamış bir şekilde başını sallıyor, Stan orta koridordan ön tarafa kürsüye doğru gidiyor, basamakları çıkıyor ve masaya oturuyor. Alkış başlıyor.

XVII

Bir sonraki durağı. Köln merkez garı.

Burasını tanıyor. Sol tarafından katedralin büyük gri taş kütlesinin yükseleceğini biliyor, yanında müzelerin bulunduğunu biliyor, kitabevine, radyo binasına, restoranlara, alışveriş caddelerine giden yolları tanıyor. Otelini buluyor. Yeni bir oda. Bu yabancı mekâna yerleşebilmek için ritüellerini yerine getiriyor. Onları okumasının ne kadar ihtimal dışı olduğunu bilse de yanında getirdiği kitapları yatağının başucundaki küçük masanın üzerine yerleştiriyor. *Erkek sevgisini aşmak* bunlardan biri. Bunu daha önce de birkaç kez okudu, ama geçen yüzyıllardan tutkulu kadın dostluklarına dair güzel örnekler nedeniyle durup durup yeniden ele alıyor.

Kızkurusu ve düşmanları. Bunu daha sonuna kadar okumadı.

Ve bir erkekten bir kitap, yolculuk anlatıları, bol miktarda otel odası ve yol tasvirleri. Hoş bir seksist bu adam. Onu edebiyat çevrelerinden tanıyor. İşe yarar ve işe yaramaz kadınlar olarak yaptığı basit ayrımı affediyor. O da daha iyisini bilmiyor ve görüldüğü kadarıyla bu hali onu daha mutlu da etmiyor. Ayrıca harikulade yazıyor.

Televizyonu açıyor. Flamanca programları alamayacak kadar uzakta. Bir kere Doğu Frizya'dayken aniden, kendisine mimaride yanlış yollarla ilgili bir şeyler anlatan bir tanıdıkla yüzyüze gelmişti. Korkmuş bir şekilde tekrar kanal düğmesine basmıştı. Yollardayken yurduyla fazla temas iyi gelmiyor. Özlem işine yaramaz. Hanna nadiren telefon etmesine alıştı. Herkesin kendi bıraktığı durumda donduğuna ve ancak o geri döndükten sonra tekrar harekete geçeceklerine inanmayı yeğliyor. Kendisi orada yokken normal yaşama devam ettiklerini bilmek istemiyor. Geri döndüğünde gelen mektupları sabırsızlıkla açacak, bütün gazeteleri almak için gazeteciye koşacak, ne olup bittiğini öğrenmek, son dedikoduları almak için herkese telefon açacak. Şimdi uzakta. Gerekirse Hanna'da bütün otellerin adresleri var, ama bunları kullanmayacak. Sadece Kaat, artık Kaat yavaş yavaş ne zaman geleceğini bildirmeli.

Buzdolabına bakıyor. Viski, soda, köpüklü şarap, fıstık. Eşyalarını banyoya götürüyor. Aynanın önündeki vazoda kırmızı bir gül duruyor. Otelin sabununu kokluyor. Kendi sabunu daha iyi.

Oda sıcak ve kuru, bunu zaten yanmakta olan gözlerinden fark ediyor. Bu sabah iki söyleşi, biri radyoyla, biri gazeteyle. Radyodaki söyleşi canlı. Cam kabinde oturuyor, başında kulaklık, kendisiyle söyleşiyi yapan kadın, hoparlörden duydukları trafik tıkanıklığı haberleriyle ilgili bir espri yapıyor –kadınlara yönelik yayınlarda bunu olabildiğince sık yapıyorlar–. Teknik ekibin bulunduğu yandaki bölmede birisi elini kaldırıyor, üç parmak, iki parmak, tek parmak, kırmızı lamba yanıyor ve söyleşiyi yapan kadın gırtlaktan gelen yumuşak bir sesle konuşuyor: Stüdyoda yanımızda olan yazar Stan de Leeuwe'u selamlıyoruz. Özel yaşamı üzerinde değil, kitapları üzerinde konuşmak istediğini söylemeyi unuttuğu ancak o zaman aklına geliyor. Çok geç. Söyleşiyi yapan çekici bir kadın, modaya uygun kısa kesilmiş kestane rengi saçları

var, Stan'a şu anda nasıl yaşadığını ve, evet, yaşamının *Santorini*'den bu yana nasıl değiştiğini soruyor.

Stan bir an için, değişiklik olsun diye bu sefer de başka bir hikâye mi anlatmalı, diye düşünüyor, eski kadın arkadaşının artık bıkkınlık verdiğini, ayrıca bir erkekle bir kaçamak yaptığını, şu anda olmayacak bir kadın için deli olduğunu, ama kadının iyi düzüştüğünü. Ve bir am. Bayan Walther, arkadaşım şair olsaydı, Fleur de Lys gibi bir am, derdi. Fakat bayan Walther anlayış dolu sıcak bir yüzle ve hoşgörüden dolup taşan sesiyle karşısında oturuyor. Stan da ona ve dinleyicilere duymak istediklerini anlatıyor. Yarım bir yalan. Evet, adı Hanna. Bir kız çocuğu. İlişkileri artık on yılı doldurdu. Aynı evde yaşamıyorlar, hayır. Anlıyorsunuz, yazarlık mesleğinin gerekleri. Bayan Walther anlıyor.

Stan bu sıcak, kuru havaya karşı bir önlem araştırıyor. Biraz uğraşarak pencereyi açıyor. Dışarıya bakıyor ve birkaç çöp bidonunun durduğu küçük bir içavluya inen bir yangın merdiveni görüyor. Pencereyi tekrar kapatıyor. Eski ikilem. İstenmeyen mütecavizlerin içeri girmesi riski ya da temiz hava. Evde, kendi dairesinde eskiden daha dikkatsizdi. Temiz havayı ve dışarıyı serbestçe görmeyi seviyor. Ama bu durumda zemin katta değil, onuncu katta oturması gerekirdi. Bu acaba ünlü olmasından mı, feminist ve lezbiyen olarak tanınmasından mı yoksa sadece orada yalnız bir kadının yaşadığını gördüklerinden mi? Bunu bilemiyor. Evine girmeyi deneyen toplam üç adam hırsızlık için değil kendisi için gelmişlerdi. Fakat üçünden hiçbiri de kendisini tanıtıp ne istediğini söyleyecek kadar nazik değildi. Birincisinde daha hiç bir şeyin farkında olmayarak kapıyı açmıştı. Adamın bir bahane uydurarak kapıyı çaldığını fark ettiğinde o içeri giremeden kapıyı tam zamanında kapatmayı başarmıştı. İkincisi ise önceden ayağını kapıya dayamıştı. Stan öfkelenince güçlü oluyor, Stan bütün gücüyle kapıya yüklendiğinde adam acıdan neredeyse inleyerek, ayağını tekrar geri alıp alamayacağını sormuştu. Bundan sonra akşamları kapı çaldığında açmadı. Üçüncüsü sıcak boğucu bir yaz akşamı çıplak olarak yatağa uzanmış televizyon seyrederken pencereden tırmanmaya kalkışmıştı. Belki perde tam kapalı değildi. Pencerede

bir hışırtı, tuhaf bir gürültü duymuş ve üzerinde bir şey olmayışına aldırmadan pencereye koşmuş ve perdeyi çekmişti. Adam tam elini pencere aralığından uzatarak mandalı çevirmek üzereydi, fakat bu arada neredeyse dengesini kaybediyordu. Stan pencereyi açıp adama sıkıca geçirdi. Adam yere düştü. Topallaya topallaya karşı kaldırımda kilitlemeden –kaçmaya hazır– bıraktığı bisikletine koştu. Bu olay sırasında tek bir söz söylenmemiş, tek bir gürültü çıkarılmamıştı. Stan kendisini tanıyor: gerçek bir tehlike karşısında soğukkanlı ve ne yaptığını biliyor. Ancak tehlike geçtikten sonra titremeye başlıyor. Ama o zamandan beri artık riske girmiyor. Ertesi gün pencereye sadece üstte dar bir bölümün açılabildiği kırılmaz cam taktırdı ve o zamandan beri tekrar huzurlu uyuyor.

Otel penceresini açık bırakıyor. Daha sonra uyuyacağı zaman pencereyi kapatmayı unutmaması gerekiyor.

XVIII

Ilse bir sürpriz. Her zaman blucin ve soluk tişörtler giyen, feminist yayınevi kolektifi ataerkil kapitalizm tarafından yutulmasın diye gece gündüz çalışan silik eylemci artık yok. Modaya uygun karmaşık saçları ve kulağında uzun sallantılı nesnelerle çekici bir yaratık. Ve bacaklar. Yüksek topuklar üzerinde. Harika Ilse, diyor Stan. Yeni anneliğe yenik düştüğünü söylüyor Ilse. Çocuk iki yaşında. Onu kadın arkadaşıyla birlikte büyütüyorlar.

Olamaz Ilse, diyor Stan. Neydi şunun adı söylesene, senin Karl-Heinz'ı ne yaptın?

Bitti, diyor Ilse. Buna şaşırdığını söyleme Stan. Bunun olacağını görmüştün. Senin de bana göz koyduğun olmadı mı?

Evet, diyor Stan, daha bacakların olduğunu bilmediğim zamanlarda da hoşuma gidiyordun. Ve Ilse işleri nasıl hallettiğini anlatıyor. Gerçi Karl-Heinz çocuğun babalığını üstlenmeyi önermiş, ama Ilse reddetmiş, aksi takdirde ondan bir daha asla kurtulamazmış. Bunun yerine kadın arkadaşıyla birlikte homoseksüeller hareketinden bir erkek çifti işe koşmuşlar. İkisi de sperm vermeye hazırmış. İyi harmanlanmış, öyle ki sonunda kimin biyolojik baba olduğunu kendileri de bilmiyormuş. Kendi döllenebilir günlerinde kadın arkadaşının nasıl bisikletle, önceden haber verdikleri çiftin evine gidip onların hazır ettikleri şişeciği aldığını anlatıyor. Ilse'nin yanına dönerken şişeciği kazağının altında vücut ısısında koruyor. Hatırlıyor musun şu kendi kendine yardım gurubundayken görev olarak verdikleri kendi rahim girişimizi tanıma alıştırmaları falan? O zaman çok işime yaradı. Bu bulaştırıp durma işi pek de erotik değil. Ama üç ay sonra hamile kalmayı başardım. Oğlanlar da çocuğa deli oluyorlar. Ufaklığın, bildiği tek şey hepsi de kendine tutkun olan iki baba ve iki anne. Daha şimdiden hiç bir şeyin sarsamayacağı bir özgüvene sahip. Sonradan kim olduğunu, ne istediğini anlayabilmek için terapi guruplarına katılmak zorunda kalmayacak. Bunu şimdiden biliyor. Ya sen Stan?

Stan Hanna'yı, Kaat'ı anlatıyor. Birisine Hanna'dan ve Kaat'tan bahsedebilmek güzel, ikisini de tanımayan, farklı davranmak zorunda olmadığı ve karşısında iki kadının aşkını, doğası gereği yeryüzü cennetiymiş gibi göstermesine gerek olmayan birisine.

Saat neredeyse beş. Stan'ın bir sonraki konferans için trene yetişmesi gerek. Sen de gel Ilse, bir anda hep aynı soruları soran onca yabancı insandan dehşete düştüm. Ilse arkadaşına telefon açıyor, Stan'la birlikte gideceğini, ne zaman döneceğini, dönüp dönmeyeceğini bilmediğini söylüyor.

Harika, diyor Ilse ve trene giderken Stan'ın koluna giriyor. Bir sonraki otele vardığında rezervasyonda bir terslik çıkıyor. İlk kez.

Otelin yanındaki lokalde çoktan sandalyeleri sıralamaya başlamış olan toplantının organizatörünü çağırıyorlar. O sırada kentte bir kongre var ve bütün oteller dolu. Resepsiyondaki adam bir kişi mi, iki kişi mi, diye gereksiz bir soru soruyor, çünkü bütün tek ve çift kişilik odalar dolu. Sadece altı yataklı bir uyuma salonumuz var. Stan Ilse'ye bakıyor. O sadece Stan'a baş döndürücü bir gü-

lümseyişle bakıyor ve bir şey söylemiyor. Organizatör sakin kalmaya çalışıyor. Tarihi iki ay önce, iki gün öne aldım, diyor.

Bunu teyid ettiler mi, diye resmi bir şekilde soruyor adam.

Hayır, bana tamam olduğunu söylediler. Şimdi belli ki söz konusu olan hatanın kimde olduğu. Stan tam, o halde şu altı yataklı odayı verin, diyecekken organizatör kadın Stan'ın kendi evine gelmesine karar veriyor, daha önceleri de sık sık birilerini gece misafir ederlerdi, o ve kocası, ve kararlılıkla Stan'ın çantasını alıyor. Ilse'ye bakarak, eh, diyor, arkadaşınız da mı burada yatacak? Ilse bir şey söylemiyor ve gülümsüyor. Stan'ın otelde bir odası olsaydı ne yapacağını düşünebilirdi, ama şimdi anında karar vermek zorunda. Ilse durumun tadını çıkartıyor. Organizatör kadına sırıtıyor. Kendinizi biraz zorlayıp, ne kadar anlayışlı, ne kadar hoşgörülü olduğunuzu göstermelisiniz. Ilse sadece toplantıya gelecek, diyor Stan. Gece kalmayacak.

Organizatör kadın hoşnut, yine sandalyeler yetmiyor, iyi para toparlayacaklar. Stan bütün konuşması sırasında dinleyiciler arasındaki sıcak bir yüzün bilincindeydi, Ilse'nin yüzü, çok az kişinin Stan'ın ne kastettiğini anlamadan güldüğü örtük değinmeleri de anlayan Ilse.

Daha sonra birbirleriyle vedalaşıyorlar.

Seni yine gönderdiğim için kızmadın değil mi?

Hayır, diyor Ilse. Senin için her zaman deli olacağım. Eğer beni sorarsan, zaten bir arkadaşın daha oldu bile. Hem ben oldukça evliyim ve uslu uslu eve gidiyorum. On yıl sonra tekrar buralarda ortaya çıkarsan neler olacağını kim bilir? Ama senden haber alalım, Stan, sadece kitapların vasıtasıyla değil.

Öpüşüyorlar.

Ilse'nin dudakları yumuşak.

Organizatör kadının kocası belli ki kendisini biraz baskına uğramış hissediyor, ama elinden geleni yapmaya ve Stan'a yer açmaya hazır. Açık bir döner merdivenden çıkılan çatı katında yatak olabilir bir kanepe var. Adam bir dolaptan çarşaf çıkartıyor. Stan

odada bekliyor, üç kez sorulara cevap verdi, her şey harika ve yolunda, kendisi için başka zahmete girmelerine gerek yok, aslında içmeyeceği bir bardak su için teşekkür ediyor, bir bardak şarabı geri çeviriyor, havluları alıyor, hayır, kendisi için yapabilecekleri başka bir şey gerçekten aklına gelmiyor. O halde sizi şimdi yalnız bırakalım, banyo bir kat aşağıda. Saat kaçta kahvaltı yapmak istersiniz? Dokuz buçuk, diyor Stan, elbette sizin için uygunsa. Onlar aşağıda gözden kaybolunca odada parmak uçlarında dolaşıyor. Yatağı deniyor, yeterince sert, ortasında düzüşme çukuru yok. Oda belli ki bir çalışma odası. Bir yazı masası var, bir kitaplık, üzerinde fotoğraflar ve kartpostallar bulunan bir duvar panosu; soyunurken birçok göz ona bakıyor, aşağıdaki tüm banyo sesleri silinene kadar bekliyor, sifonun sesi, diş fırçalamadan sonra tükürme sesi, öksürükler. Ev sahipleri odalarına çekilip sessizlik hâkim olana kadar fısıldaştıklarını duyuyor. Stan evler karşısında çok güçlü bir reaksiyon gösteriyor. Mutlu ve mutsuz evler var, ondan çok fazla şey isteyen talepkâr evler var, onu istemeyen iten evler var, içinde fazlalık yaptığı çok dolu evler var. Bu ev bileşimli. Duvarlar yeni. İçindeki insanların bütün çabalarına rağmen, panodaki resimlere, kitaplıktaki kitaplara rağmen buraya henüz kök salmadıkları duygusunu yaşıyor, en azından evlilik şeklinde bir ortakyaşam içinde değil. Ertesi sabah kadın ona evli olmadıklarını anlatacak –acaba insanlar ona niçin hep böyle şeyleri anlatırlar– ve adamın başka bir yerde bir kadın ve bir çocuk bıraktığını. Demek böyle, diye düşünüyor Stan. Bedenini birlikte getirdi ve ruhunun bir kısmını; henüz karısı olmayan bu kadın, adamın tekrar gidebileceği korkusuyla nefesini tutmuş bekliyor.

Şimdi hakim olan sessizlikte, alışmak için, gölgelerde neyin gizlendiğini anlamak için odada dolaşıyor, ki çocukluk düşleriyle ve karanlık korkusuyla uykusundan uyanmasın. Hayır, karanlık korkusu değil, aksine perdelerin arkasında saklanan, hafifçe nefes alarak yatağın altında bekleyen, ama kendisi soluğunu tutunca o da tutan bir şeyden korku. Bir keresinde, Stan'ın yabancı odalarda uyumadan önce niçin hâlâ dolapları açtığını, yatağın altına baktığını bilmek isteyen Hanna'ya Kalabu, demişti. Kalabu nasıl bir şey, diye soruyor Hanna. Bilmiyorum, diyor Stan, hiçbir zaman ortaya çıkmadı, her zaman karanlık olan yerlere siniyor, gece çişim

geldiğinde yataktan çıkmaya cesaret edemeyişimin nedeni o.

Kitaplığa gidiyor ve başlıklara bakıyor. Kendi kitabı da diğer kadın kitaplarının arasında duruyor. Don gömlek merdivenlerden inerek banyoya gidiyor. Orada olabildiğince az gürültü çıkarmak için çaba gösteriyor. İşerken bir dağ deresi gibi şarıldıyor. Yeniden yatakta birisinin mevcudiyetini hayal etmeye çalışıyor. Ilse? Hayır, Kaat. Kaat'ın fındık esmerliğindeki bedeni yanında, saçlarının kokusu yastıkta, Kaat mutlaka sevişmek isterdi, tam da şimdi altlarındaki odada bir çift yatarken ve Stan hiç ses çıkarmadan soluğunu tutarken mutlaka her zamankinden daha sesli doruğa varırdı. Utanıp sıkılmadan Stan'ı kendisine çekerdi, hey, derdi senin Stan de Leeuwe olduğunu düşünüyordum, eşcinsellerin gösterilerinde konuşan, lezbiyen aşk üzerine bir kitap yazmış Stan ve bu Stan şimdi utanıyor mu? Aşağıdakilerin ne yaptığımızı bilmediklerini mi sanıyorsun? Ve Stan sevgilisine sarılmış daha uzun süre uyanık yatıp onun soluğunu, acaba bir başka yerde oluşun tınısı var mı, diye dinler ve yabancı mekândaki karanlık noktalara gözlerini dikerken o huzurla uyumuş olurdu.

Stan, aklı Kaat'ta uyuyor. Fakat düşünde gördüğü Kaat değil. Bu Hanna. Suskun ve suçlayarak bakan Hanna ve daha sonra daha genç bir Hanna, yaklaşık on yıl önceki başlangıç zamanlarının Hanna'sı. Neredeyse bir karabasanın kıyısından geçiyor. Karanlık bir düş, içinde ölü bir köpeği yiyen bir balık gördüğü karanlık bir su. Balık sırtına bir taş bağlamış. Bu tür düşlerde su bol, karanlık sular, ölü hayvanlar. Evini arıyor, hangi köşeden dönmesi gerektiğini, sokağı unutmuş. Nihayet eve geldiğinde odanın neredeyse boş olduğunu görüyor. Köşede olasılıkla telaş içinde bırakılmış elbiseler duruyor. Onları kokluyor. Hanna. O evin yolunu ararken kendisini beklemekten bıkmış olan Hanna. Hanna kendisini terk etmiş.

Stan uyandığında saat çoktan onu geçmiş. Kahve kokusu duyuyor, aşağıdan gelen ev seslerini, bir gazetenin hışırdamasını duyuyor. Daha önce uyanması gerekirdi, fakat uykuya dalması o kadar uzun sürdüğü için alışılmış saatini geçirmiş. Ev sahiplerinin artık kendisinden kurtulmak isteyeceklerini düşünüyor. Kendisini uyandırıp

uyandırmamakda tereddüt etmiş olmalılar. En azından bir yarım saat kahvaltı başında beklemiş olmalılar. Stan banyoya gitmek için üzerine bir şeyler geçiriyor, aşağıdakilerin harekete geçtiğini anlamaları için kapıyı biraz daha kuvvetlice kapatıyor. Karnı aç.

XIX

Yine yeni bir kentte dolaşıyor. Bir hedefi, varmak istediği belli bir nokta yok. Her gün yeni bir kent planında yoğunlaşmak, seyahat klavuzlarını okumak, görülecek yerleri gezmek çok yorucu. Tekrar geri döndüğünde şu ya da bu müzeyi görüp görmediğini soracaklar. Bunu nasıl kaçırdın Stan, öylesine güzel bir koleksiyondu. Yürüyor ve her sokakta nereye gideceğine yeniden karar veriyor, sağa, sola. Yürüyerek dolaşıyor, kamu taşıma araçlarının güzergâhlarını öğrenmek, bilgi almak, hangi durakta inmesi gerektiğine dikkat etmek istemiyor canı. Vitrinlere bakıyor. Ekmekler. Köy ekmekleri, kimyonlu ekmek, haşhaş tohumlu ekmek. Gördüğü her insanın bir amacı var neredeyse. Bir vitrinin önünde durduklarında almak istedikleri bir şeye bakıyorlar: Ayakkabı, yeni bir elbise, bir

müzik seti. Stan, Beethoven'in doğduğu evin önünde gidip geliyor. İçeri girebilir. Vazgeçiyor. Yola devam ediyor. Geçen insanları izliyor. Çalışmaktan yıpranmış kadınlar. Onca öykü. Bir iki saat sonra tanıdık bir şeylere ihtiyaç duyduğunda bir kitapçı arıyor. Bir levha üniversitenin yolunu gösteriyor. Çevrede en azından iki üç kitapçı olmalı. İşte ilki. Kendi dilinde kitaplar yok, kapaklarda kişisel olarak tanıdığı insanların fotoğrafları yok, ve yine de neredeyse içli dışlı. Koku tanıdık, bir kitabı eline alıp kapak yazısını okuyup açtığındaki duygu tanıdık. Her zaman yaptığı gibi kendi kitaplarını bulana kadar dolaşıyor. Bazen sadece bir tanesi oluyor. Çoğunlukla *Santorini*. Romanlarda ya da kadın kitapları arasında. Kitabın sırtına dokunuyor, neredeyse bir ritüel. Sakinleşme. Stan mevcut. Ve burada bulunuşunun nedeni de bu, kendisi ortaya çıkıp, kişinin ismiyle bedeni buluşuncaya kadar, kendisini tanıyan ya da tanıdıklarını düşünen insanlar ona ellerini uzatıncaya, kahve getirinceye, mikrofon isteyip istemediğini soruncaya, masada mı yoksa kürsüde mi konuşmak istediğini soruncaya kadar kimsenin kendisini tanımadığı yabancı bir kentte yeniden dolaşmasının nedeni bu, sonradan birbirine karıştıracağı yüzler, isimler. Arasıra ismini sonradan unutmayacağı, ardından gidilen lokalde not edeceği, bir sonraki kitabını göndereceğini söz vereceği biri; kendisinin oradaki ziyareti üzerine yazdıkları makaleyi ya da çektikleri fotoğrafları gönderebilsinler diye onlara adresini yazacak. Ama şimdi hâlâ anonim. Kendi kitabını elinde tuttuğunu gören var mı diye çevresine bakınıyor. Sonra kaçıncı baskı olduğuna, kitabın uzun süredir rafta mı durduğuna yoksa yeni mi ısmarlanmış olduğuna bakıyor.

Gündüzleri bir kahve ya da bir çay içebileceği bir yer bulmak kolay. Gündüzleri böyle yerlerden çoğu kadınların bölgesi. Fakat açık olan bütün kahvelerde uzun süre oturmak, gazete okumak, Zürih'ten alıp stokladığı kağıtları kareli, cildi siyah not defterlerinin sonuncusuna bir şeyler yazmak alışılmış bir şey değil. Amsterdam'da bir iki fincan kahveyle sonsuz uzun oturabileceğiniz bütün kahveler ağını tanıyor, bazen gündelik yaşamın sorumluluklarının rahatsızlığını duymadan en iyi çalışabildiği yerler

bunlar. Paris'te böyle yerler biliyor. Berlin'de. Burada da böyle yerler olmalı, ama buldukları kremalı pastaları olan ticarethaneler. Uzun süre oturulabilecek gibi değil. Bazen yarım saat daha oturacak bir yer satın almak için bir şeyler daha ısmarlıyor, sadece yarısını yediği bir elmalı pasta.

Artık karanlık basan sokaklardan geçiyor, dükkânların kapanma saatinden sonra boş alışveriş caddeleri. Kadınlara ayrılmış bölgelerin dışında, sokakta olmak için bir neden olan saatlerin dışında bir kentte hareket etmek belli bir beceri gerektiriyor. İyisi mi nereye gittiğini bilir gibi davranıyor, vitrinlerin önünde kararsızlıkla durmak, aranarak bir sokağa bakmak akıllıca değil. Peşinden gelen bir adam onu bir süre takip ediyor. Stan daha hızlı yürüyor. Adam geride kalıyor. Bu akşam konuşmasını yapacağı bina buralarda bir yerde olmalı.

Daha erken. Bir şeyler yiyebileceği bir restoran arıyor. Akşamları tek başına yemek yediğinde çeşitli olasılıklar var. Bir istasyon lokantası her zaman iyidir, orada tek başına oturan kadınlar daha çoktur, her zaman göstermelik olarak yolculukta olduğun izlenimi vardır. Burada, Almanya'da da, çok yaşlı kadın görüyor, yemeklerini istasyon lokantalarında yiyen savaş dulları. Yolculukta olmadıkları yemek yiyişlerindeki düşünceli tempodan, istediklerini seçişlerinden, yemekten sonra kahve fincanlarının üzerinden bakışlarının uzaklara takılmasından anlaşılıyor. Bazen garsonların bu kadınları tanıdıkları fark ediliyor. Çorba geçen haftakinden daha iyiydi. Yemeğin üzerine yine bir dilim pasta ister misiniz? Yoksa bu sefer puding mi?

Diğer olasılıksa fazla para harcamak. Pahalı restoranlarda kendisine şu bakışla bakıldığı nadirdir: Tek başına bir kadın burada ne yapıyor? İnsan yeterince para harcadığı sürece aptalca değindirmelerden korunuyor, personel insanı diğer müşterilerden koruyor. Çevrede pahalı bir restoran yok ve Stan'ın bir konferanstan önce uzun sürecek bir yemek yiyecek ne zamanı ne de isteği var. Kareli perdeleri olan rustik bir lokantaya bir göz atıyor. Hemen camın yanındaki bir masada bir aile oturuyor, her zaman en hoş topluluk sayılmaz, insan ailevi konuşmaları işitmekten kaçınamaz. Ama ne fark eder. İçeriye giriyor. Yanlış bir karar, fakat çevrede fazla kaçış olasılıkları da bulunmuyor, artık fazla zamanı ve arama

isteği de yok. Masalardan birinde beş adam oturmuş yüksek sesle kâğıt oynuyorlar. İçeriye girerken kısaca başlarını kaldırıp ona bakıyorlar ve Stan yükselen gürültüden ve müziğin sesinden söylediklerini anlamasa da kendi hakkında yorumlar yapıldığını görebiliyor. Sadece bir tane boş masa var, birçok sandalyesi olan, yakınındaki uzun bir masa. Oturuyor, listeyi istiyor, ısmarlıyor. Şarabı önceden geliyor. İnsan yalnız yemek yerken ellerini ne yapacağı sorunu daha az, sorun aksine nereye bakacağı. Bir müşteri daha geliyor. Göz ucuyla bakıyor, genç bir adam. Kendisi için bir sakıncası olup olmadığını sormadan –sorsa da insan var diyebilir mi?– yanındaki sandalyeye oturuyor. O da listeyi istiyor, ısmarlıyor. Büyük bir bardak bira geliyor. Stan'ın bakış açısı, en azından direkt olarak diğer erkeklerden birine bakmak ve böylece istemediği yorumlara yol açmak istemiyorsa, şimdi yeni müşteri ve kağıt oynayanların masası arasındaki dar bir sahipsiz alanla sınırlı. Bar tezgahındaki kadını görebiliyor ve sağında bir duvar resminde bir eğlence gemisindeki beyleri ve hanımları, giysileri geçmiş yüzyıldan. Yanındaki adam sandalyesinde ileri geri sallanıyor, öksürüyor, Stan onun yutkunduğunu, parmaklarıyla masaya vurduğunu duyuyor. Stan yolculuk planını çıkartıp onu inceliyor. Yaptığı konuşmaları, daha yapacak olduklarını sayıyor. Hemen hemen yarısını tamamlamış. Yemeği geliyor. Şimdi bakışlarını yöneltebileceği bir nokta ve yapacak bir şeyi var. Yiyor. Yanındaki adam birasının geri kalanını iri yudumlarla gövdeye indirdi, hesabı istiyor, sandalyesini geri itiyor ve kayboluyor. Stan arkasından bakıyor, sırtına. Öğrenmek istemediği bir hikâye. Bakış açısı şimdi tekrar genişledi. Yemek yerken neredeyse diğer bütün masaları görebiliyor. Ailenin çocukları sıkılıyorlar, ama masadan kalkamıyorlar. Elindeki bardakla oynarken neredeyse düşürecek gibi olan küçük oğlan bir tokat yiyor. Stan saate bakıyor, kahve ısmarlıyor. Notlarını çıkartıyor, garantiye almak için bir kez daha göz gezdiriyor. Başını kaldırdığında aile gitmiş.

XX

Bir süre Bruce ile birlikte çalıştıktan sonra Bruce onu evine Kate ve kendisiyle birlikte yemek yemeye davet ediyor. Bruce onu daha önceleri de davet etmişti, ama Stan her seferinde reddetti. Onun özel yaşamına girme ihtiyacı duymuyor; o zamana kadar tam istediği gibiydi; birlikte çalışmak, arkadaşlık, ama başka bir sorumluluk yok. Stan evli çiftleri ziyareti sevmiyor, ailelerin yanında kendisini arabanın beşinci tekerleği gibi hissediyor. Bruce onu zorlamamış, ama davetini yinelemişti. Kate bundan hoşlanır, demişti. Seni bir kez ağırlamak istiyor. Seni daha önceden tanıdığını söylüyor, okuldan ya da öyle bir şey. Stan'ın hatırladığı bir Kate yoktu. Stan meşhur olduktan sonra birdenbire onunla aynı sınıfta okuduğunu hatırlayan daha pek çok insan vardı. Stan'ın kendisini

hemen tanımasına çok memnun olan eski bir öğretmeni onun eskiden de harika hikâyeler yazabildiğini anlatıyor. Ve neredeyse hatasız, daha o zamanlardan. Stan inat ve suskunluğun dışında başka bir şeyle göze çarpmayan ortalama bir öğrenci olduğunu gayet iyi biliyor, ve bugün hâlâ dikbaşlı imlası ve bir yığın gramer hatasıyla yayıncısını bazen çaresizliğe düşürüyor.

Bu kez Bruce'a yemek için söz veriyor. İki saatlik aile yaşamı, bu katlanılabilir olmalı. Cecily'yi tekrar görmeyi istiyor, Bruce'un abanoz gözlü kızı. Hem besin ve sıcaklık açlığı hissediyor. Şimdi eve gitmeyi, pizza almayı, yanıtlanmamış mektuplarla dolu yazı masasını görmeyi canı istemiyor.

Bruce'un ardından basamakları çıkıyor. Eve giderken dekorasyona Bruce'un elinin değdiğini saptıyor. Neredeyse çıplak, işlevsel, ama sevgiyle biraraya getirilmiş. Oturma odasında Cecily'nin oyuncakları. Chopin müziği geliyor ve mutfaktan İtalya'ya özgü kokular, kekik, mercanköşk, sarmısak kokuları duyuluyor. Bruce mutfağa sesleniyor, Kate, Stan'ı getirdim. Yeterince yemeğin var mı, yoksa bir şeyler daha alayım mı? Cecily koşarak geliyor ve sevinç içinde Bruce'un bacaklarına tırmanmaya çalışıyor.

Mutfak kapısındaki ince siluet Stan'a, seni bekliyordum, diyor. Kısa boylu, sıskadan çok kaslı. Koyu renk saçlar, geriye taranmış, kızının iri, koyu renkli gözleri, kemikli yüzü fındık esmeri, Stan bir başka zamana, deniz ve sidik kokusuna, sıcak dudaklara, soğuk dudaklara, klor ve yüzme havuzu kokusuna, *Never knew what I missed 'till I kissed you*, Paris'e savruluyor.

Beni hâlâ hatırlıyor musun Stan?

Katja.

Yemeklerini yediler. Bruce tabakları mutfağa götürüyor, kahve koyuyor, bulaşığı yıkamak istiyor. Kaat onu uzaklaştırıyor. Ben yaparım, diyor, sen durmadan çalıştın, ben elimi bile sürmedim. Stan bana yardım eder. Hem sen olmadan onunla sohbet ederim, sen zaten bütün gün onunlaydın.

Aynı eski Katja. İdare eden, yöneten, çevresini istediği hale getirene kadar sahneleyen, herkes kendisinden o an istediği kadar uzak ya da yakın. Stan Bruce'un onu isteklerine bıraktığını, ancak

belirleyici anlarda sınır getirdiğini tahmin ediyor. Stan'a, ikisinin arasındaki kötü bir ilişki değilmiş gibi geliyor.

Ancak ikisi mutfakta yalnız kaldıklarında ve Kaat Stan'ın eline bir kurulama bezi tutuşturduğunda Stan bütün gece dilinin ucunda olan soruyu soruyor. Katja, Paris'teki o günleri hatırlıyor musun?

Allahım, evet, diyor Kaat. O zamanlar dizginleri iyice elden kaçırmıştık galiba. Birkaç Amerikalı oğlanla, senin sabrın benden önce taşmıştı, bunu hâlâ hatırlıyorum. Haklıydın.

Sesi, sanki Stan'ın hatırladığı dramdan değil de bir gençlik şakasından söz eder gibi neşeli çıkıyor. Unutmuş, diye düşünüyor Stan, unutmuş. O zamanlar birbirimizi Petten'den tanıdığımızı, sığınakta sadece oğlanlarla değil, benimle de oynadığını unutmuş olduğu gibi.

Tüm yaşamı boyunca ayrıntıları unutabilmeyi, kurtulmayı, öylesine istediği acı verici ayrıntıları unutabilmeyi becerememiş olan Stan, anılarını böyle filtre edebilmek ne kadar güzel olmalı, diye düşünüyor. Gaflar, hatalar, kaygılar, ihanetler, hiçbirinden kurtulamıyor, her şeyi beraberinde sürüklüyor. Bir hikâyeler fazlalığı. Belki de yazıyor olmasının nedeni bu. Bir kez yazıya döktü mü mesafe koyabiliyor, kendinden uzaklaştırabiliyor. Bir daha kendisine niçin yazdığını sorduklarında bunu kullanmaya karar veriyor: unutabilmek için.

Fakat kendi anıları ne kadar ağır yük yapsalar da, bu arada Kaat'ın bilinçaltına yerleşmiş olması gereken canavarlardan daha ehlilermiş gibi geliyor. Kaat bir an bile temkini elden bıraksa ona saldıracaklar. Belki de Kaat'ın niçin bitmez bir hareket içinde olduğunun, kıpırtısız kalamayışının nedeni bu. Kurban değil, av değil, aksine kendisi yırtıcı hayvan.

Ondan çok hoşlanıyorsun, değil mi, diye soruyor Kaat. Bruce'u kast ediyorum. İkinizin çok iyi bir işbirliği içinde olduğunuz izlenimini edindim. Stan soluğunu tutuyor. Bunların tehlikeli konuşmalar olduğunu biliyor. Eğer diğer kadının kocasına fazla eğilimi olduğunu kabul ederse kendisini saldırılara açmış olabilir, fazla ilgisiz davranırsa, madam, o zaman dâhi kocasına ve dolayısıyla kendisine de yeterince değer vermediğini düşünebilir. Fakat Kaat bu alanda zararsız. O da seni çok seviyor, diyor. Sık sık senden söz ediyor. Eve getirdiği zaman senin metinlerini bana okutuyor.

Stan, Kaat'ın Bruce'dan emin olduğunu seziyor. Bruce hep var. Çoğu kadın gibi onu yitirmekten korkmuyor.

Stan onaylıyor: Bruce en iyi arkadaşlarından biri, aslında tek erkek arkadaşı, onun dışında sadece kadın arkadaşları var. Stan giderken Kaat'la öpüşüyorlar. Yemek için teşekkürler.

Kaat'a âşık olmak Stan'ın aklında yoktu. Herhangi birine âşık olmak Stan'ın aklında yoktu. Bu onun yaşamına uygun değil. Bu onu rayından fırlatıyor. Kötü uyuyor, az yiyor, çalışamıyor. Ve sonra Hanna. Zaten bir süreden beri Hanna ilişkilerinin iyi yüremediğini düşünüyor. Birbirlerini çok seyrek görüyorlar, birlikte çok az şey yapıyorlar. Birbirlerine ayırdıkları hafta sonları tekdüzeleşiyor. Yine birlikte bir yolculuğa çıkmalıyız, diye ikisi de kabul ediyor, ama hiçbir girişimde bulunmuyorlar. Stan kendisini, Hanna'ya ait olan cumartesi ve pazar günleri için hiç duraksamadan başka sözler verirken yakalıyor, eskiden Hanna'yla olan günlerini sanki sözkonusu olan kutsal aile yaşamıymış gibi dişiyle, tırnağıyla savunurken şimdi bir konferansı, bir kitap fuarına katılmayı kabul ediyor. Ve Hanna'nın da eskiden hafta arasında gördüğü arkadaşlarını hafta sonlarında daha sık davet etme eğiliminde olduğunu fark ediyor. Yalnız kaldıklarında konuşmadan televizyonda film izliyorlar.

Geceleri yatakta, artık zamanı gelmiş olmasına rağmen sevişmiyorlar ve Stan izin vermek istemediği görüntülere karşı mücadele ediyor. Burada Hanna'nın bedeninin yanında Kaat'ı düşünmek istemiyor. Kendi kendisinden kuşku duyuyor: sürekli olan ilişki yıpranma belirtileri göstermeye başladığında bir başkasına aşık olmak çok basit, bu ona bir kaçış gibi geliyor. Fakat görüntüler onu uyutmuyor. Olabildiğince sessiz yatmaya çalışıyor. Sıcak basıyor. Kaat. Mutfak kapısındaki silueti, gömleğinin kollarını kıvırmış, en üstteki düğmeler açık, esmer tenini görebiliyor. O zamandan, gençliklerinden bu yana Kaat'ın bedeninin değişmiş olup olmadığını soruyor kendi kendisine.

Hanna yanında iç çekiyor. Uzun süre sırt sırta yattıktan sonra Hanna dönüyor ve kolunu Stan'a doluyor. Sadakatsizlik, bütün duyuların diğerinin kokuları ve görüntüleriyle doluyken bir diğeriyle

bu anlamsız çiftleşme sadakatsizlik gibi geliyor. Fakat oluruna bırakıyor ve Hanna'ya, yıllardan sonra öğrendiği Hanna'nın dokunulmasını istediği şekilde dokunuyor. Hanna'nın kendisini tanıdık bölgede yönlendiren bildik bağırışları, evet, şimdi, şimdi, ve kendisi de orgazma varıyor, şimdi en azından uyuyabilirler. Hanna hoşnut. Stan'da derin bir yitirme duygusu. İnsan çiftleşmeden sonra her zaman kederli olmaz, ama Stan bu kez kendisini öyle hissediyor.

Daha önce de çok aşık oldu. Fantezilerinde başrolü oynayan birinin her zaman olması onun karakterinin bir parçası gibi. Bu ona dur durak vermiyor, ama aynı zamanda yaratıcı yapıyor. Çoğunlukla, bu duyguyu besinsizlikten öldürmek, peşinden gitmemek zor değil. Stan duygu yaşamındaki bu kaçınılmaz dalga haraketine, çok fazla olmamak şartıyla, yer bırakmaya karar veriyor, zaten görmezlikten gelinmeye izin vermiyor.

Bazen, aşkının objesi normal doza düşünce, sahte parıltı kaybolunca, ardından bunun gerçek bir hata olduğunu düşünüyor. Bazen bu hata olmuyor, çoğunlukla olmuyor. Şimdi yaşı daha ilerlediğinden, kendisini öylesine çekmiş olan ısı geçip gittikten sonra da biliyor: Bu kadın onda bir şeyler gördü, ondan başkalarına gizli kalan bir şeyler gördü, eserinde diğerlerinin atladığı bir şeyleri okudu. Hayranlık, Stan'ın zayıf noktası. Bunu biliyor. Bir kalabalığın beğenisi değil, kendisinin de saygı duyduğu ve değer verdiği bir insanın hayranlığı. Hâlâ koşulsuz sevgiyi, onaylanmayı arıyor. Boşuna yazar olmadı. Bu onun zayıf noktası.

Hayır, gündüz düşlerinde kimin göründüğünü, kendine giysi alırken kimi düşündüğünü –acaba hoşuna gider mi– artık Hanna'ya da anlatmıyor. Yazdığında ve düşündüğünde bunu hemen anlayacak. Aşkının nesnesi normal bir insan haline döndüğünde Stan bir girişimde bulunmamış olduğu için hoşnut. Çarpıldığı kişiyle bütünleşme doğrultusundaki eski vahşi girişimlerinden farklı. Ardından hemen dost olabilen insanlara hayranlık duyuyor. Bu kendisi için çok az mümkün oldu. Stan çok şiddetli, çok fazlasını istiyor, onun için sadece evet ya da hayır var. Hayır'ın anlamı çoğunlukla çarpılan kapılar, acı, suçlamalar, artık görmek istememe.

Bu yaşamı kolaylaştırmıyor, çünkü insan er ya da geç sonunda yine karşılaşıyor.

Bugün, başkaları bir yataktan diğerine yuvarlanabilirler, diye düşünüyor, kendisi şiddetli duygularını yazıya dönüştürüyor. Daha az tehlikeli.

Bu kavrayışından, bu özdisiplininden dolayı kendi kendisini kutluyor.

Ama Kaat durumunu kolaylaştırmıyor.

XXI

Kaat birkaç hafta sonra arayarak bir kadın arkadaşının sergisine kendisiyle birlikte gidip gitmeyeceğini sordu. Stan fotoğrafçıyı isminden tanıyor, hep heyecan verici, hep görmeye değer. Tereddüt ediyor.

Kaat'ı istemeden çok fazla düşünmüştü. Bir düşünde kırmızı uçuşan bir mayo giymiş küçük bir kız çocuğu ortaya çıkmıştı. Absürd bir minyatür kadın bedenine sahip küçük bir kız çocuğu. Deniz yıldızları, deniz yıldızlarından bir deniz, o yavaş yavaş kırmızı şalları açıp bedenini Stan'a sunarken kendisini saran denizyıldızları. Stan bir orgazmın eşiğinde uyanmış ve gecenin devamında bir daha uyku tutmamıştı. Israrcı fanteziler. Bedeni acaba hâlâ öyle mi, aradan ne kadar zaman geçmiş, yirmi yıldan fazla?

Kaat'ın bir çocuk doğurmuş olması ve zaman, bedenini acaba ne kadar değiştirdi? Kendini savunuyor. İstemiyor. Yalnızca Hanna yüzünden değil, dostu olan Bruce yüzünden de.

Ahizeyi kaldırıp ve Kaat'ın sesini tanıdığında, ilk düşüncesi, ne isterse istesin, hayır de, olmuşken kendi kendisinin, aman ne hoş, dediğini işitiyor. İşlerini koru, randevularını düşün. Şairin av evine kaç. Gerekirse yolculuğa çık. Ama onun sesini duymadan önce kendisini bir gemi direğine bağlaması gerekirdi.

Çok geç. Ne hoş, diyor bir kez daha. Ve randevulaşıp ahizeyi yerine bıraktıktan sonra lanet ediyor.

Bütün uyarı ampulleri tehlike sinyali veriyor. Ne yapabilir? Vazgeçmek, durumu daha da karmaşıklaştırabilir. Aldırışsızlık yanılsatması yaratmak, Kaat bunu yutmaz, bu onu tam anlamıyla kızıştırır. Stan hasta olduğunu söyleyecek olsa daha o akşam bir şişe konyakla kapısına dayanır.

Görünürde pek kurtuluş şansı yok. Sergiye yalnız gitmesi şart değil. Yanına birisini almalı. Hanna'yı değil. Ayrıca o da bunu istemez. Pol ya da şair. Hikayesini eğlenerek dinleyen şaire telefon ediyor. Anlaşılan iyice yakayı kaptırmışsın Stan, direnmek istediğinden emin misin? Ah benim kadınım da seninki kadar kararlı olsaydı.

Hanna, diye inliyor Stan. Ve Bruce. Böylesi dramlar için fazla yaşlıyım. Şair çıngıraklı bir kahkaha atıyor. Seni şimdiden yaşlılar yurdunda görüyorum, seni seksen yaşında romatizmalı dizlerin üzerinde yan odadaki doksanlık güzel kadının önünde çökerken görüyorum, kendini bu kadar aptal yerine koyma Stan, sen güzel bir tutku için asla fazla yaşlı olamazsın.

İstemiyorum, diyor Stan. Gerçekten istemiyorum. Bana yardım et.

Şair geleceğine ve yanından ayrılmayacağına söz veriyor. Gerektiğinde birbirlerine sık sık yardım ediyorlar. Birbirleri için telefon ediyorlar ya da randevuları iptal ediyorlar. İkisi hakkında söylentiler çıkmış durumda. Düzenli olarak birlikte görülüyorlar. Gizemle gülümseyerek en bayağı dedikoduya bile karşı çıkmıyorlar. Şair ve yazar. Ne kadar da güzel bir çift. Ve hiçbiri için de bir alınma sözkonusu değil.

Fotoğraflar uyarıcı. Nesne olarak değil, özne olarak kadın bedenleri, çoğu çıplak, sindirilmiş, hiçbir biçimde dile getirilmiş cinsel tutum içinde hapsedilmeden, kendini sunma konumu, bükülmüş dizler, eğik başlar, pek çok erkeğin erotizmin doruğu olarak kabul ettiği yarı kapanık gözler olmadan. Bu kadınlar doğruca kameraya bakıyorlar, gülmeden, ya da kendi içlerine veya birbirlerine gömülmüşler. Stan ikinci salonda Kaat'ın fotoğrafını buluyor. Elbette. Kaat, öylesine tanıdığı bir başka kadınla birlikte. Daha açık renk bir ten. Kaat'ın omuzları üzerinden doğruca objektife bakıyor, uzun parmaklı ellerinden biri Kaat'ın bir göğsünde yuvarlanmış, koyu ten üzerinde açık renk parmaklar. Diğer göğsü açıkta, koyu renkli başı dik. Stan'ın soluğunu kesiyor. Evet, bedeni değişmiş, ama bu hala Katja'nın bedeni. Amının üzerinde ince, koyu renk bir kıl demeti. Oradan göbeğine uzanan ince, karanlık bir çizgi. Hamilelik çizgileri. Kamera hiçbir ayrıntıyı gölgede bırakmamış. Göğüsleri o zamankinden daha yumuşak görünüyor. Stan'ın çok şey yaşadıkları belli olan deneyimli bedenlere karşı bir öntercihi var; çok genç bedenler, bunlar sanki daha jelatini çıkartılmamış gibi duruyorlar, estetik açıdan tatmin edici, ama onda başka bir şey uyandırmıyorlar. Bu fotoğraf tenin ve dokunun metnini anıştırmalar dolu bir ifadeyle aktarıyor, Stan bu göğsün eline neredeyse cismen hissettiği bir kalem tutuşturduğunu hissediyor.

Ey tanrım, bu şeytan.

Şair fotoğrafa bakarken dişlerinin arasından bir ıslık bıraktı ve sonra şaşırtıcı biçimde kendi aşkını uzaklarda keşfetti. Stan, kendi başına devam etmek zorunda kalacaksın, diyor. Stan buna bozulmuyor. Bu arkadaşlıklarına dokunmayacak bir anlaşma: Tutkular nadir ve geçicidir, öncelik verilir. Şair yapmacık bir kayıtsızlıkla, sanki daha önce görmemiş gibi yolda fotoğraflara bakarak ateşini gördüğü yöne giderken Stan'ın yüreği fırlayacak gibi çarpmaya başlıyor ve daha aklı kaydedemeden bedeninin kendisine doğru gelen siluete tepki verdiğini fark ediyor. Kaat. Elinde iki bardak şarap, üzerinde ateş kırmızısı bir bluz, kasten mi yapıyor, gerçekten bu kadar rafine mi, doğruca Stan'a doğru yönelerek geliyor. Sırıtarak. Stan'ı öpüyor. Tam ağzından. Merhaba

tatlım, diyor, sanki yıllardan beri bir ilişkileri varmış gibi ve Stan'a bardaklardan birini uzatıyor. Stan elinin ayağının kesildiğini hissediyor. Tutunacak bir yer arayarak etrafına bakıyor. Elini duvara iki fotoğrafın arasına dayıyor.

Kaat bir baş hareketiyle kendi fotoğrafını işaret ederek, nasıl buluyorsun, diyor. Fena değil, değil mi? Seni burada bulacağımı düşünmüştüm.

Yirmi yıldan beri yüzü kızarmamış olan Stan yanaklarına bir sıcaklığın yayıldığını hissediyor. Dizlerine bir şeyler oluyor. Birdenbire, dize gelmek kavramını sözcük anlamında kavrıyor. Gözlerini kaldırıp Kaat'ın gözlerine bakıyor. Kaat zaferle gülüyor ve parlak beyaz yırtıcı hayvan dişlerini ortaya çıkartıyor. Stan, dilinin pembesini, ıslaklığını görüyor, ardındaki karanlık oyuğu, Hanna'nın onu bundan koruyamayacağını, şairin, hatta Bruce'un bile bunu yapamayacağını anlıyor. Kadersi bir lanetlenme ve şehvet karışımı bir duygu ağzını kurutuyor.

Kalmak zorunda değiliz elbette, diyor Kaat.

Yatakta, Stan'ın yatağında ilk turdan sonra Kaat onu sorguya çekmeye başlıyor. Yumuşak, ama ısrarlı. Şu Hanna, nasıl bir insan? Gerçekte ne derece evlisiniz?

Oldukça, diyor Stan.

Fakat açılışta yoktu, birlikte hiç çıkmaz mısınız?

Hayır, çıkıyoruz, diyor Stan. Arkadaşlar. Fakat Hanna kalabalık toplantılara bayılmıyor doğrusu, Stan de Leeuwe'un kadını olarak peşimden dolaşmaya ve herkes tarafından görmemezlikten gelinmeye pek de hevesli değil, diye arkadaşını savunuyor Stan.

Seninle gururlanmıyor mu?

Kendi tarzında tabii, diyor Stan zayıf bir sesle. Beynindeki ampulcükler yine alarm ışıklarını yakmaya başlıyor. Söyledikleri gerçekten başka bir şey değil, fakat kulağa ne kadar savunma içindeymiş gibi geldiğini duyuyor, yanlış bir şey söylemiyor, ama yine de sanki her cümleyle Hanna'ya daha da ihanet ettiği duygusunda. İlişkilerde tehlikeli olan bu, bedenlerin yakınlaşması o kadar değil, aksine zayıf yanları, her ilişkide mutlaka olan hassas noktaları ortaya koyarak eşine ihanet. Eğer bu kadar uzun zamandır bir-

likteyseniz yazarken sana mutlaka büyük yardımı oluyordur, diyor Kaat. Dişi sesi.

Evet, tabii, diyor Stan. Buna pek ihtiyaç duymuyorum. Eskiden duyardım, ama artık değil.

Yazdıklarını ona okutuyor musun?

Hiçbir zaman, diyor Stan.

Bruce benimle oyunları üzerine her zaman konuşur. Bunun kendisine çok şey verdiğini söylüyor. Yurtdışında konferanslara gittiğinde Hanna bazen sana eşlik eder mi?

Tehlike. Tehlike.

Yalnız yolculuk etmeyi daha çok tercih ediyorum, diyor Stan.

Bir kez seninle birlikte gelmeyi isterdim, diyor Kaat. Heyecan verici olmalı. Senin kadının olduğumu düşünmelerini istemiyorsan sekreterin rolünü oynarım ya da öyle bir şey işte. Ya da yayınevinden biri.

Ağzını kapatmak için Stan onun diğer ağzına, aşağı dalıyor, dudaklarını açıyor, ve dişlerini yumuşak, ama kararlı ve etkisinden emin bir biçimde kullanıyor. Mercan kayaları, denizyıldızları, egzotik midyelerin pembe içleri, Kaat'ın bacaklarıyla sardığı kulaklarında kanın hışırtısı büyük bir deniz kabuğu kulağa dayandığında verdiği sesi anımsatıyor. Stan denizi duyabiliyor. Balık kokan iki şey vardır ve diğeri balıktır, seksist bir fıkrayı hatırlıyor. Ve uzun süre önce okuduğu bir kitaptan en sevdiği cümleleri anımsıyor, *Angeldance*... And they did little slippery things to all the places that mattered.*

Kaat gırtlağının derinliklerinden mırıldadı.

Bizim ilişkimiz de pek öyle ideal değil biliyormusun, diyor Kaat daha sonra, sanki Stan'ı teselli etmek, ihaneti gizlemek istermiş gibi. Sanki, eğer sen kadınını kurtlara yemedersen benim kocamdan da bir lokma alırsın, der gibi.

Tabii ki onu benden çok başka bir biçimde yaşıyorsun. Güven verici ses tonları, kadın kadına. Biliyormusun bir kere bana vurdu, morarmış gözümle bir hafta evden çıkamadım.

* İng. Melekdansı ... ve o küçük kaygan şeyleri yaptılar gerekli her yere. (ç.n.)

Stan bunu dinlemek istemiyor. Yeniden başlangıçta olmak, tekrar onaltı yaş, birbirlerine aktarılacak eski deneyimler yok, gözönüne alınması gereken bir insanlar ağı olmasın istiyor. Onca hikâye olmasın istiyor.

Hanna'ya günah çıkartmayı deniyor, ama bunun pek kolay olmadığı anlaşılıyor. Kaat'la şu fotoğraf sergisine gittim.

Öyle mi, diyor Hanna. İyi miydi? Güzel fotoğraflar var mıydı?

Evet, diyor Stan. Aralarında Kaat'ın güzel bir fotoğrafı da vardı, Kaat çıplak, bir başka kadınla, sanırım adı Anette.

Hanna küçümsemeyle susuyor. Tüm tutumuyla şunu dile getiriyor: Ben yokken başka kadınlarla ne yaptığını dinlemek istemiyorum. Bunu duymak istemiyorum. Stan pes ediyor. Belki daha sonra.

Kaat ve Bruce'da bir yemek. Kaat'ın uygunsuz fikirlerinden biri. Hanna ve Stan'ın çift olarak gittikleri nadir yerlerden birinde, bir Üçüncü Dünya pazarı, Kaat, bize yemeğe gelsenize, demişti. Kaat'la orada karşılaşmışlardı. Bruce uzaklarında bir yerde, Cecily omuzlarında. Hanna kabul etmişti.

Daha sonra yatakta yatarlarken Stan Kaat'a, bu gerekli miydi, diye soruyor.

Niçin olmasın, diyor Kaat. Birbirlerini ziyaret eden iki çift, bu dünyadaki en normal şey. Bruce ve sen birbirinizi uzun zamandan beri tanıyorsunuz ve sen daha önce bize yemeğe geldin, niçin Hanna da bir kez seninle birlikte gelmesin?

Kaat o gece tam bir felaket. Kaat feministi oynuyor, kadın misafirleriyle kız kardeşliği oynuyor. Masaya yanlış çatal bıçak getirdiğinde Bruce'a homurdanıyor. Teatral bir şekilde gözlerini devirerek: Erkekler! Asla öğrenemeyecekler. Zamanı gelince dikkatli ol, Cecily. Başlama yine. Samimi bir tavırla Hanna'ya eğilerek: Sen de evliydin, değil mi? Ne kadar dayandın? Stan arkadaşından, sevgilisinden utanıyor. Hanna'ya şunu söylemeyi isterdi: Gerçekte böyle değildir. Onu farklı tanıyorum. Daha sıcak, daha hakiki, daha masum, bu o sırada Hanna'ya tam da şunları söyleyen bir kadın için uygun bir kavram olmasa da: Lezbiyen olman ne kadar

pratik, en azından artık bu derdin yok. Bu yeteneğin bende de olmasını isterdim.

Bruce durumu kurtarıyor. Bruce ve Hanna'nın mükemmel anlaştıkları görülüyor. Bruce ona Hillie'yi soruyor, Hanna'nın o zaman tercih etmiş olduğu okulu. Cecily'nin de yakında okula gitmesi gerekiyor ve sorumluluğunun bilincinde anne babalar gibi ikisi de ciddiyetle eğitim sorunları üzerinde konuşuyorlar. Cecily, Bruce'un kucağında uyuyup kalmış. Kaat Stan'ı mutfağa götürüyor. Kızdın mı Stan? Okşayıcı. Seksi bir ses. Çok ileri gidiyorsun Kaat, diyor Stan. Böyle yalan söylemene gerek yok. Lezbiyenlik için yeteneğinin olmadığı yapmacığı fazla aşırıydı.

Sen ne anlatmamı istiyorsun? Onunlayken de, dilini amına soktuğunda aynı şekilde güzelce inlemeye başlayıp başlamadığını mı sorsaydım?

Çeneni tut, Kaat. Stan sevgilisine bakıyor ve bir an ona niçin böyle korkunç, böyle umarsızca âşık olduğunu anlayamıyor.

Yapmacıkları. Bu ince boyun. Bu boynu saran elleri.

Sen de Bruce gibisin, diyor Kaat. Bazen onun da tavrında böyle bir sert, babacıl ton olur. Hafif Amerikan aksanıyla Bruce'la dalga geçerek taklidini yapıyor: Çeneni tut Kate.

Stan bunları yine unutuyor.

Bir hafta sonra yatakta birlikte yapabilecekleri yolculukları hayal ediyorlar ve bunlardan bir şey çıkmasının ne kadar olasılık dışı olduğunu ikisi de biliyor. Seninle Venedik'e gitmek istiyorum, diyor Kaat. Seninle New York'a gitmek istiyorum. Seninle Endonezya'ya, Java'ya ve Bali'ye gitmek istiyorum. Stan nasıl yola çıktıklarını, tekne turlarını, ortak otel odalarını gözünün önüne getiriyor, Venedik'te San Marko meydanında kahve içişlerini, birlikte elbiseler satın alışlarını ve New York'da sinemaya gidişlerini görüyor.

Seninle Santorini'ye gitmek istiyorum, diyor Kaat.

Santorini olmaz. Santorini Hanna'ya ait.

XXII

Üç saatlik tren yolculuğu. Dışarıdaki coğrafya kuzeydekinden daha dağlık. Ormanlar. Sebze bahçeleri, vadilerde küçük kentler ve köyler. Daha az sanayi. Hedefi bir taşra kenti. Bir kilisenin bulunduğu meydanın çevresinde şirin boyanmış, canayakın evler. Yürüyor, merkez pek büyük değil ve akşam konuşacağı yeri neredeyse kendiliğinden buluyor. Güzel restore edilmiş bir bina, belediye binası ve kültür merkezi bir arada; kendi yüzünün olduğu afişin yanında konser ve sergi afişleri de asılı. Bu simadan, bu hüzünlü gülümsemeden, sanki kendisini izlermiş gibi olan gözlerden giderek bıkıyor. Burada, Hollanda ve Almanya arasındaki bir kültürel değiş tokuş programı çerçevesinde okuyacak, geçen hafta bir kukla tiyatrosu varmış, gelecek hafta bir bale grubu. Bir sergide kitapları

Almancaya çevrilen Hollandalı yazarlar hakkında bilgi veriliyor. Okuma gününün finansmanına katkıda bulunmuş olan konsolosluktan gelecek insanlarla tanışması için okumadan önceki açılışa bekliyorlar kendisini.

Otel odası canayakın, sıcak, kırmızı püsküllü perdeleri ve pembe renkli ayaklı lambaları var. Kaat'tan hala haber yok. Az sonra giymesi gereken şık pantolon takım daha aynanın yanında asılı duruyor, Stan ayağında soşet çorapları ve küloduyla kuştüyü yatağın üzerinde uzanmış düşünüyor. Konuşmalarından birinden sonra bir adam ona hangisini doğru çözüm olarak gördüğünü sormuştu: Monogami mi, yoksa değişik ilişkiler mi. Sanki sadece yazar olduğu için bir genelleme yapabilirmiş gibi. Çözüm yok, demişti. Bir yaşam boyu monogamiye herhalde kimse tahammül edemez. Hele ben hiç, diye düşünüyor, ama Kaat'ı düşünerek bunu söylemiyor. İlişkilerin fazla olması korkunç bir enerjiye mal oluyor ve herkesin hoşnut olacağı bir denge bulmak da pek mümkün değil. Bekârlık da sürekli olursa hüzünlü bir durum. Yani çözüm yok, diye yineliyor. Sadece sorunlar var. Tek avantaj hangi sorunları istediğimiz konusunda eskisinden daha fazla kendi karar gücümüze sahip olmamız.

Hangi sorunları istediğini düşünmenin zamanı yavaş yavaş kendisi için geliyor. Şu anda en çok öylesine yolculuğa devam etmeyi, uzakta olmayı, Hanna'yla ilişkisi üzerine düşünmemeyi isterdi. Bir yerlerde, Hanna'nın kendisinden ayrılmayı istemekle birlikte bu yönde bir adım atmayacağı umudu büyüyor. Her ikisi de bir kez evlenmişti, Hanna ikinci kez çuvallamak istemiyordu. Bu kadardı, belki arkadaş kalabiliriz, demek Stan için de tahammül edilmez bir düşünce. Stan bundan kuşku duyuyor. Onları bağlayan olağan bir arkadaşlık değil. Aslında birbirlerine söyleyecekleri o kadar da çok şey yok. Kaat'ın şiddetli bir duygunun, tutkuya doğru kısa bir kaçışın, eski bir bağımlılığın yeniden alevlenmesinin dışında belki de daha çok bir tahrik olduğunu, Hanna karşısında kopuşu getirecek bir tahrik olduğunu düşünüyor. Fakat Hanna yutmuyor, tahammül ediyor, erteliyor. Herşeye rağmen –belki de Bruce'la numarasının anlamı buydu. Stan'ın öfke içinde son noktayı koyması için vesile olarak düşünülmüştü. Fakat bunu Stan da yapmamıştı. Kendisi o kadar kötü davrandıktan sonra Hanna'ya kızması zordu. Belki de

bir şey yapmazsa her şey kendiliğinden çözüme varırdı. Kaat'la bu randevulaşmayı yapmamalıydı. Bu beklemekten, bu bir şey bilmemekten nefret ediyor. Eğer daha uzun süre sesi çıkmazsa kendisi onu arayacak.

Zaman geldi. Modaya uygun kesimli siyah ceketini, siyah pantolonunu giyiyor. Gazoz ve elma suyu dışında içecek bir şeylerin olmasını umut ediyor.

Ertesi sabah, imza atıp parasını alması için oraya bir kez daha gitmesi gerekiyor. Sergiyi organize eden kütüphaneci kadın gitmeden önce kendisini kahve içmeye davet ediyor. Dün hoş bir akşamdı, diyor. Stan da aynı düşüncede. Samimi bir dinleyici kitlesi, bu kent için çok renkli. Normalde yazar okumalarına daha yaşlı bir dinleyici gelir, diye anlatıyor kadın; bu kez evli çiftlerin ve kadınların arasında göze çarpacak kadar genç insan vardı.

Daha sonra lokalde Stan, yakın bir çevreden gelen konsolosluktan sempatik bir hanımın ve yörenin tek alternatif gazetesinde çalışan Filistin şalı takmış genç bir gazeteci adamın arasında oturuyor. Başka türlü bir araya gelmeleri bile çok zor iki tip, diye düşünüyor, değil ki sohbet etmeleri. Gazeteci ona birkaç soru daha sormak istiyor. Hollanda ve Almanya arasındaki farklara ilişkin. Almanya'da normal insanlar ve siyasi hareketler arasındaki uçurum daha büyük. Radikalizm ve burjuvazi arasındaki geçiş basamakları çok daha az.

Daha sert sosyal farklar. Almanya'da hâlâ önder figürlerine, örnek tiplere daha fazla ihtiyaç var, demişti. Genç adam onaylayarak başını sallıyordu. Yanındaki kadın konuşmalarına katılmıştı. Buradaki feministler Hollanda'dakilerden çok daha dogmatik ve hoşgörüsüz, diye kanısını belirtti. Çoğunlukla olduğu gibi iki kutup arasında kalan Stan, kendisine çoğu zaman saldıran bu kadınları savunmaya başlamıştı. Gruplar çevrelerine saldırmaya, dogmatikleşmeye başlarlarsa bunun çevreleriyle de bir ilişkisi vardır, diyor. Eğer farklı olan herşeye karşı hoşgörü azsa. Fakat siz dogmatik değilsiniz, ama buna rağmen... Lezbiyensiniz, demek istiyor ama bunu telaffuz edemiyor. Ben yazarım, diyor Stan. Bu nedenle tolere ediliyor. Hiç kimse sanatçılardan normal bir küçük

burjuva yaşamı sürmelerini beklemiyor, sanatçılar normdan biraz uzaklaşmalı, bu onları daha ilginç kılar. Fakat ben buradaki çevrede yaşıyor olsaydım, yazar değil de öğretmen ya da benzer bir şey olsaydım, bana gösterilen tepki ne olurdu? O zaman da yanımda oturup benimle bir bardak bir şey içer miydiniz?

Kütüphaneci kadın onu kitap rafları arasından geçirerek kahvenin hazır beklediği arka taraftaki bir odada küçük bir masanın başına götürüyor. On dakikalık zorunlu nezaketten sonra sen diye hitap etmeye başlıyorlar, ilk adımı kim atıyor Stan mı, kadın mı? Stan hâlâ, Almanya'da alışılmış olanın hangisi olduğundan emin değil.

Zaman zaman yolculuklarında bunun gibi hemen temas kurduğu kadınlara rastladığı oluyor, yaşamları ve deneyimleri ne kadar farklı olursa olsun. Küçük bir kentten bir öğretmen ya da kütüphaneci. Çoğunlukla yalnız yaşayan. Niçin evlenmedikleri hemen anlaşılmıyor, basit anlamıyla yaşlı kızkurusu izlenimi bırakmıyorlar kesinlikle. Kadına sorduğunda rahatça omuz silkiyor. Savunmada değil, baskına uğramış değil, tersine: Olmadı işte, diyor. Bundan pişman mı? Zaman zaman. Fakat çoğu kadının kocalarıyla nasıl yaşadıklarını gördükçe, bir kez daha, yakayı ele vermek yerine belayı atlatmış olduğu duygusu yaşadığını söylüyor. Çok zor, diyor belli bir gururla. Boyunduruğa girmek kolay değil. Stan bunun doğru olduğunu görüyor, kendisi için kahve pişirmiş olan, küçük bir kâseye çikolata koymuş olan diğer kadında. Küçük bir taşra kentinde kütüphaneyi yönetmek, yaşlı bir anneye bakmak muhafazakâr bir yaşam gibi görünüyor. Aşk yaşamı neredeyse yok, çünkü burada herkes herkesi tanıyor, herkesin gözü üzerinde. Bir süre evli bir erkekle, diyor. Ama tabii bu da çok bağlayıcı, acaba arar mı diye telefonun başında bekleyerek evde ziyan edilen onca gece. Ona mutluluktan çok acı, aradığının gerçekleşmesinden çok alçalma verdi. Adam sık sık onsuz yaşayamayacağını söylese de hep ikinci sırada gelmek. Ve daha da kötüsü: Onun kendisini tanımak için hiçbir çaba göstermediğini anlıyor, daha çok gizli sevgili fantezisine uymasını yeterli buluyor. Bir erkek tarafından, kendisi tarafından, ku-

rumanın eşiğindeyken kurtarılmış bir kadın olarak görmek istiyor. Aslında, diyor Stan'ın karşısında oturan kadın, aslında beni hiç tanımadı. Bunu sakin söylüyor, kabullenmiş, biraz da kederli. Stan kullanılmamış yetenekleri olan, neredeyse kimseyle paylaşmadıkları bir iç yaşama sahip, yalnız olmak zorunda kalan ve çoğunlukla başka insanlar aile yaşamının sıcaklığında sevinirken ya da bunun darlığına isyan ederken, bir pazar günü yalnızlığından çok daha derinlere giden bir varoluş düzeyinde yalnız kalmış daha pek çok kadın tanıyor. Eşitlik statüsünün daha azıyla yetinmeyi asla, hiçbir zaman kabul etmeyen kadınlar. Evlenmemelerinin asıl nedeninin fazla gururlu olmaları ve beklentilerinde haklı olduklarını bazen kendileri de bilmeyen ve sanki bu yeterli bir açıklamaymış gibi, olmadı işte, doğru erkek karşıma çıkmadı, diyen kadınlar.

Stan kadını güzel buluyor. Ciddi bir espri anlayışı, açık bir zekâsı var, konuşmayı hemen temel olana getiriyor, havadan sudan konuşma yeteneği olan biri değil. Fakat konuşmaları kesintiye uğruyor. Bütün zaman boyunca masada üçüncü bir fincan daha vardı, boş. Kitapçı, okuma toplantısının organize edilmesine de katılmış, artık neredeyse yaşlı bir adam, yanlarında oturuyor. Sık sık burada kahve içiyor. Bir kaç kez gittiği Hollanda üzerine konuşmaya başlıyor, buradakinden daha fazla bisiklet var, güzel kanallar, eskiden daha gençken orada yelken de kullanmış. Stan yelken kullanıyor mu? Hayır, Stan yelken kullanmıyor, ama bisiklete biniyor. Ve elbette suyu seviyor, özellikle denizi. La mer, diyor Stan ve adama bu kelimenin anne kelimesiyle akrabalığının boşuna olmadığını, Flamancadaki "de zee" kelimesinin Almanca karşılığı "das Meer"ken, Almancadaki "der See" kelimesinin Flamancaya "het meer" olarak çevrildiğini anlatmak istiyor. Kütüphaneci bu konuda bir kitaptan bahsediyor, anne olarak deniz. Kate Chopins'in Uyanış'ındaki kadın kahraman denize yaşamına son vermek için gitmiyor ve doğa üzerine onu bir güç olarak tanımlayarak yazan erkeklerin denizi teselli verici değil de tehlikeli ve ne yapacağı bilinmez olarak tanımlamasından ne kadar farklı... Adamın yanlarında olduğunu unutuyorlar, fakat sözlerini kestiğinde yeniden fark ediyorlar. Yelkenlilerden mi söz ediyor yoksa bisikletlerden mi? İki kadın birbirine bakıyor. Adam onların sözünü kestiğinin farkında değil. Ka-

dınlar yüzüne bakarak gerekli yerlerde gerekli sesleri verdikçe kendisini aslında dinlemediklerinin farkında değil. Kadınların yanındayken beş dakikadan daha uzun bir süre ilgi odağı olmamak onu huzursuz ediyor. Sözlerini kesmek zorunda. Kütüphaneci sesini çıkartmıyor, ondan daha kötüleri de var. Kahve dolduruyor ve çikolatayı bir kez daha Stan'a doğru uzatıyor. Adamın konuşmaya devam etmek için buna hiç ihtiyacı olmasa da arada sırada bir soru soruyorlar. Sonunda adam saatine bakıyor ve tekrar işe dönmesi gerektiğini söylüyor, hanımlarla birlikte olmak onun için bir zevkti, Stan'ın belki de yeni bir kitap yazdığında kentlerine tekrar geleceğini umuyor.

Stan'ın trene gitmesi gerekiyor. Hayır, istasyona kadar kendisine eşlik edilmesine gerek yok, o kısa mesafeyi yürüyerek gitmek istiyor, çantası fazla ağır değil. Kütüphaneci kadın Stan'a elini uzatıyor ve Stan'ı önce bir yanağından sonra diğerinden bir iç gerilimle öpüyor. Birbirlerine hoşçakal, diyorlar, sadece o kadar.

Stan trende, böyle de oluyor, diye düşünüyor. Yoksa kendisinde olmuyor mu? Hanna'sız yaşayamaz mı? Kaat'sız yaşayamaz mı?

XXIII

Stan'a yalnız yolculuk edenler alanında uzmanlaşmış bir otelde yer ayırtılmış. Tek yataklı bir oda, en üst katlardan birinde bir yerlerde değil, kahvaltı masasında aileler yok. Ancak canayakın otel sahibeleri bu arada yalnız yolculuk yapanların çoğunun erkekler olduğunu düşünmemişler. Okuma toplantısından sonra otele dönüp de resepsiyonda anahtarı istediğinde bunu hissediyor. Cumartesi akşamı. Oda numarası için mantosunun cebindeki karta bakması gerekiyor, altmış yedi miydi, hayır bu dündü. Girişteki koltuklarda ellerinde bira şişeleri ve bardaklarla üç adam oturuyor. Sarhoş, gürültücü. Stan onlara bakmadı. Hey, hanımefendi size yardımcı olabilir miyiz, Stan cebindeki kartı arar ve resepsiyoncu bir kutudan doğru anahtarı bulup kendisine uzatırken adamlardan birisi şimdi

alkol buharlarını ensesine üfleyerek yanında duruyor. Stan cevap vermiyor. Artık bu tür durumları iyi tanıyor, her tür cevap, istemediği bir konuşmanın başlangıcı olabilir, yeni tepkileri getirecek bir kışkırtı. Görmezlikten gelmeyi öğrendi Stan. Başına fazla bir şey gelmez, burada resepsiyoncunun düzeni sağlaması gerekiyor ve o da hafifçe sırıtmasına ve adamlarla birlikte içtiği belli olmasına rağmen gerekirse bunu yapar da. Stan asansörün nerede olduğuna bakıyor ve doğruca oraya gidiyor. Yeter ki kararsızlık göstermesin. Şimdi arkasından adamlar beklenen yorumları yapıyorlar. Pis amcık. Onu bir kere iyice sikmek gerekiyor. Ben ona ne yapacağımı bilirdim. Aman bırak gitsin. Çok sıska. Göğüs yok. Stan odasının kapısını arkasından kapatıyor, anahtarı iki kez döndürüyor. Sessizlik. Televizyonu açıyor. Hışırtılar. Diğer programlara bakıyor. Test görüntüsü. Nükleer enerjinin tehlikeleri üzerine bir tartışma. Sonra mantosunu çıkartıyor, elbiselerini çıkartıyor, saatini yatağın yanına koyuyor. Mini-bara göz atıyor. Hayır, başka alkol yok, yeterince içti. Maden suyu. Küvete su dolduruyor. Aynada yüzünü görüyor. Solgun, yorgun, hafif kırışık. Çok uzaktan bakarmış gibi görünen gözler. Kırk yaşında birisi için zayıf bir beden, neredeyse kemikli. Kendisini sıcak suya bıraktığında ve omuzları rahatladığında melankoli bastırdı. İstek. İstek değil bu, istek anonim bir kadın bedeniyle kolayca tatmin olurdu, aynı resepsiyondaki adamların istediği gibi. Onun isteğinin bir adı var, adı Kaat. Ve buna ait olan melankoli bunun gerçekleşmeyeceğini bilmesinden kaynaklanıyor. Kendisi gelse bile, fındık esmeri sevgilisi, bu kısa olacak, sadece bir an için.

Bunun uykusuz bir gece olacağını biliyor. Yatakta dönüp durarak, tekrar tekrar ters çevireceği yastıkta serin bir yer arıyarak.

Ve ertesi sabah erken kalkmak zorunda.

Başından beri, fotoğraf sergisinden sonra ilk beraber oluşlarından beri biteceğini, ya da daha doğrusu bir ilişki değil, aksine karşılaşmaların gevşek bir şekilde art arda gelişi olacağını biliyordu. Eğer şansı varsa. Bu isteğini daha da artırdı sadece. Hiçbir zaman bir sonraki defayı hesaba katamıyordu. Ve Kaat varsa, o zaman her dakika doluydu, görüntüler parlak renklerle içine gömülüyordu.

Elinde olmadan Kaat'ın yine gideceği an için anılar istifliyordu. Bazen Kaat'dan haber çıkana kadar iki, üç hafta beklemek zorunda kalıyordu ve her defasında Kaat gittiğinde şunu düşünüyordu: Belki de bu son kezdi.

Bekliyor. Zorlamıyor, sormuyor, bir sonraki buluşmaya değindirme yapmıyor, sadece bekliyor.

Yazıyor. Elinde olmadan metin parçaları onu zorluyor, lirik metinler, daha şimdiden bir çekmeceye tıkacağı, kimseye okutmayacağı, belki sadece şaire, erotik metinler. Hanna'ya değil, Bruce'a değil, Stan demek istediğim tam da buydu, diyecek olan yayımcısına hiç değil, istediğim tam bu. Soluğu kesilmişliği biraz daha az ve belki umarsız, bu kadar tekrar olmadan, biraz daha anlatım kurgusu, biraz daha şekil. Yazıyor, sanki bir daha asla geri gelmeyecek olanı tutabilmek için. Büyü. Aç ve şehvetli yazıyor, sonbahar duygusuyla ve melankolik.

Ve bazen Kaat yeniden geliyor, artık esin perisinin maddi olarak da var olduğunu, tutulacak bir bedeni olduğunu, telefonda bir sesi ve kötü davranışları olduğunu neredeyse unuttuğunda.

Merhaba canım, diyor telefonda. Beni hâlâ düşünüyor musun?

Asla, diyor Stan, sertçe. Kimdin sen söylesene?

Kaat, ışıklı öğle sonrasında Stan'ın yatak odası penceresi önünde çıplak, karşı komşuların onu tül perdenin arkasından görüp görmeyeceklerine aldırmadan. Geç öğle sonrası güneşi teninde; Stan bedeninin yan tarafındaki tüylerin nasıl ince çizilmiş bir bölge gibi daha açık renk olduğunu görüyor. Resim beynine yerleşiyor. Bir daha asla kaybolmayacak. Kaat, hâlâ yatakta uzanan Stan'a dönüyor. Geriniyor, elleri yüzünde. Teninin altında kaburga kemikleri, altındaki yassı bölge, karnından amına uzanan koyu renk çizgi, küçük sedefsi çizgiler, doğurmuş olduğu için zebra çizgileri. Stan'ın beyninde klik ediyor. Ellerini başının üzerinde tutuyor, bilekleri sanki bağlanmış gibi. Sanki çelişkiyi duymak istermiş gibi konuşuyor: Giyinmem lazım. Eve gitmeliyim. Cecily'yi almalıyım.

Daha değil, diyor Stan, Kaat'ın duymak istediği gibi.

Hayır, diyor Kaat. Ben bir anneyim. Sanki Stan bunu bilmiyormuş gibi. Yukarıdan aşağıya bedenine bakıyor. Bu bedene

hâlâ bakan olur mu? Evet, diyor Stan, olur. Gel.

Bir kere daha sevişiyorlar.

Sonra gidiyor.

Stan neredeyse bir rahatlama duyuyor. Onu belli bir sabırsızlıkla kapıdan dışarı itiyor. Katlanılmaz vedalaşma, Kaat'a bakmak ve o hala poposu çıplak yatağın altında bir yerlere girmiş donunu arayarak önünde dönerken bunun belki de son kez olduğunu düşünmek, bu katlanabileceğinden fazla. Artık gitse de, çarşafa bulaşmış, ellerine bulaşmış Kaat'ın kokusuyla, kendi isteğiyle yalnız kalabilse. Kaat'ı neredeyse iterek kapıdan çıkarttıktan sonra yatağa uzanıyor. Telefonun çaldığını duyuyor, açmıyor. Zaman duruyor. Sokağın sesleri çok uzaklarda. Ellerini boğuk bir acının yayıldığı karnının üzerine bastırıyor, yüzükoyun yatakta yatıyor ve Kaat'ı kokluyor.

Sık görüşmüyorlar. Kaat'ın zamanının az olduğunu ve geceleri nadiren kalabileceğini Stan kabulleniyor. Kaat evli. Stan'ın artık midesinde tuhaf bir şeyler olmadan bakamadığı bir yatakta Bruce ile birlikte yatıyor. Masanın üzerindeki kâğıtlarda Bruce'un elyazısına rastladığı Kaat'ın evine gitmek istemiyor. Bruce'un kazağı, tanıyor, sandalyenin üzerinde asılı. Duştaki sabunun kokusu tanıdık geliyor. Herşey ona, en iyi erkek arkadaşı Bruce'un ve tutkun olduğu bu kadının ortak bir yaşam sürdüklerini, kendisinin dışında kaldığı, ayrıntılarla dolu yıllardır süren bir hikâye, bir yaşam sürdüklerini hatırlatıyor. Kaat ondan sanki tesadüfen evi paylaşan biriymiş gibi ya da erkekler için kullanılan, hor gören feminist jargonla söz ediyor. Fakat evlerine gittiğinde Kaat onu bu şekilde aptal yerine koyamıyor. Stan birbirlerine ait olduklarını dişfırçalarının yanyana durmasında, giysilerini aynı çamaşır sepetine koymalarında görüyor. Bunu sadece Kaat'ın, sadece Bruce'un değil ikisinin ortak çocukları olan Cecily'de görüyor. Bu insanların yatağı paylaştıkları, yanında kitapların durduğu, solmuş yama işi örtüsü olan o büyük yatağı paylaştıkları düşüncesinin verdiği kıskançlık basit bir kıskançlık değil. Bu onu günlerce süren bir melankoliye sürükleyen kötü bir yürek acısı. Hayır, uzun süremez.

Kaat ona ait değil. Kaat kendisini ödünç veriyor. Daha sonraları

geçersizleşecek vaadlerde bulunmaktan özenle kaçınıyorlar. Ancak bunun ne anlama geldiğini birbirlerine itiraf etmiyorlar. İkisi de aşktan söz etmiyor, seni seviyorum, ya da beni seviyor musun, demiyorlar. Kaat soruyor: Hoşuna gidiyor muyum?

Evet, diye yanıtlıyor Stan.

Stan, Kaat'ı ve Bruce'u bağımsız insanlar olarak algıladığı sürece katlanabiliyor. Bu yüzden artık Kaat'ın evine gitmek istemiyor, bu yüzden kendi evinde sevişiyorlar. Stan, Kaat'ın Bruce hakkında anlattıklarını duymak istemiyor, ortak yaşamları hakkında hiçbir şey duymak istemiyor, bunun hatırlatılmasını istemiyor. Fakat sanki Kaat bunu bilerek yapıyormuş gibi Stan'ı onun sormadığı ayrıntılara boğmaktan vazgeçmiyor. Ya da üzerinde Bruce'un ceketiyle gelmekten. Ve Kaat durmadan Hanna hakkında bir şeyler duymak istiyor. Nasıl seviştiklerini, ne kadar sık seviştiklerini. Stan, Kaat'la birlikte oldukları birkaç saat içinde Hanna'yı düşünmek istemiyor. En çok istediği diğer her şeyi dışarıda bırakmak, gündelik yaşamın bütün ayrıntılarını unutmak, her ikisinin de içinde diğerine yer olmayan ayrı bir geçmişi olduğunu unutmak. Kaat'la bir adaya gitmek istiyor ve eğer bu mümkün olmazsa yatağı, kendi yatağını bir adaya çeviriyor.

Bir keresinde Kaat'ı Paris'e gitmek için kandırmayı başarıyor. Hafta içinde. Hafta sonları görüşmüyorlar. O zamanlar Stan çoğunlukla Hanna'yla beraber. O zaman Kaat evde, Bruce ve Cecily ile. Olağan bir çarşamba akşamı Paris trenine bindiler. Kaat hemen bir otele gitmek istedi, fakat Stan zamanı, bu değerli zamanı uzatmak, her dakikasının tadını çıkartmak istiyor, Kaat'a masanın üzerinden bakmak ve düşünmek istiyor, hemen bir saat sonra, yarım saat sonra, o zaman önünde diz çökeceğim ve blucinin fermuarını açacağım, onun elleri benim saçlarımdayken kumaşı kalçalarının üzerinden kaydıracağım. Hemen.

Gare du Nord'un karşısındaki Hotel Terminus'un restoranında boş bir masa var. Sen seçiyorsun, dedi Kaat. Stan büyük deniz ürünleri tabağını ve bir şişe de Sancerre seçiyor. İlk karideslerin ve içlerini çıkartmak için çubuklarla birlikte deniz salyangozlarının servisi yapılırken bu saatler sürer, diyor Kaat. Daha sonra ekmek,

tereyağı, mayonez ve dev tabak getiriliyor. İstiridyeler, Stan'ın isimlerini bilmediği çiğ midyeler, pavuryalar ve yengeçler kalın bir buz ve yosun tabakasının üzerinde. Stan neredeyse ameliyat aletlerine benzeyen gereçlerle yengeçlerin bacaklarının nasıl kırıldığını, neyin yenip neyin yenemeyeceğini gösteriyor. Prensipte yutabildiğin her şey. Bütün yumuşak içler. Diğer müşterilerin sesleri onları çevreleyen bir yatak odası duvarı gibi. Coşkulu konuşmalar, fazlaca konuşuluyor, ağır ağır yeniyor. Stan inatçı bir midyeyi kabuğundan ayırmış şimdi elleriyle Kaat'ı besliyor. Kaat onun parmaklarını yalıyor, teker teker. Stan bunu karnının derinliklerinde, anında hissediyor. Tabağın üzerinden öpüşüyorlar. Yaptıklarının yasak olduğunu unutuyorlar. Kaat'ın ağzı yumuşak ve tuzlu ve soğuk. Ah, deniz, deniz.

Ertesi sabah dönüş trenine binmeden o zamanlar Kaat'ın teyzesinin evinde kaldıkları sokağı bulmaya çalışıyorlar. İsmini unutmuşlar. Akşamları bir kafede oturdukları meydanı da bulamıyorlar. Stan'ın o zamanlar koşarak eve döndüğü sokaklar olabilecek sokaklardan geçiyorlar. Fakat şimdi sabah ışığında, karanlık ve tehlike yokken, yirmi yıl daha yaşamış ve olgunlaşmışken her şey çok farklı görünüyor. Yeni bir anı diğerlerinin üzerine yayılıyor. Eğer Stan ileride Paris'in bu sokaklarından geçecek ve Hotel Terminus'da midyeler yiyecek olursa o zaman hafif bir melankoliye kapılacak. Hafif, yitirmenin ve istemenin işkencesi olmaksızın. *Never knew what I missed 'till I kissed you.*

XXIV

Çalar saat çaldığında koyu bir karanlık hakim. Eliyle saati arıyor, bulamıyor. Bir elektrik düğmesi arıyor ve aramaya nereden başlayacağını bilemiyor. Sağında eliyle bir duvara dokunuyor. Nerede olduğunu bilmiyor. Elektrik düğmesi. Çizgili duvar kağıdı. Üzerinde çalar saatin durduğu bir etajer. Bütün düğmelere basıyor ve nesne susuyor. Hay Allah. Pazar sabahı, saat beş, havanın aydınlanmasına daha saatler var. Kalkması gerek, onbeş dakika sonra taksi gelecek, yarım saat sonra treni kalkıyor.

Eğer arabayla gidecek olsaydı daha saatlerce yatakta kalabilirdi, fakat pazar sabahları tren sayısı az. Haritada mesafe o kadar uzak değil. Yine de tren tarifelerini uzun uzun inceledikten sonra gideceği yere zamanında varabilmesi için bir tek bu olasılık

çıkmıştı. Komşu büyük kente ilk sabah treni. Orada bir saat beklemek. Aktarma ve sonra bir aktarma daha. Taksiyi telefonla istemişti ve umarım gelir, diye düşünüyor.

Otel personeli daha uyuyor. Önemli değil, demişti, istasyonda beklerken kahvaltı ederim, saati kuracağım.

Beşi on geçe çantasıyla birlikte otelin önünde. Kapıyı arkasından kapattı. Aptallık. Eğer taksi gelmezse zili çalmak zorunda kalacak, birilerini uyandırmak zorunda kalacak. Sokak lambaları hâlâ yanıyor ve sokağın çiğ ya da yağmurdan parlayan bölümlerini aydınlatıyor. Hiçbir şey duyulmuyor, cumartesi gecesinin eğlence sesleri birkaç saat önce dindi. Sessizlikte sadece bir şıpırtı sesi işitiyor, başka bir ses yok. Saate bakıyor. O anda yakınlarda bir arabanın homurtusunu duyuyor. Bir viraj, dar ve dik bir yolu çıkarken vites değiştiriyor. Taksi şoförü de kendisi kadar suskun.

Tren bekliyor. İçlerinde ışık yanan ardarda dizilmiş küçük odalar. Yine içeriden aydınlatılmış bir bölmede başında görevli kasketiyle bir adam oturuyor ve esniyor. Başka kimse görünmüyor. Bir kez daha tren tarifesine bakıyor. Peron doğru, tren doğru, beş dakika sonra hareket edecek. Trenin sürücüsü biniyor. Küçük bavuluyla bir kadın gelip ikinci mevkiye oturuyor. Tren karanlığın içine hareket ediyor. İnsan günün başlangıcı değil, bitimi olduğunu söyleyebilir. Stan yorgun, fakat ufukta homojen bir gri ışık tüm coğrafyayı ortaya çıkarana kadar giderek genişleyen sarı bir ışık çizgisi yavaş yavaş belirdikçe neşesi yerine geliyor. Küçük bahçeler. Evler. Uyuyan köyler. Trene havlayan bir köpek. Kent.

İstasyon lokantasında kahvaltı ısmarlıyor. Kahve sulu, ama sıcak. Pazar sabahı o kadar erken saatte kahvaltı eden bir tek o değil. Okuma toplantıları yapmak zorunda olmayan bütün bu insanların ne yaptıklarını, nereye gittiklerini soruyor kendi kendine. İçeriye dün geceyi henüz tamamlamamış bir adam giriyor. Bira ısmarlıyor. Servis yapan dolgun kadın onu tanıyor gibi. Bira için çok erken, diyor. Sadece kahvaltı var. Adam bir kahvaltı ve bir bira, diye ısrar ediyor. Kadın bir sepet ekmek ve bir kahve veriyor. Adam, Tanrım, diyor insan hiç bir yerde istediğini alamıyor, hiç bir yerde kimse kimse için çaba göstermiyor, herkes kendi istediğini yapıyor, kimsenin başkasına baktığı yok. Gri sabah ışığında Kaat düşüncesi kaybolmuş gibi. Bu sabah duruma tekrar daha serinkanlı

bakıyor. Kaat gelsin ya da gelmesin, uzun süremez. Çok karmaşıklaştı. Kaat'ı ve kendisini bir adaya atmak, kendi geçmişlerinden,kendi çevrelerinden çözmek girişimleri herhalde başarısızlıkla sonuçlanacak. Dünyada yalnızmış gibi davransalar da, bunun sadece bir yanılsama olduğunu hatırlatmak için Hanna ve Bruce var. Ve bunu yaptılar, ikisi de. İyice.

Bir cuma öğleden sonrası oldu.

Stan işini birbuçuk saat erken bitirdi. Hanna'yı arıyor. Kimse yok. Hanna mutlaka alışverişe çıkmıştır. Stan onun evine gidip bir demet çiçek ve bir şişe şarapla onu beklemeye karar veriyor. Şaraptan vaz geçiyor, zaten ancak bir macera yaşadığında karısının farkına varan suçunun bilincinde bir kocaya fazlasıyla benziyor. Çiçekler o kadar göze çarpmaz, zaten sık sık getiriyor.

Arabasını Hanna'nın evinin önünde park ettiğinde Kaat'ın sarı Renault'sunu görüyor. Yanına gidiyor, Cecily'nin koltuğunu görüyor, okşanmaktan tüyleri dökülmüş bir ayı, yarısı yenmiş kahverengileşmiş bir elma ve kağıt mendiller, mandalin kabukları gibi bir aile yaşamına ait diğer ıvır zıvır. Kaat Hanna'yla konuşuyor, diye düşünüyor ve öfkeleniyor: tipik Kaat, hep ne yapacağı belli olmaz. Kaat mı Hanna'ya baskın yaptı yoksa Hanna mı Kaat'ı aradı? Hanımlar kendi arkasından durumun nasıl devam edeceği üzerinde karar mı veriyorlar? Sahneyi gözünün önüne getiriyor, Kaat el kol hareketleri yapıyor, Hanna'yı sürekli düşünce sıçrayışlarıyla hırpalarken gergin olduğunda hep yaptığı gibi tiz kahkahalar atıyor. Hanna koltukta, suskun, kendi koltuğunda, ya da mutfağa giderken, Kaat'a daha çay isteyip istemediğini sorarken. Hep olduğu gibi dostça, bisküvileri bir tabağa koymuş ya da bir paket çikolatayı küçük parçalara ayırmış olmalı. Bunun dışında susacak ve Kaat'a bırakacak. Yoksa böyle değil mi? Görüntü değişiyor, Kaat gözyaşları içinde ve Hanna normalde olmadığı kadar cesur, suçlamalarda bulunurken. İsterik değil, aksine şımarık bir çocuğa hatalarını gösteren bir anne gibi. Stan merdivende duruyor, çiçekleri, kitap dolu çantası ve hafta sonu eşyalarıyla orada duruyor ve iki kadın arkadaşından nefret ediyor ve eve dönmesinin daha iyi olup olmayacağını düşünüyor. Burada bir aşağı bir yukarı

gidip gelerek Kaat ve Hanna arasındaki konuşmaya öfkelenmek ne getirecek, hayalinde canlandırabiliyor, fantezisi çok geniş, ve her zaman olduğu gibi hayal ettikleri gerçeğin kendisinden kötü olacak. Tekrar arabasına dönebilir ve bir saat dolaşabilir, sonuçta erken geldi, her zamankinden erken. Ama belki de Kaat hâlâ orada ve kendisi için hiddetli bir karşılama hazırladılar, o zaman hesap vermek zorunda kalacak, Kaat ve Hanna arasında seçim yapmak zorunda kalacak.

Hanna'nın bir komşusu merdivende yanından geçiyor, o da elinde çiçeklerle, Stan'ı görüyor ve selam veriyor. O zaman nasıl aptalca orada durduğunu fark ediyor ve otomatik olarak Hanna'nın kapısına gidiyor. Anahtarı deliğe sokuyor. Onu karşılayan sessizlik, erken geldiği, Hanna'nın çarşıya gittiği ya da işten geç döndüğü diğer zamanlardakinden farklı bir sessizlik. Büyük oturma odasında Kaat'tan iz yok, Hanna'dan da. Mantosunu çıkartmak istiyor ve Bruce'un deri ceketinin portmantoda asılı olduğunu görüyor. Kaat Bruce'un giysilerini sık sık giyer. Sanki kedi miyavlar gibi bir ses duyuyor, kesik, uzaktan, Hanna'nın yatak odasından, Hanna ağlıyor diye düşünüyor hâlâ aptal gibi ve mantosu üzerinde oturma odasından geçerek yatak odasına gidiyor, geçerken masanın üzerinde şarap kadehleri ve yarılanmış bir şişe şarap görüyor. Hâlâ, Hanna ve beşten önce şarap, gerçekten de yolunda olmayan bir şey var, diye düşünüyor, ta ki kapıyı açıp da durumu tümüyle yanlış anlamış olduğunu ilk bakışta fark edene değin. Hanna'nın yüzü, kendi tanıdığı haliyle, sadece kendisinin tanıdığını sandığı onun gece yüzü ve bir an için sanki kendi bedeninden sıyrılmış da kendisini ve Hanna'yı görüyormuş gibi tuhaf bir illüzyon, geçmişten bir sahne, gelecekten bir sahne. Ta ki Hanna'nın üzerindeki omuzların kendi omuzları olmadığını, Kaat'ınkiler de olmadığını, bir başka kadının omuzları da olmadığını, Bruce'un omuzları olduğunu kavrayıncaya kadar. Önündeki sahne sabitleme düğmesine basılmış bir videoda gibi dondu, ses durdu, Hanna'nın yuvarlak gözlerinin kendisine çevrildiğini görüyor, ağzının heyecandan şaşkınlığa dönüşen Oh'unu, Bruce'un gözlerinin kendisine çevrildiğini hissediyor ve nasıl yeniden kapandıklarını görüyor. Belki geçen saniyeler bile değil, ama, buradan gitmeliyim, diye düşünüyor, böyle donmuş gibi eşikde duramam. Burada bana yer

yok. Bunu görmemeliyim. Bunu görmedim. Kaçıyor, evin kapısını güçlükle açıyor ve ancak, sanki peşinden gelip de kendisini geriye sürükleyeceklermiş gibi kapısını kilitlediği arabada nasıl ellerinin titrediğini ve midesinin bulandığını fark ediyor. Bir kedi gibi hasta.

Ertesi gün uzun; nazik bir sessizlikten sonra nihayet konuyu açtıklarında, bunu daha akıllıca yapabilirdiniz, diyor. Geleceğimi biliyordun, sık sık erken geldiğim oldu.

Sana zaten anlatacaktım, diyor Hanna. Sakin, dirençli görünüyor, hiçbir utanç ya da zafer kazanmışlık belirtisi yok.

Siz bunu sık sık....

Hayır, diyor Hanna. Böyle bir şey düşünmemiştim. Rastlantısal olarak yaşandı. Bir kez daha tekrarlanacağını sanmıyorum. Birbirimize karşılıklı sempatimiz var, hepsi o kadar.

Niçin... diye soruyor Stan.

Niçin olmasın, diye yanıtlıyor Hanna. Niçin olmasın? Senin için olsun da benim için niye olmasın?

Ama niçin Bruce'la, niçin tam da onunla?

Neden Bruce'la olmasın? Böylece her halükarda aile içinde kalmış oluyor, değil mi, diyor Hanna kendisi için alışılmamış bir alaycılıkla.

Stan ona bakıyor, arkadaşının şimdi bir maske gibi taşlaşmış görünen yüzüne, artık aşina olmayan, ardında hınç ve buz gibi kararlı bir öfke olduğunu tahmin ettiği yüzüne bakıyor. Hanna açısından son söz söylenmiş durumda, ardından bir olay çıkmayacak, acımasız suçlamalar ve bol gözyaşlı barışmalar da yok. Stan birdenbire Hanna'nın ona kimi hatırlattığını anlıyor. Kendi uygun gördüğü an konuşmanın bittiğini bildiren, bir beton sığınağa çekilen, hiç kimsenin kendisinde en küçük bir duygu kıpırtısı yaratmasına bile izin vermeyen babasını. Bu kendisini küçük ve savunmasız hissetmesine neden oluyor, çocuk gibi. Haksız, her zaman haksız. Tuhaf bir şekilde, konu üzerinde konuşabildiği kişi Bruce oluyor.

Senaryo üzerinde çalışmaya devam etmek için ilk buluşmalarında, özür dilerim, diyor.

Stan söylediğinde samimi mi, yoksa sallıyor mu, diye anlamak

için ona bakıyor. Ama her zaman olduğu gibi onun içini görüyor, söyledikleri yüzüyle örtüşüyor.

Bruce onun şaşkınlıktan donuklaştığını görünce bir kez daha, bunu yapmak hiç gerekli olmadığı halde yaptığım için özür diliyorum, diyor. Seninle ilişkim benim için çok değerli Stan, seninle çalışmayı seviyorum, birlikte çalışmayı sürdürmek istiyorum, daha onca planımız var.

Stan başını sallıyor. Ona tekrar bakıyor, yüzünde ergenlik sivilcelerinden kalma izler, biçimsiz burnu, ve neden onca kadının Bruce'un üzerine atladığını tamamen anlıyor. Kadınların gerçekten sevdiği nadir erkeklerden biri. Bruce kadınları onlardan korkmadan, sahip olmaya çalışmadan seviyor. Stan onu kıskanıyor. Stan ona bunu nasıl başardığını, Kaat'ın... nasıl katlandığını ve Hanna'dan ne istediğini... ve nasıl... olduğunu sormak istiyor, ama daha o soruları şekillendirmeden Bruce konuşmaya başlıyor.

Daha başından beri Kate'ı sadece kendime ayıramayacağımı biliyordum. O kafese tıkıldığında ölecek vahşi bir kuş gibi, Kate'a kimse sahip olamaz, onu kimse terbiye edemez. Fakat rahat bırakılırsa çok sadıktır. Cinsel anlamda değil, benden başka kimseyle yatmamayı sadece tek bir yıl boyunca başarabildi, yeni evlendiğimizde, Cecily olduğunda. Beni kaybetmek istemiyor. Stan, sana ne anlatmış olursa olsun. Ama pırıltısını yitiriyor, köreliyor, eğer parlıyamazsa, eğer yaşamında dramatik bir pay olmazsa. Bunun seksle çok fazla ilgisi yok, seks dramatik yan yaratmak için araç; benimle eksiklik duymuyor birbirimizle yatmaktan hiçbir zaman vazgeçmedik, sana aşık olduğunda da Stan.

Daha kaldırıp kaldıramayacağını anlamak için Stan'a bakıyor. Acı veriyor. Ama Bruce'un bunları ifade ettiği anda Stan onun gerçeği söylediğini biliyor, aslında onları birlikte aynı mekânda gördüğünde, birbirlerine dokunmasalar bile bunu her zaman bildiğini biliyor. Cecily'yi birlikte yatırışlarından hissetti, Kaat'ın kaçamaklarında bile sanki onu yanında ister gibi Bruce'un deri ceketiyle dolaşmasında bunu görebildi. Bunu daha önceden bilebilirdi. Daha önceden biliyordu.

Kate içinde en az on kişilik taşıyor, diyor Bruce. O oyuncu, ancak oynarsa var oluyor. Oynadığı şeye inanıyor. Seninle birlikteyken nasıl davrandığını da yaşadım, bu da Kate. Ama sadece

benim yanımda kendisi gibi olabiliyor, kederli, boş ya da çirkin olduğunda. Bir süre psikiyatriste gittiğini sana hiç anlattı mı? Durmak bilmiyordu, bir uçtan bir uca yuvarlanıyordu. Onunla Newyork'da tanıştığımda ağır bir şekilde eroin bağımlısı olan bir caz saksafoncusunun evine taşınmıştı. O da uyuşturucu kullanıyordu, karmakarışık herşeyi, önüne çıkanla yatıyordu. Bunları sana anlatmaya hakkım var mı, bilmiyorum, onun hikayesi, ama belki onu daha iyi anlamanda sana yardımcı olur. Onu olduğu gibi kabul eden, karşısında bir şey oynamasına gerek olmayan tek kişi benim. Sonunda onu ortada bırakmayan tek kişi. Onunla evlendim, benim için bu gerekli değildi, insanın birisine böyle bir sözleşmeyle, sözleşmesiz olduğundan daha fazla sahip olacağına inanmıyorum, fakat bu ona, benim ciddi olduğuma, onu bir süre için kullanmak isteyen bilmemkaçıncı kişi olmadığıma inanmasında yardımcı oldu. True love. Güzel, değil mi? Sana anlattığı hikayenin bu olmadığı kesin, öyle değil mi? Benim hakkımda ne anlattı? Kadınlara baskı yapan Bruce? Onun erkek şövenist domuzu? Bir keresinde ona vurup gözünü morarttığımı sana anlattı mı? Gülüyor. Stan, bu senin gibi kadınlar karşısında her zaman yaptığı bir gösteri. Ve yalan söylemedi, bu doğru. Bir keresinde bir oyundan sonra eve döndüm ve Cecily'yi küçük yatağında yalnız korkudan panik içinde buldum. Uyanmış, ayağa kalkmaya çalışmıştı, ama Kate onu yatağa öyle bir bağlamıştı ki, ve çocuk içinde dolanmıştı. Neredeyse boğulmak üzereydi. Kate maceralarından birinden eve döndüğünde ona vurdum. Bu sınırdır. Çocuğumuz, Cecily. O zamanlar bunu ona da söylemiştim. Eğer Cecily'ye zarar verirsen boşanırız ve bakımını kendim üstlenmek için gerekeni yaparım. Bu zor olmaz. Sanırım kavradı. Eğer öyle sanıyorsan ben melek değilim, göründüğümden çok daha katıyım. Canım biraz eğlence istediğinde ben de başkalarıyla oldum, ve bu şekilde Kate'e vurduğum darbe, belki de sadece Cecily yüzünden değildi, belki de o anda artık kaldıramadığım içindi. Beni tahrik ediyor, beni hâlâ deniyor, o aykırı davransa da kalacakmıyım diye. Şimdiye kadar hep yaşadığı gibi ben de onu bırakacakmıyım diye. Annesinin ve daha sonra babasının da onu ortada bıraktığı gibi.

Gel bir şeyler içelim, diyor Bruce. Belki de her şey olduğundan daha dramatik görünüyor. Birlikte çok eğleniyoruz da, Kate ve

ben. Mükemmel bir oyuncu. Mükemmel düzüşüyor, ama bunu sana anlatmama gerek yok. Normal bir ev kadını bana göre değil. Kate'le canımın sıkılması mümkün değil, never a dull moment.

Bara gidip bardakları doldurtmak için ayağa kalkıyor. Stan, Bruce'un en severek giydiği gömleği olan ve Kaat'ın ara sıra el koyduğu kareli oduncu gömleği altındaki omuzlarına bakıyor. Omuzlarını Kate'in yüzü üzerinden, Hanna'nın yüzü üzerinden çıplak görüyor.

İki bardak bira ve iki bardak geneverle geri geliyor. Sağlığına, diyor, parlak bir gelecek ve mutlu bir işbirliğine. Hazır konuyu açmışken Stan, eğer beni ilgilendirmeyen bir şeye burnumu sokarsam beni dürt, ama Hanna'ya dikkat et. Bana kalırsa, o kadar kolay belli etmese de ölümcül bir keder içinde. Stan, Hanna'yla kötü seçim yapmamışsın. Çizgisi sapmayan bir kadın tümüyle.

Stan'ın gözleri yaşlarla doluyor. Bruce ona bir mendil uzatıyor, Stan gülüyor, Bruce'a bakıyor ve onun da gözlerinin nemlendiğini görüyor. Oturuyorlar, içiyorlar ve sonunda eski dostlar gibi senaryo ve diğer bütün yeni planları üzerinde de konuşuyorlar.

XXV

Gezisinin son günleri, son toplantılar. İsviçre. Trenden indiğinde Stan'ın ilk gördüğü guguklu kuşlarla dolu bir stand. Aralarında bir pankart asılı: AIDS'i durdurun, büyük harflerle yazılmış sanki bir siyasi parti adı gibi. Üzerinde bir paket prezervatif asılı.

İsviçre farklı, daha düzenli, daha temiz, daha güven verici. Stan buraya daha önce bir kere geldi, savaştan sonra Almanya'ya değil, ama İsviçre'ye gitmeyi isteyen ailesiyle tatile. İnsanın yaşlanmak için yerleşebileceği bir ülke, demişti babası. Burada herşey düzenli. Fakat anne babası bunu hiçbir zaman sağlayamadı. Babası kendisi gibi bir adama uygun şekilde öldü: kalp krizi. İşleri için fazla kaygı duydu, tasasız emeklilik dönemini fazla erteledi, emekli olduğunda ise artık bir yararı kalmamıştı. Strese karşı jogging,

büyük dozda vitamin, doymamış yağlar için çok geçti. Annesi ise dingince sebzeyle beslenen, neredeyse bitkimsi bir varlık olarak yaşlılar evine gitmişti. Stan kendisini orada hayal edebiliyor, çay salonlarından birinde, çevresinde banklar. Bankacılar ve çiftçiler ülkesi. Duvarlarda sloganlar yok, kaldırımlarda köpek pislikleri yok, Zürih'te tramvay duraklarında bütün bilet otomatları çalışıyor, telefon kulübelerindeki bütün ahizeler sağlam, ah bir mucize, bütün telefon rehberleri yerlerinde sanki hiç dokunulmamış gibi duruyor.

Stan otelini buldu. Merkez gardan tramvayla iki istasyon uzaklıkta. Tramvay tepeyi inleyerek çıkıp virajı dönerek otelin önündeki durakta duruyor. Otelin yanında bir kapuçino içip bir salata yiyebileceği, tekrar yeni bir kente alışabileceği bir lunchroom var. Odası küçük, ama konforlu. İki yatak. Ek bir ücretle normal televizyon programı dışında video filmleri de seyredilebiliyor. Western ya da porno.

Sokağa çıkıyor. Hava soğumuş. Birkaç kar tanesi düşüyor. Yılın ilk karı. Yarım saat sonra bütün kar yine kayboluyor. Gara gidip bir Hollanda gazetesi alıyor. Görünüşe bakılırsa yokluğunda bir şey olmamış. Adı istasyon sokağı olan şık alışveriş caddesine sapıyor. Bankalar. Yine bankalar. Ünlü terzilerin şubeleri. Şekerlemeleri sanki mücevhermişler gibi sergileyen dükkânlar. Vitrinlere bakan pek çok hanım, kürkler içinde. Pahalı markalı giysilere, iyi dikimli bluzlara, pahalı kumaşlara düşkünlüğü yüzünden arkadaşlarının alaylarına hedef olan, Hanna fiyatını tahmin edebilecek de olsa giydiği; gayet sade bir yağmurluğun ne kadar pahalı olduğunu ona asla itiraf etmeyen Stan, kendisini burada neredeyse hırpani hissediyor. Pek çok kez, bazı kadınların görünmez bir kuyruk gibi peşlerinde sürükledikleri parfüm bulutlarının içine giriyor. Caddenin diğer tarafındaki bir kitabevi İngiliz edebiyatı sattığı izlenimi bırakıyor, ama yaklaşınca vitrinin *The Dynamics of Banking* ve benzer başlıklı diğer kitaplarla dolu olduğu görülüyor.

Onlar gibi pastaların tadını çıkartmak için bir kaç kürk hayvanıyla birlikte bej ve altın renkli sandalyelerin olduğu bir pastaneye giriyor.

Ara sokaklardan birinde aradığı kırtasiye dükkânını buluyor. Yaklaşık beş yıl önce, Hanna'yla İtalya'ya giderken İtalyan Hava Yolları'nın bir grevi nedeniyle İsviçre'ye bir ara iniş yapmak zo-

runda kaldıklarında bu dükkândan defterler ve bloknotlar almıştı. Bir kaç saat Zürih. Hanna hemen geri dönmek istemişti etrafında fazla büyük burjuvazi olması onu hep boğar. Fakat Stan bu kırtasiyeciyi keşfetmişti ve bir saat boyunca oradan ayrılmak için ikna edilmesi mümkün olmadı. Ne kadar hoş bir koku, neredeyse modern sanat müzelerindeki koku gibi. Sanki oradan hiç ayrılmamış gibi herşeyin aynı yerlerde durduğunu görüyor. Rafta aynı not defterleri, ve bir tanesini o zamanki stoğundan kalan çantasındaki siyah yelken beziyle kaplı, ciltlenmiş, son defterle karşılaştırdığında fiyatın da aynı kaldığını görüyor. O zamanlar olmayan tek şey, bir yenilik, tek tek satın alınabilen altın yaldız kaplı kağıt mandalları.

Stan satın aldığı şeylerle oteline dönüyor. Fazla ince ayakkabıların içinde ayakları üşümüş. İlk söyleşilerini yapmadan önce, bir tanesi feminist bir dergiyle, bir tanesi bir günlük gazeteyle, küvete girebilir. Aynı tur burada yeniden baştan başlıyor.

Teni tekrar parlayana kadar sabunlanıyor. Bir haftadan beri ona kimse dokunmadı! Şöyle böyle Ilse. Kaat'la ilgili düşünceler. Ama bunun dışında cinselliğe kapalı, rahibe gibi. Belki insan böyle de yaşayabilir, kimse olmadan, sadece ara sıra erotik bir rüya. Bu tür gezilerde fazlasıyla olanak olmasına rağmen. Onun da kendisini anında yutacak hayranları var. Hep daha fazla isteyen. Kitaplarını okusalar da, dinletilerine gelseler de, sorularını sorsalar da, ardından birlikte bara gitseler de, hâlâ yetinmedikleri belli. Genç kadınlar, Stan onlara genç kız dememek için zorlanıyor, kendinden bir kuşak genç, bir imza istemek, konuşmak için kendi cesaretlerinden ter basarak yanına geliyorlar. Fakat karşısında dururken ne söyleyeceklerini bilemiyorlar, eğer sözcükler sadece onlara yönelikse, tamamen kendilerine, o zaman hepsi iyi. Eğer *Santorini*'nin yırtık pırtık olmuş baskısına çok kişisel bir ithaf yazmazsa düş kırıklığına uğruyorlar. Bu kutsal kitabımız oldu, diyorlar, bizi değiştirdi, bu nedenle Stan'ı tanıyormuş duygusundalar. Stan'ın bu kitapta anlattığının yaşamın bir parçası haline geldiğini söylüyorlar. Bu yüzden Stan'ın onları kucaklamasını, kendilerinin Stan'ı tanıdıklarına inandıkları gibi onun da gizemli bir şekilde kendilerini tanıyor olmasını bekliyorlar. Geri döndüğünde beş, on sayfalık mektuplar alabilir. Yaşam hikâyeleri.

Fanteziler. İlk sırada oturan mavi kazaklı kadın bendim, sana sorular sordum, hatırlıyor musun? Aptalca sorular, istediklerim değil, daha çok seni kucaklamayı isterdim, gitmene izin vermemeyi, sonra otele giderken sana baktım, yalnız, aynı benim kadar yalnız, ama peşinden gelmeye cesaret edemedim. Bir kız yanına geliyor ve elini tutmasına izin verir mi diye soruyor. Eğer tekrar geri alabilirsem olur, diyor Stan, çalışmak için ona ihtiyacım var. Yamyamlar.

Bütün bu hayranlık karşısında sevinmesi gerekirdi, sonuçta bu çalışmalarının bulduğu onaydı, daktilonun başında geçirdiği onca saatten sonra ortaya birşeyler çıktığının kanıtı, saklandığında, yazmak için ulaşılmaz olduğunda herkesin öfkesini çekmesinin, barlara gitmekten özveride bulunmasının bir şeylere yaradığının kanıtı. Fakat bu abartılı beklentiler, kızların gözlerindeki yalvaran pırıltı onda öncelikle ortadan kaybolma isteği uyandırıyor, olabildiğince çabuk. Kendini emniyete almak. Hayranlık ona yönelik değil, aksine afişlerdeki gerçek boyutlardaki Stan de Leeuwe'ye, bir idole. Kendisinin bununla pek ilişkisi yok. Elinden geldiğince kendisinden beklenen rolü dolduruyor, kadınları olabildiğince hayal kırıklığına uğratmamaya çalışıyor ve bu pırıldayan bakışlardan, ışıltılı dişlerden kaçabildiği zaman mutlu. Hayranlığın arkasında fazlasıyla saldırganlık var. Eğer önlerine bırakılsa geriye sadece iskeleti kalırdı.

Hayır, onun erotizmden, işten sonraki avunmadan anladığı bu değil. Bir manastır yatağı darlığındaki yatağında yalnız daha güvenli. Yolculuklarda seks yok. Bazen gözü bir başka kadının bakışlarına takılıyor, nadiren kendisinden daha genç, bazen daha büyük ve bir an için bakışı kayıyor, neredeyse hissedilmeden bu gözlerde asılı kalıyor. Elbette, diye düşünüyor. Bir fırsat olabilirdi. Bu kez ünlü bir yazar olduğu için değil, bir kadın olduğu içindi. Çekici bir kadın. Erotik merakın gözlerdeki bu küçük parıltısını tanıyor. Bir başka kadınla nasıl yapıldığını bir kez olsun bilmek isteyen kadınlar. Eğer gereken jesti yapsa bu kadını yatağına alacağını biliyor, daha o gece. Elbette bütün kadınlar lezbiyen değil, ama kocalarının tahmin ettiğinden çok daha fazlası öyle. Stan on yıl öncesinden daha az çekici değil ve gençliğindekinden daha fazla kişilik sahibi. Lezbiyen çevrelerde daha yıllarca devam ede-

bilir ve ünlü olması, bir kişilik, ona fazladan on yıl daha katıyor. Fakat hayır, artık tiyatroya izin yok, zevklerini tasnif etmek ve denemek isteyen deneyci hanımlarla tiyatro yok artık. Cinsellikten uzak kalmak daha iyi.

Bütün bir gün Kaat'ı düşünmedi. Gelip gelmeyeceğini. Şimdi gelmeyeceğini düşünüyor ve garip bir şekilde ilk kez buna aldırmıyor. Sanki bu erotik kuraklık dönemini daha da uzatmak istiyor, duygularını uyandıracak bir çıkartmadan kaçınmak ister gibi. Telefon bekleyişini bir lastik bant gibi gevşetti. Her zaman bir gerilim yükseltme ustası olan Kaat bu kez çok aşırı gitti. Eğer istediği Stan üzerindeki gücünü yeniden onaylamak, gerilimi ancak şiddetli yabanıl sekse, aç, ısırmalı, tırmalamalı bir çiftleşmeye dönüşebilecek bir doruğa tırmandırmaksa, kimin kime sahip olduğu mücadelesi. Stan bu olasılığı düşündüğünde sadece keder duyuyor, bugün onu hiçbir şey uyaramaz. Bu kadar yüklü bir dramatikleşme karşısında hafif bir isteksizlik. Yorgunluk. Geçmiş günlerde kendisini zaten harcadı, tüketmesine izin verdi. İşini yapmak istiyor, bir bardak bir şey içmek. Uyumak. Amaçsız dolaşmak. Ve işine geri dönmek, asıl işine.

Yeniden yazmak zorunda. Şaire onda bir hafta çalışıp çalışamayacağını sormak, belki de artık gerçekten bir romana başlamalı, üzerinde bir süreden beri düşündüğü romana.

Ve Hanna'yla ikisinin ilişkisinin ne şekilde sürmesi gerektiğini düşünmeli. On yıla rağmen ilişkiyi bitirmek o kadar zor olmaz. Birlikte yaşamıyorlar. Ev konseyini parçalamaları gerekmiyor. Hanna'da Stan'ın birkaç kitabı var, birkaç çorap ve külot. Hepsi tek bir çantaya sığacak kadar. Hanna'ya ait bir şampuan Stan'ın banyosunda duruyor. Onu kullanabilir ya da atabilir. Ortak çocukları yok. Hillie onları birarada tutmaya kesinlikle çalışmaz. Stan onun için ailenin bir üyesi, bir anne baba ikâmesi olmadı. Araya bir avukat girmesine gerek yok. Hiçbir sözleşme imzalamadılar, nikâh dairesinde kayıtlı değiller. Şoka uğrayacak bir akraba çevreleri yok. Hanna'nın ailesi rahatlar, bunun zaten geçici bir ilişki olarak görmüş olduklarını söylerler. On yıl sanki hiç var olmamış gibi neredeyse silinmiş, ortadan kalkmış. Küçük ku-

tularda nikah yüzükleri yok. Daha sonra dolduracakları formlara boşanmış, sürekli ayrı yaşıyor, ayrı yazmaları gerekmeyecek. İsim değişikliği olmayacak. Birlikte oldukları fotoğraflarda kimse onun *bir* arkadaşı mı yoksa *o* arkadaşı mı olduğunu anlayamayacak.

Stan'ı rahatsız eden birbirlerinden ayrılmalarının bu zahmetsizliği. Bu kadar basit olmamalıydı. Evli olanlar bunları iyice düşünmek zorunda. Tesadüfi bir aşk yüzünden, görüş ayrılıkları yüzünden, zaman zaman herkesin yaşadığı bir aldırışsızlık dönemi yüzünden çekip gitmemek.

Sadece örnek bir ilişki sergilemiş ve ayrılıncaya kadar da sergilemeye devam etmiş oldukları kendi küçük çevreleri olan kadın hareketi içinde yası tutulacak. Stan'a karşı tavır alacaklar mı, bir başka kadın için arkadaşını terk ettiğini söyleyecekler mi, çünkü görünüş böyle olacak. Fakat bunun dışında hiç bir yerde ayrılığın getirdiği burukluk yaşanmayacak. Sadece bu kitap kalacak. Bir yarım yalan.

İsviçreli kadınlar daha nazik, daha canayakın. Daha sonra tartışma başladığında saldırı yağmuruna tutulmayacak. Kadınlar ona aslında kadın hareketine benzer birşeyin daha başlangıcında olduklarını anlatıyorlar. Burada hareketlenme Almanya'daki kadar radikal değil. Lezbiyenlik üzerine neredeyse hiç konuşulmuyor.

Stan farklı bir anlayış hissediyor ve bunun savaşın buraya hiç girmemiş olmasıyla ilişkili olduğunu düşünüyor. Politik olmaktan çok duygusal bir muhafazakârlık. Politik açıdan bu kadınlar olan bitenden haberli, görüşlerinde fazla ayrılık yok. Yatma saati geldiği halde ayakta olan ve eğer hiç ses çıkartmazlarsa biraz daha kalabilirler mi diye izin isteyen çocukların durumunu hatırlıyorlar neredeyse. Don't rock the boat.

Burada yatma saatleri daha erken. Çalışma yaşamı sert. Daha yapacak işler var. Buna rağmen toplantının sonunda küçük bir grup kalıyor. Bir yarı İtalyan, Alman kökenli bir kadın, vatandaşlık hakkı almak için hangi resmi daire değirmenlerinden geçtiğini anlatıyor. Ara sıra, Stan'ın anlamadığı İsviçre Almancasına dönüyorlar. Bir ara *Santorini* sözcüğünü yakalıyor. Kusura bakma, diyor yanındaki kadın. Bu kendimizi senin yanında rahat his-

setmemizden, senin bizim dilimizi bilmediğini unutuyoruz. Onları kadın olmanın dışında neyin yaklaştırdığını anlıyorlar, hepsinin bir sorunu var. Birisi lezbiyen, Diğeri yarı yabancı. Bir diğer kadının teninin koyuluğu daha önceden Stan'ın dikkatini çekti. Karışık köken. Aykırı. Stan bir anda burada ne kadar çok Yahudi ismi gördüğünü fark ediyor, vitrinlerde, firma tabelalarında. Bir başka ülke. Son tramvayla oteline dönüyor. Tramvay bir kez daha inleyerek tepeyi çıkıyor.

Yatağının örtüsü açılmış ve her yastığın üzerinde bir parça çikolata duruyor. İkisini de yiyor.

Ancak yatağa yattığında, güleryüzlü resepsiyoniste, birkaç kere gazete ve radyodan kendisine gelen telefonları aldıktan sonra *birisi* olduğunu anlayınca yüzü gülen resepsiyoniste Hollanda'dan telefon gelip gelmediğini sormayı unuttuğunu hatırladı.

Stan Kaat'ı unuttu.

XXVI

Son otel, Basel'de. Ren manzaralı büyük, çıplak bir bina. Sezon içinde mutlaka dolu, fakat şimdi neredeyse ölü. En üst kattaki odası küçük, bir yatak, bir masa, bir sandalye, televizyon yok, odanın sonundaki bir bölmenin arkasında dar bir duş yeri, plastik bir perdenin arkasında gizli. Duvarda dışarıdaki manzarayla aşağı yukarı çakışan bir fotoğraf. Bu odanın en büyük lüksü balkon. İki yandan duvarla korunmuş, güneşin altında mantosuyla sıcağa zor dayanıyor ve akan suyun yeşilgrisini görüyor. Kendisini karşılayan kadın, tam bir kirlilik var, demişti, fakat Stan bakmaya doyamıyor. Akan su, bu onu her zaman sakinleştiriyor.

Bir söyleşi yapıyorlar. Kendisiyle söyleşiye gelen iki kadın gergin ve Ren'e hiçbir ilgi göstermiyorlar, olsa olsa bir çevre sorunu.

Suya bakma ihtiyacı hissetmiyorlar. Bilinen sorular. *Santorini* gibi bir roman daha yazmayı planlıyor mu, yoksa artık roman hiç mi yazmıyor. Şimdiye kadar bütün söyleşilerde bu soruyu katı bir şekilde hayırla yanıtlamış olan Stan kendisini de şaşırtacak şekilde, belki, diyor, üzerinde düşünüyorum. Fakat yazarsam *Santorini* kadar otobiyografik olmayacak. Bu daha sık başına geliyor artık, açık bir karar alıp, bunu ancak başkasıyla konuştuğunda fark ediyor. Elbette ne üzerine yazacağımı bilmek isteyeceksiniz. Belki kadınlar, ilişkiler üzerine birşey, ama sanırım *Santorini* kadar idilsi olmayacak. Sanki başının üzerindeki, metnini henüz yazmadığı bir konuşma balonunu okurmuş gibi, enteresan, diyor. Kadınlar bir de fotoğraf çektikten sonra ses kayıt aletleriyle gidiyorlar. Yayımlanmadan önce söyleşiyi okumak ister misin? Hayır, diyor Stan.

Restoranda tek müşteri o ve bu hep böyle kalıyor. Normalde burada büyük, gürültücü gruplar oturuyor olmalı, ama şimdi kendisine menüyü, yarım şişe şarabı, kendisini şımartmak için ısmarladığı somon fümeyi getiren suskun, ortalıkta sessizce süzülen yaşlı kadının dışında tek başına. Pencere yanında bir masa seçti. Ren şimdi daha yakında, hemen pencerenin altında akıyor. Yassı bir tekne önünden geçerken sesini duyuyor. Bir bisiklet sürücüsü sessizce kıyıdan gidiyor. Karşı tarafın ışıkları bu arada mürekkep siyahına dönüşmüş olan suda yansıyor, suyun hareket ettiği ancak içindeki suretlerden, reklamların kırmızısından, sarısından, turuncusundan, eflatunundan anlaşılıyor. Sokak lambaları yanıyor. Sudaki ışıklardan, karşı yakadaki evlerin siluetinden ve ışıklı bir kaç pencereden başka görülecek bir şey olmamasına rağmen Stan dışarıya bakmaya devam ediyor, tabağındakilerin sadece yarısı yenmiş, elinde bardağı. Çözülme yaklaşıyor ve bu Kaat gelecek mi, gelmeyecek mi sorusunun yanıtından çok daha önemli, diye düşünüyor. Şu an belki birazcık çakırkeyif. İşini bahane ederek bu durumla yüzyüze gelmekten kaçmıştı, ama şu anda kendisini, sanki hiç beklemediği bir yerde ölümle karşılaşmışcasına, başındayken nereye varacağını aslında bilmediği bir yolun sonuna yaklaşmış hissediyor.

Demek ki yeniden yazacağım, diye düşünüyor. Bu kez tam da istediğini. Başkalarının kendisinden ne beklediğine ya da bek-

lemediğine aldırmadan. Hatta Hanna'nın ne istediğine aldırmadan. Belki bu o zaman ilişkinin sonu olacak. Belki de ikisinin de beklediği bu, şeyleri netliğe kavuşturan sahne. Hanna'nın sesini duyabiliyor neredeyse: Yazıp durman benimle olan ilişkinden daha önemli senin için. Kitaplarını benden daha çok seviyorsun.

Evet, diyecek Stan.

Ama söz vermiştin bir kere, diyecek Hanna. *Santorini* gibi bir kitap daha yazmayacağına, içinde benim olduğum ya da birlikte yaşadığımız şeylerin olduğu bir kitap daha yazmayacağına söz vermiştin. Buna söz verdin ve şimdi sözünü bozuyorsun.

Evet, diyecek Stan.

Kendini haklı gösterebilir mi? Hayır.

Karın bölgesinde bir gerilim hissediyor. Kolay olmayacak. Ardından gelecek zorlukları şimdiden hayal edebiliyor. Buna sevinmiyor. Fakat bunun ardında içinden bir haz duygusu yükseliyor. Ertesi gün doğum günü olan ya da ilk kez yolculuğa çıkacak bir çocuğun gece uyuyamayışı gibi. Onu birşeyler bekliyor. Gerginlik ve korku vererek. Yeni bir özgürlük.

XXVII

Gardan fazla uzak olmayan bir kafe-barda oturuyor. Çantası içinde kirli çamaşırlarıyla yanında. Kazandığı para cebinde. Yaptığı konuşmaların çizilmiş satırlar ve terli parmaklarının lekeleriyle dolu notları bir yere kaldırılmış duruyor.

Kafası açık, net. Son anda eve dönmemeye, yolculuğa devam etmeye karar verdi, Lüsern ya da Locarno, belki Kaat'la birlikte gitmiş olmayı isteyeceği yerler. Daha geri dönmese de olur, onu bekleyen kimse yok.

Şaire telefon edip onda birkaç gün çalışıp çalışamayacağını sorabilir. Kış kumullarının boşluğunun, sahilin ıssızlığının, martıların, tuz tadının, sert havanın özlemi içinde. Uyanırken ilk görüntüler hazır, yakında romanın çevresinde gelişeceği çekirdeği

oluşturacak görüntüler. Sahilde uçuşan kırmızı mayolu küçük bir kız çocuğu. Deniz yıldızı.

Zürih'te aldığı yeni not defterlerinden birini çıkartıyor. Treni kalkana kadar daha birbuçuk saati var. Yolculukla ilgili bir şeyler. Bu yaşamın zıtlıkları üzerine, gerçekle düş arasındaki, önümüze koyduğumuzla gerçekleştirdiğimiz hali arasındaki uçurum üzerine bir şeyler.

İlk sözcükler.

En çok böyle yolculuk etmeyi seviyor: tek başına.

't Vogelwater, 1987

Daha önce *Utanç Bitti* ve *Gündelik Mutluluğa Alışma* adlı kitaplarını yayımladığımız Anja Meulenbelt'in bu kez bir başka kitabını sunuyoruz: *Hayranlık*.

Meulenbelt bu kitapta yazarlık hayatında giderek daha başarılı olan bir kadının, aşk hayatındaki "sıkıntılar"ını anlatıyor. Kitapları yeni basımlar yapan, yabancı dillere çevrilen, medyada sık sık görülen, sosyalist/feminist çevrelerde çok tanınan ve iki kadına birden âşık olan ünlü bir yazardır bu. Değişik kentlerde verdiği konferanslara, imza günlerine katılan kadınlarla yaşadığı çoğalmanın ardından gelen gecelerde, otel odalarında ve yolculuklarda yalnızdır... Yazarlığından kalan zamanlarda âşık olduğu kadınlarla balık lokantalarında şarap içerek bakışmalarına, sakınmasız bir biçimde sevişmelerine, beraber televizyon seyretmelerine rağmen "koşulsuz sevgiyi ve onayı" yaşayamadığı için yalnızdır...

Heteroseksüellerle didişmekten, ideolog kadınlarla tartışmaktan, geceleri otel odalarında sevgililerinden telefon beklemekten, gündelik düş kırıklıkları yaşamaktan bıkar ve daktilosunun başına oturur. Geriye tek şey kalmıştır: alkış ve hayranlık.

Meulenbelt, yine içten, pervasız ve cesur...

Promosyon 3.Grup
9786055578985
Vi Kitabevi
ISBN 975-5[illegible]
9 789755 391113

SKB 7470S3 USH